ANUL XXX
37
(1 322)
sîmbătă
12 septembrie
1987
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

FACTOR DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

Definit ca unul dintre principalii factori de cultură și civilizație, școala trăiește în aceste zile, ca în fiecare început de toamnă, evenimentul care o consacră în atenția și preocupările întregii țări : deschiderea unui nou an de învățămînt. Este acesta gestul și semnificația amplă, majoră, în cuprinderea și la altitudinea cărora se disting înseși liniile de boltă ale întregii noastre dezvoltări economico-sociale dar și ale personalității umane, ale edificării largi de conștiință prin care noi și noi promoții ale prezentului se pregătesc pentru viitor. Școala este poate liantul cel mai nobil care leagă între ele generațiile, calea întreagă a succesiunii și împlinirii lor într-o continuitate care face parte din miezul însuși al istoriei și au, ca totdeauna, în patrie și popor, reazimul gîndirii și faptei lor creatoare. Cultura și educația sînt indisolubil legate de școală, gravitează pe întinderea minții și cugetului omenesc în jurul școlii ; de aici pornesc luminile și rădăcinile celor dintîi orizonturi ale cunoașterii de sine și de țară, aici se pun bazele creșterii și edificării prin știință, prin cultură și educație, aici pulsează, pentru fiecare generație, inima întregii societăți.

Sîntem la puțin timp de la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste și nou anotimp al școlii românești se deschide sub asemenea auspicii, avînd ca direcție și ansamblu unic de îndemnuri și orientări cuvîntarea pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a rostit-o în deschiderea acestui important forum al democrației noastre muncitorești-revoluționare precum și cuvîntarea tovarășei Elena Ceaușescu, programul care, în lumina actualei noastre etape de dezvoltare privește cu deosebire și școala, cultura și educația, creșterea, formarea și afirmarea conștiinței comuniste înaintate, revoluționare. **Școala, învățămîntul** — sublinia secretarul general al partidului — **constituie unul din factorii hotărîtori în educația și formarea conștiinței revoluționare a tineretului, în dezvoltarea spiritului patriotic, a dragostei de muncă, de adevăr, de dreptate, a hotăririi de a acționa în toate împrejurările ca revoluționari, de a servi întotdeauna cauza socialismului, a patriei, a progresului economic și social.** Însoțind toate marile transformări petrecute în societatea noastră și aflîndu-se ea însăși în miezul acestor transformări, străbătînd spațiile unei neîntrerupte creșteri și afirmări de conștiință morală și profesională, școala anilor care încep cu Congresul al IX-lea al partidului a dobîndit un loc și un rol politic și social dintre cele mai înalte, aportul ei la cauza progresului și civilizației fiind dintre cele mai importante.

Prezența școlii în tot ce s-a edificat și se edifică în plan economic și social, în oameni și pentru oameni, este impresionantă. Văzut și înțeles în nobila sa accepțiune **de viitor a națiunii, al poporului său,** tineretul României socialiste s-a clădit puternic și viguros, avînd în școală, în amfiteatrele gîndirii, ale muncii și creației, în știință, învățămînt, cultură și educație un univers al propriilor sale cerințe și așteptări, o uriașă investiție care s-a realizat și se realizează neîncetat în toate sferele existenței materiale și spirituale. Dar școala este implicată azi cu toată ființa ei în programe și perspective cu mult mai vaste, ea este aceea care, împreună cu alți factori educaționali, trebuie să pregătească promoțiile unei noi revoluții tehnico-științifice, specialiști de înaltă clasă ai muncii și creației, să dezvolte și să întărească aptitudini și vocații care, în procesul necontenit al cunoașterii, al educației necontenite, al revoluției care atinge cote și relieffuri noi, tot mai complexe și mai dinamice, să poată angaja toate capacitățile de efort și voință ale națiunii, să contribuie la permanenta înflorire a patriei. Hotărîrile istorice ale celui de al XIII-lea Congres al partidului, programele adoptate fac din școala și învățămîntul românesc un suport de cea mai întinsă semnificație pentru tot ceea ce înseamnă o nouă calitate a muncii și vieții, a gîndirii ca și a faptei, a acțiunii revoluționare.

Această nouă calitate este intrinsecă politicii culturale, educației în întregul ansamblu de scopuri și mijloace. Legarea tot mai strînsă a învățămîntului cu cercetarea și producția, întemeierea în permanență pe cunoașterea a tot ce este mai înaintat și mai valoros în gîndirea și creația umană și asimilînd larg, neîntrerupt, valorile patrimoniului național, pentru a le dezvolta și duce mai departe, îmbogățind neîncetat tezaurul material și spiritual al patriei, iată, în linii mari, una din condițiile de fond ale actualității și perspectivei școlii românești definită programatic ca principal factor de cultură și civilizație. Anotimpul ei începe, toamnă de toamnă, dar de fapt nu se încheie niciodată, pentru că așa cum spunea secretarul general al partidului, procesul cunoașterii nu se încheie niciodată. Nevoia de cultură și educație se resimte în permanență din perspectiva creșterii și a succesiunii generațiilor iar școala, în tot mai hotărîtoare și mai vastă măsură, este chemată să împlinească o misiune dintre cele mai nobile. Ea este în chip indisolubil legată de însuși destinul național.

Luceafărul

Desen de Sabin Ștefănuță

Expresii plenitudinare

CONFERINȚEI NAȚIONALE A PARTIDULUI

Scriitorul român care s-a simțit de la cea dintîi slovă așternută pe hîrtie cu har și demnitate „ființă în ființa neamului", a slujit adevărul vieții căutînd să-i surprindă cele mai intime resorturi funcționale, dar în același timp nu și-a precupețit puterile cu care a fost înzestrat și nici talentul, pentru ca viața adevărului să nu se abată de la calea ei dreaptă și orientată către viitorul țării și într-o proiecție de certitudini constituite și prin contribuția sa către viitorul, lumii întregi. Procedînd în felul acesta, scriitorul român din toate timpurile și mai ales cel al zilelor noastre a putut să exprime freamătul plenar al umanismului contemporan și nu numai să-l exprime dar să-l și substantializeze, să-i dea o mai mare pondere în activitatea concentrată și diversificată pe multiple planuri în complexitatea educației politice și a culturii socialiste.

Sînt gînduri la care am meditat de curînd, ascultînd cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste în dimineața zilei de 17 august a.c., și apoi, a doua zi, citind textul acestei cuvîntări publicat de presa noastră, fiind profund impresionat de magistrala analiză făcută adevărului vieții noastre care este al oamenilor și trebuie să rămînă al oamenilor, ca o coloană brâncușiană, punct de reper pentru cele mai înalte aspirații. Lectura acestui text m-a proiectat în viitorul țării cu care m-am simțit contemporan, adevărurile comunicate au devenit adevărurile mele și mi-am dat seama că fără aceste adevăruri trudа mea zilnică ar fi pîndită de neliniști — toate incertitudini. Căci fără doar și poate, nu este nimic mai hotărîtor pentru cel care și-a așezat rosturile sub cumpăna vizionară a unei epoci de grandioase structuri arhitectonice, decît să se recunoască în toată profunzimea gîndirii sale în impetuozitatea revoluționară cu care se înfăptuiesc marile idealuri ale poporului său, idealuri care sînt și ale sale, ale cărților pe care le scrie, așa cum au fost și ale scriitorilor din opera cărora s-a constituit imperturbabilul punct de referință cu care el s-a confruntat necontenit, pentru a fi și a rămîne el însuși, cu efigia eminesciană, a lui Nicolae Bălcescu, Octavian Goga, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu și Mihail Sadoveanu și nu trebuie să rămînă străin nici de prezentele apoteotice afirmate cu cumpăna acelorași certitudini de creativitate românească așa cum sînt Constantin Brâncuși și George Enescu, și unul și altul expresii plenitudinare ale geniului românesc.

Ion Potopin

Continuare în pag. a 6-a

Iubirea de patrie

Intervalul de timp care s-a scurs de la încheierea lucrărilor celui de al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste constituie un bun răgaz de gîndire și reflecție, de rememorări necesare pe marginea condiției și rostului demersurilor creației în împrejurările și în fața imperativelor actuale. Fără îndoială, la orizontul tuturor acestor cugetări stau ideile de o rară forță de pătrundere ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, exprimate deschis și direct, ca de atîtea ori, față de cei care mînuiesc condeiul, penelul, dalta, adică față de toți cei care — pătrunși de o mare răspundere față de poporul și patria în mijlocul cărora s-au născut — dau glas, prin intermediul operei de artă, simțămintelor noastre ale tuturor, aspirațiilor spre o condiție umană și spre o lume mai bună, mai frumoasă.

Prezent în sala marelui forum și reflectînd și eu, aidoma tuturor confraților într-ale scrisului, la aceste idei valoroase, reafirmate de către tovarășul Nicolae Ceaușescu în fața oamenilor de artă și cultură, gîndul m-a purtat numaidecît la sutele și miile de creatori populari și îndeosebi la rapsozii satelor noastre. Desprinzînd din largul evantai de idei exprimate de către secretarul general al partidului pe aceea a necesității de a se crea o artă „cu poporul și pentru popor", gîndul m-a purtat către poeții amatori deoarece am convingerea că ei sînt, din multe puncte de vedere, cei mai fideli cronicari ai mutațiilor care s-au petrecut și se petrec necontenit în lumea satului românesc.

De oriunde și-ar face auzit glasul — din Maramureș sau Dobrogea, din Moldova, din Banat, Oltenia sau Cîmpia Română, poetul satului de azi aduce cu sine — prin intermediul metaforei inspirate, al gîndului înaripat și frumos — sentimentul tonic al implicării în gîndurile, simțirea, idealurile, munca și eforturile națiunii întru necontenita propășire a patriei. Exemplele care se pot aduce în acest sens sînt, cum ușor se poate deduce, nu numai numeroase, ci și semnificative și grăitoare. Orice alegere este, fatalmente, arbitrară fiindcă spațiul necesar cuprinderii tuturor citatelor revelatoare ar rămîne mereu insuficient, alte și alte exemple, rămase înafara comentariului, putîndu-și oricînd revendica dreptul de a fi aduse în discuție.

Deschid, aproape la întîmplare, cîteva dintre culegerile cuprinzînd creații ale laureaților ultimelor ediții ale marelui festival al muncii și creației „Cîntarea României", cărți relativ recent ieșite de sub teascurile tipografice, și aflu poeme revelatoare în sprijinul ideii existenței unui puternic filon de creație apărut „cu poporul și pentru popor" — de unde și o conștiință a răspunderii rapsozilor populari față de societate.

Iată, bunăoară, doar două strofe dintr-un poem semnat de tehniciana Lelia Munteanu, laureată la faza republicană a amintitei competiții și mai recent și cîștigătoare a concursului de debut al editurii Albatros. Este vorba despre o foarte frumoasă poezie patriotică intitulată **Ieșit-a semănătorul :** „Patrie de vreme bună, patrie cu iarbă verde, / casa ceții tremurată pînă-n singe o aud, / glezna apei, răcoroasă, mă adoarme și mă pierde / limpede cerșindu-mi văzul cum stau noaptea tras în sud / / Peste grîu e-un ochi de mire și o creastă de oglinzi / o, fecioarele sămînța în văzduh deschis și-o sună, / dragoste, întuneci caii și, pămîntule,-i aprinzi, / patrie de iarbă verde, patrie de vreme bună !"

La o altă autoare, Mariana Pândaru, iubirea de patrie și, implicit, erijarea poetului în rapsod al celor mulți are loc sub forma unui ceremonial în care oficiază creatorul : „Binecuvînt patrie, pe oamenii tăi / cu mîini de aur / ce-ți lucrează pămîntul în plină zi / pămînt pentru care / s-a ridicat pădure de glasuri / din cîmpiile tale. / / Binecuvînt, patrie, pe fiii pămîntului tău / căzuți sub zăpezi / și locurile lor de odihnă / în care florile ard / și iarba prinde culoare din dor".

La confluența istoriei cu prezentul, un alt poet redescoperă imensa, inepuizabila capacitate a patriei de a fi rezistat vitregiilor vremii și de a se înălța pură, frumoasă, spre viitor : „Mi-e patria un gînd de libertate / Un cînt de

Florentin Popescu

Continuare în pag. a 2-a

TÎNĂR ÎN AGORA

Culori de toamnă

Luminile toamnei, calme și nostalgice, vin din adîncul cerului dar și al pămîntului, căci, pentru omul de la țară, el, pămîntul, este mai întîi și mai întîi, tot ce are mai important :-sufletul și demnitatea lui, emblema heraldică a nobleții.

Se cuvine, în zile de rod și bogăție, să recunoaștem dreptul țăranului la mitologia toamnei, dreptul lui milenar de a fi și, mai ales, de a rămîne talpa țării, cel ce a dus un neam și o istorie pe umerii lui.

Și cum să nu fie așa cînd mi-l amintesc pe bunicul cum aduna în căușul palmei un bulgăre de pămînt, negru și umed, și il lipea de obraz, să afle dacă a venit timpul semănatului. „Și ce zice ?" îl întrebam, cu mirarea celor cinci ani. „Și zice să mai stăm o zi, două, că atunci il e timpul." N-am aflat niciodată secretul limbajului dintre obrazul lui și cel al pămîntului. „Și ce zice ?" „Zice că..." Și pămîntul îi spunea cît trebuie să mai aștepte, că el mai este încă înghețat, că l-au uscat gerurile iernii sau arșița verii, că bobul își are rostul lui numai atunci cînd el, marele și bunul pămînt îi va spune.

„Acum", ofta de fiecare dată bunicul și se închina înainte de a intra cu coasa în lanul de grîu sau cînd pornea prima brazdă cu plugul ; și toate astea dintr-un adînc respect pentru glie.

I-a fost dat omului de la țară să cunoască mirajul marelor orașe, dar timpul s-a răsucit în sine și lucrurile tot mai mult se reîntorc la vechiul făgaș al dreptului pămîntului românesc la mitologia toamnei.

Acum, în noua revoluție agrară, se pune tot mai hotărît problema omului cu o înaltă pregătire, cu o mai mare responsabilitate. „Noua revoluție agrară, spunea secretarul general al partidului, presupune nu numai o revoluție în domeniul producției agricole ca atare ; ea presupune o revoluție în felul de muncă, de gîndire, de acțiune al oamenilor ! Revoluția agrară, ca și în alte domenii, nu se poate realiza fără oameni cu o înaltă conștiință revoluționară, cu un spirit revoluționar, cu atitudine nouă față de muncă, cu oameni care înțeleg că tot ceea ce se realizează în țară constituie o necesitate pentru dezvoltarea generală a patriei..."

În condițiile modernizării agriculturii nu se pot obține recolte mari în afara aplicării celor mai noi cuceriri ale științei. Așa se face că ingineri, cercetători în domeniul agriculturii, mecanizatori se reîntorc, fie chiar și la a doua generație, în satele lor, rămînînd, în adîncul ființei, tot țărani. Oameni cu carte, cu profesii exacte, dar tot țărani veniți să lucreze pămîntul.

Pentru că sufletul și demnitatea noastră, emblema nobleții noastre a fost și rămîne pămîntul românesc.

Gabriel Iuga

Deschizător de drumuri

Se împlinesc, în curînd, o sută de ani de la moartea unuia dintre cei mai autentici învățați și îndrumători dintre toți pe care i-am avut în tot secolul al XIX-lea, fără îndoială cel mai mare dintre ardeleni, căruia George Coșbuc i-a dedicat o frumoasă poezie ce avea să fie publicată în ziarul sibian „Tribuna", la numai trei zile după moarte.

Prin marea cuprindere a cunoștințelor de care a dat dovadă, prin mulțimea preocupărilor pe care le-a avut, ca și prin ideile pe care le-a mînuit, cu pricepere și talent, el este singurul cărturar, în epoca respectivă, care poate fi opus, ca valoare, lui B.P. Hasdeu, comparabil cu Dimitrie Cantemir, cu Samoil Micu și cu Nicolae Iorga.

Născut în comuna Pănade, lîngă Blaj, și-a legat viața întreagă de orășelul de la îmbinarea celor două Tîrnave. Prin activitatea sa prodigioasă, desfășurată, în întregime, acolo, Timotei Cipariu a contribuit la creșterea „micii Rome", întocmai ca marii lui înaintași, creatorii Școlii Ardelene. Acolo a învățat, punîndu-și, de la început, în uimire, magistrii și acolo a funcționat ca profesor, pînă la sfîrșitul vieții, în 3 septembrie 1887.

A fost, viața lui întreagă, un învățăcel, stăpînit de o curiozitate științifică puțin obișnuită și de o mare putere de asimilare. Fără să beneficieze de vreo specializare, în străinătate, a reușit să-și însușească, numai prin mijloacele pe care i le punea la dispoziție Blajul, cunoașterea principalelor limbi de cultură, din lume : **greaca, latina, ebraica, arabă, franceza, germana, engleza, spaniola** la care se mai adăugau siriana, italiana, maghiara, ca să nu mai pomenim de altele cîteva, pe care chiar dacă nu le stăpînea în toată puterea cuvîntului, le putea utiliza.

Ca profesor, la școlile din Blaj, nu era unul obișnuit. Sarcinile lui nu se mărgineau la obli-

Gavril Istrate

Continuare în pag. a 5-a

ATITUDINI

Literatura pentru copii

„De ce scrieți literatură pentru copii ?" această primă întrebare din cadrul recentei anchete lansată de revista „Luceafărul" are caracterul unei pietre filosofale greu de extras din sterilul cotropitor. Cu alte cuvinte, careva aruncă o piatră în baltă și n-o mai pot scoate cei șapte înțelepți. De fapt, ca în mai toate cazurile interogative, răspunsul e circumscris enunțului însuși al întrebării, fiind evident aspectul ludic al scrisului odată cu elaborarea oricărui alfabet, exercițiu reciclat cu fiecare generație în clipa alfabetizării. Obiceiul „incifrării" sunetelor și imaginea grafizată a „cuvintelor" constituie **jocul primordial** catalizator al relațiilor umane, concretizarea simbolică a unui „mesagiu" și instaurarea unei **memorii universale**, tezaurizată în arhiva bibliotecii, după **modelul genetic** al naturii, constituind cea de a „doua natură" sinonimă actului creator în sensul aristotelian. De aceea, aparent simplă, întrebarea le-a stîrnit unora efuzii lirice, preferind răspunsul patetic și evocator al „trecerii" prin vîrsta copilăriei și al „etapelor" succesive acestei vîrste, pînă la cea senorială, care-l sensibilizase profund chiar pe Victor Hugo, elaborînd o „artă de a fi bunic".

Alții au recurs la speculații asupra expresiei „pentru copii", afirmînd că asemenea literatură îngrădită nu există, sau n-ar trebui delimitată, în sensul elaborării ei calitative. Au existat și voci megalomane, revendicînd un regim scriitoricesc preferențial, propensînd dificultatea „majoră", a creativității în „registrul" infanțial. Alții s-au plîns de **insensibilitatea criticii**, pretinzînd în schimb chiar una „specializată" !

Fireste că fiecare aserțiune, mai umilă sau mai hiperbolică, poartă în sine cîte un miez de adevăr, dispersînd discuția. În fond, legea care operează în acest spațiu e tot aceea a clasicului „mimesis". Întoarcerea scriitorului spre origini, redescoperind de fiecare dată lettrismul și mirajul alfabetului, este elogiul imperios al literaturii primordiale, în care mai întîi folcloric a apărut **cîntecul de leagăn.** Încă dinaintea baladei sau epopeii ! Reverber propulsat multiplu în sistemul de oglinzi ale privirilor mamei și prunculuI, literatura s-a născut odată cu primul gîngurit. Ea rămîne, deci, datorie primordială.

N-aș vrea să se creadă că, debitînd generalități, escamotez particularitatea întrebării, în ceea ce mă privește. Am mai împărtășit, cu altă ocazie, șansa copilăriei mele ca, după cîntecul de leagăn matern, să deprind, cu totul pretimpuriu, tainele abecedarului, iar la vîrsta primei școlarități, sub zodia benefică a lui Moș Nae (Nicolae Batzaria), să-mi public primele desene, proze și poezii, rebusuri, șarade și cuvirite încru-

Tudor George

Continuare în pag. a 7-a

Lumina școlii

Toamna, toamna sfielnică, șovăielnică și care este înainte de toate a copiilor, lumina școlii strălucește așa cum septembrie strălucește în frunze și-n poame. E-o toamnă încă începătoare și își presară semnele suave peste tot. E albastrul limpede de septembrie, e mireasma amăruscată a frunzelor de plop și mai ales foșnitoarea pregătire a școlărimii. De la bobocul încîntat de abecedar, urmărind cu ochii dilatați muntele de creioane, caiete și radiere ca pe-o adevărată comoară, la liceanul încercîndu-și uniforma, la studentul ultimului an, cu gîndul la lucrarea de diplomă și la repartiție.

Țara întreagă e cu inima și cu sufletul prinsă de această intrare pe porțile școlii care înseamnă încredere în viitor, grijă pentru viitor, investiție reală, importantă, sigură și... sublimă. Investiție pentru copiii noștri, pentru mințile lor, pentru spirala aceasta minunată și simplă care este a devenirii.

Septembrie e luna cea mai tandră. Stau, uimită și-nfiorată, așteptînd să se-mplinească miracolul toamnei, să se săvîrșească dulcea ei lucrare. Toamna mă prinde la Năsăud, orașul poleit cu frunze, din umbroasa îmbrățișare a munților. E un omagiu de suflet adus școlii românești, aceea care a luminat prin vreme ființa poporului român. Cu gîndul la acele neștiute școli obștești și la sătenii care întrețineau cu mari jertfe materiale învățătorii și dascălii care aduceau lumina cărții în mințile copiilor. Cu gîndul la

Cleopatra Lorințiu

Continuare în pag a 3-a

PREZENȚE

Meșterii cei mari

Stăpînă a unei științe a scrisului care lipsește chiar unor maeștri, Eliana Popovici vine în literatură cu un „roman istoric" cu un titlu neutru : **Cinstiți meșteri mari,** parcă anume inventat să treacă nebăgat în seamă. Stratagema modestiei nu i-a reușit, pentru că noi am citit cartea cu delicii de natură lingvistică.

Despre epoca lui Constantin Brâncoveanu s-au mai scris opuri și pagini memorabile, atît în literatura istorică propriu-zisă cît și în cea beletristică. Despre Domnul însuși a scris Ioan Alexandru poeme înălțătoare.

Eliana Popovici pune stăpînire pe un teritoriu mai animat decît ne-am putea închipui, anume, pe ceea ce a marcat natura epocii lui Brâncoveanu prin excelență : universul artistic. Din colbul drumurilor care leagă oameni de oameni și țară de țară, autoarea, în setea sa de ficțiune, inventează un personaj care se sustrage unei caracterizări la îndemînă, pentru că, dincolo de firescul unei vieți modeste, oneste și programatic ascunse de ochii lumii, acest om, acest artist numit Simion, poartă pretutindeni cu sine geniul proverbialei bunecuviințe a poporului nostru. El nu se laudă, nu pizmuiește, nu vrea să parvină, ci-și privește talentul sau măiestria ca pe un dat natural ferit de orice ostentație dar conștient de valoarea virtuților sale. Simion, nume al unuia din nenumărații meșteri de la sfîrșitul evului de mijloc, este personajul care înțelege și de aceea are știința

Gheorghe Pituț

Continuare în pag. a 7-a

CRONICA LITERARĂ

ION SLAVICI: «Opere» vol. XIV

Posteritatea operei lui Ion Slavici nu este dintre cele mai fericite. Deși G. Călinescu a zis că, murind, Slavici a izbăvit opera de om, care era un sucit, izbăvirea se pare că n-a fost întreagă. Din scrierile lui Slavici au continuat să circule doar citeva nuvele, iar critica l-a ignorat energic. Prietenul de idei, de literatură și de gazetărie al lui Eminescu, abia a găsit doi critici care să-i dedice pagini nimerite față de valoarea prozei lui, dar și aceștia au trecut cu buretele peste alte scrieri ale lui Slavici. La patruzeci de ani de la moartea lui (1965) apare o primă monografie care îmbrățișează întreaga activitate a scriitorului, **Ion Slavici** de Pompiliu Marcea, fiind urmată în 1968 de **Ion Slavici și lumea prin care a trecut** și în 1970 de **Opera lui Slavici**, ambele de Dumitru Vatamaniuc. Un alt **Ion Slavici**, mai ales o analiză a operei, ridică pe structura monografiilor anterioare Magdalena Popescu (1977). Față de anvergura activității culturale și a operei literare a scriitorului Ion Slavici, această bibliografie este abia un început.

După inițiative editoriale mai vechi, care s-au rezumat la a tipări nuvelistica scriitorului, prima încercare de a întocmi o ediție de **Opere — Ion Slavici** datează din 1967, cînd apare **Ion Slavici, Opere**, sub îngrijirea unui colectiv, prefață D. Vatamaniuc, I. Editura pentru literatură, București. În douăzeci de ani, seria de **Opere — Ion Slavici**, a ajuns la volumul XIV, de **scrieri istorice, etnografice, sociale, economice (din periodice)**, text ales și stabilit de C. Mohanu, note și indici de D. Vatamaniuc. Prefața lui D. Vatamaniuc fixează destinul întregii al scriitorului și operei lui, subliniind că nici măcar N. Iorga și G. Călinescu, care au tratat proza lui Ion Slavici la adevărata ei valoare, nu au acordat atenție celorlalte contribuții ale scriitorului, contribuind astfel la impresia lipsei lor de valoare. „Slavici a intrat în conștiința publică prin opera sa literară. Coroana, oricît de frumoasă, nu reprezintă totuși copacul. Cercetările din ultima vreme par să o fi recunoscut, scrie D. Vatamaniuc, și se întreprind investigații și în alte sectoare ale activității lui Slavici. O orientare nouă începe să se afirme, și ea merge spre cercetarea întregii sale activități. Rămîne de făcut cel mai mult tocmai în această direcție". (p. IX. I). Intenția este a unei restituiri întregi și a unui act de justiție culturală și literară. Sub acest semn începe să apară seria de **Opere — Ion Slavici**, ajunsă după două decenii la volumul al XIV-lea.

Primul volum reproduce cele două volume antume de **Povești** ale scriitorului, volumele II, III. IV. V. reproducînd șirul de volume de nuvele începute încă din timpul vieții autorului. Cu volumul V (Ed. Minerva, 1971), text stabilit de Teofil Teaha și selecție și note de D. Vatamaniuc, începe tipărirea prozelor din reviste. Volumul VI. 1972, introduce în fluxul operei lui Slavici, dramaturgia acestuia rămasă în reviste sau în manuscris. Volumul e îngrijit de Ion Dodu Bălan, ce' care a alcătuit și prima culegere de **Teatru** a prozatorului în 1963, unde tipărea și drama inedită **Bogdan Vodă**. Cu volumele V și VI al seriei de **Opere** intrăm în perimetrul neglijat sau necunoscut al operei lui Slavici. Dacă volumul VII cuprinde romanele **Mara, Din bătrîni**, următorul, VIII, 1976 (text de C. Mohanu, note de D. Vatamaniuc), aduce, pe lîngă romanele **Din două lumi** și **Cel din urmă armaș**, tipărite de autor în volume, și o recoltă de alcătuiri epice ca și necunoscute cititorului de azi. Rubrica din periodice include romanele : **Corbei** : (apărut în **Tribuna**, 1906—1907) și **Din păcat în păcat, Adevărul literar și artistic**, 1924), după cum și povestirile **Revoluția din Pirlești, Roman tragodic în cinci părți, (Gura satului**, 1873) și **Vîntură țară**, narațiune istorică **(Revista copiilor și a tinerimii**, 1922—'23). Nu este deplasat să spunem că în bună măsură cele opt volume de proză ale serici de **Opere — Slavici** ne înfățișează un scriitor cunoscut pe jumătate. Pe lîngă nuvelele de mare întindere și valoare, ca **Moara cu noroc, Pădureanca, Budulea Taichii**, seria de opere ne propune și altele, cu o tematică complet inedită și fără echivalent literar la apariție : **Nuța și Prințesa**, cel puțin. Ideea monotoniei epice la Slavici este contrazisă de foarte multe pagini ale acestei serii de **Opere**, unde Slavici încearcă și alte modalități literare decît cele din **Moara cu noroc**, sau **Budulea Taichii**. Alcătuitorii ediției ne oferă un Slavici nou ca registru tematic și stilistic, o imagine marcantă a societății românești din jurul lui 1900 în viziunea scriitorului. Cu alte cuvinte, seria de **Opere** își face datoria de a ne înfățișa pe autor în toate posturile sale artistice.

Cele 14 volume Slavici apărute pînă acum sînt și o demonstrație a superiorității ei de concepție. Cunoscut numai ca nuvelist, parțial ca romancier, Slavici este de această dată înfățișat într-o perspectivă a întregului. Edițiilor rezumative, fatalmente obturante de pînă acum, li se opune o ediție călăuzită de ideea întregului. Iar întregul Slavici este un Slavici rezultat din cercetarea istoriografică. Prefața lui D. Vatamaniuc din 1967 vorbea despre acest întreg, semnalînd orbirile celor mai binevoitori dintre exegeții prozatorului. Prefața reprezintă expresia concentrată a biografiei lui Slavici apărută în 1967, dezvoltată și în **Opera lui Slavici** din 1970. Ediția nu crește la întîmplare ci cu conștiința „copacului" întreg, nu numai a „coroanei" lui. Gestul istoricului literar premerge pe cel al editorului, în cazul nostru întrunit în aceeași persoană, D. Vatamaniuc. Fatalmente, ediția de **Opere — Slavici** exprimă punctul de vedere al istoricului literar, iar, caracterul revelator al acestei întreprinderi editoriale este girat de concepția cercetării și a rezultatelor ei monografice.

Cercetările și monografiile au limpezit căile ediției. Dimensiunile reale ale lui Ion Slavici ies cîștigate din acest travaliu combinat. Ediția Slavici, care devine de la volum la volum o ediție mai puțin colectivă, fiind de fapt o ediție a doi colaboratori : C. Mohanu și D. Vatamaniuc, este demnă de respect pentru faptul că nu lasă pe dinafară elementele expresive ale activității acestuia. Obiceiul multor editori de a lepăda ca neinteresante scrierile de altă factură decît strict ficțională și beletristică ale autorilor români nu funcționează în acest caz. Slavici începe să ni se înfățișeze de la volum la volum nu numai ca un scriitor de povestiri, de nuvele, de romane, profund și laborios, ci și ca un om care și-a trăit intens epoca, a meditat asupra ei, a intervenit în dezbaterea publică pentru a-și spune cuvîntul în cele mai importante probleme ale epocii. Slavici a fost memorialist și gazetar, autor de manuale și de scrieri pedagogice. Travaliul său este imens și incredibil. Iar concepția și direcția articolelor și manualelor lui de cel mai mare interes pentru noi cei de astăzi.

Volumul IX strînge la un loc memorialistica din volume și din presă, toate acele articole, unele rămase în manuscris care definesc chipul epocii, relațiile lui Ion Slavici cu oamenii vremii sale. Este și aceasta o premieră. Mai ales de aici înainte înaintăm într-un teren necunoscut. Volumul X colectează din presă nenumărate studii și articole literare și culturale, recenzii și cronici, studii și articole despre limbă și stil, biografii și portrete. Sînt texte decisive pentru cunoașterea epocii, nu numai pentru că oferă informații despre ea, ci și pentru faptul că au influențat-o. Slavici a fost un intelectual de prestigiu, iar cuvîntul lui era prețuit de contemporani. Diversitatea preocupărilor, justețea punctului de vedere rămîn și astăzi impresionante. Ion Slavici gazetarul este la fel de mare ca marii gazetari ai epocii sale. Volumul XIII ne prezintă **Scrieri social-politice, istorice, etnografice**, mai exact spus **Ardealul, studiu istoric, Românii din regatul ungar și politica maghiară, Românii din Ardeal, Tribuna și tribuniștii, Românii de peste Carpați, Românii din Ungaria, Transilvania și Bucovina**, adică studii apărute între 1880 și 1911, din perioada tribunistă a scriitorului și de după aceea, din care se desprind figura și importanța istoricului Slavici.

Reputația de manual a scriitorului, condiția lui de clasic al prozei românești a îngropat pentru posteritate aceste scrieri. A contribuit la această uitare și poziția specială a scriitorului în participarea României la primul război mondial, după cum și prejudecata că istoric este numai cel ce se intitulează astfel și scrie istorie. Ion Slavici satisface exigențele cerute omului de știință, iar studiile sale sociale și istorice merită o audiență la fel de mare ca aceea a nuvelisticii lui. Volumul XIV continuă tipărirea de **Scrieri istorice, etnografice, sociale, economice**, dar de această dată **din periodice**. Sînt astfel pentru prima oară reeditate **Studii asupra maghiarilor, Crișenii noștri, Epoca fanarioților**, după cum și numeroase articole ocazionale, polemice, recapitulative. Încă o dată impune aici suprafața informației, soliditatea ei, claritatea expunerii, cristalizarea concepției scriitorului asupra raporturilor româno-ungare și rostului românilor în geografia europeană. Sînt aici pagini fără precedent și fără urmași în dezbaterea problemelor abordate.

Slavici are un singur echivalent în epocă ca orizont, orientare, aspirații. Acesta este Eminescu, de al cărui spirit istoric și politic Slavici este atins, și în strînsă legătură cu acesta pot fi înțelese inițiativele sociologice și istoriografice ale lui Slavici, lucru pe care D. Vatamaniuc ține să-l sublinieze mereu în notele sale. Producția istorică a lui Slavici este congenere celei eminesciene, ale cărei idei le reprezintă în cele mai multe cazuri, și de care a fost inspirată după mai multe semne. Restituirea aceasta nu privește, deci, numai personalitatea lui Slavici și vremea acestuia, ci și pe aceea a lui Eminescu. Numeroase articole indică, de altfel, un laborator comun de lucru pe terenul istoriei politice a românilor și aceste volume de gazetărie ale lui Slavici sînt încă un argument că, în corpul **Junimii**, Eminescu a alcătuit cu Creangă, dar, mai ales, cu Slavici o alianță ideologică militantă de mare anvergură. Mărturia cea mai convingătoare o depun volumele XIII și XIV, laborios întocmite de C. Mohanu și D. Vatamaniuc, care pun într-o ediție de aspect definitiv numeroasele pagini ieșite din pana lui Slavici și complet uitate. Deși ediția este încă departe de a epuiza universul scrierilor lui Slavici, activitatea acestuia este de mari dimensiuni, comparabilă cu a lui Eminescu. Cu atît mai mult restituirea se cuvine să fie mai atentă cu materia ei, cu ordinea și cu substanța acesteia. Ediția vădește salturi de cronologie nemotivate, iar în volumul XIV pe distanța a 190 de pagini am numărat treizeci de croșete cu puncte de suspensie.Lacunele cronologice, — sînt scrieri de Slavici care n-au apărut la locul lor pe cît poate fi determinat în actuala succesiune — și lacunele de text afectează ideea întregului Slavici. Deși cu un ritm lent, seria de **Opere — Slavici**, continuată de C. Mohanu și D. Vatamaniuc, și dusă pînă la al XIV-lea volum se profilează ca un eveniment cultural și literar de proporții nesemnalat ca atare. Nedreptățitului Slavici această ediție îi oferă temeiul unei drepte judecăți.

M. Ungheanu

GEORGE ȚĂRNEA: «Cartea Clara»

Apărut în condiții grafice de excepție și cu un sumar bogat, volumul „Cartea Clara" oferă imaginea la zi a liricii lui George Țărnea, cele patru ample cicluri care structurează materia volumului relevă un registru variat nu însă eclectic, poemele purtînd amprenta unui stil recognoscibil. Autorul este un „Ianus bifrons" a cărui jumătate de ființă se consumă elegiac în stări melancolice, intimiste iar cealaltă jumătate se implică în marile evenimente ale epocii cu patosul conștiinței angajate. Fără îndoială poezia lui George Țărnea exprimă polaritatea romantică a trăirilor, de aici și tensiunea discursului în care elementul caracteristic este oximoronul. Romantică este și gesticulația amplă, dezinvoltura expresiei stînd sub semnul unui retorism asumat ca metodă, poezia autorului — ca și cea păunesciană cu care se înrudește tipologic — are spectaculozitate, este, cu alte cuvinte, „scenică" pretindu-se (ceea ce se și întîmplă frecvent) la recitarea în public, efectul versurilor se datorează metaforelor percutante, unui anume soi de franchete expresivă : „Poetul bate cîmpii cu candoare / Fără să-i pese — între două vieți / Că teritoriul sîngelui îl doare / Stigmatizat cu zilnice săgeți // Pindarii viei nici nu-l iau în seamă / Cînd fură vis din cerul dezlegat / Știindu-l veșnic torturat de teamă / Că s-ar putea să moară prea bogat // Poetul vine singur la tăiere / În abatorul formelor de stil / Și drept favoare ultimă nu cere / Decît un prinz cu bragă și pistil // El are paradis de turtă dulce / cu porțile deschise tuturor / Care mai vor iubirile să-și culce / Sub baldachinul unui tragic nor". Autorul excelează pe linia poeziei erotice, amintirea primelor iubiri, sentimentul degradării emoțiilor pure, melancolia generată de curgerea ireversibilă a timpului configurează un spațiu elegiac în care însă afectivitatea e supusă mereu unei atente rigori expresive, poemele devin astfel „elegii lucide" conținînd o undă de glacialitate care potențează dramatismul confesiunii : „E toamnă, Clara, și e brumă-n lună, / Și-ai încetat de mult să mă asculți / Și nici adîncul mării nu mai sună / Sub mîngîierea pașilor desculți. // Preocupați de tot ce mai sporește / Cu o secundă smulgerea din noi / Lăsăm iubirea-n urmă și, firește / Închidem marea sub genunchii goi // Sub cerul desfrunzit de stele coapte / În lipsa ta pe cine să mai strig, / Și cărei mări să-i mai închid o noapte / E toamnă, Clara, și în soare-i frig". Cu siguranță poetul este un stilist (de altfel unul din poeme se și intitulează „Balada formelor de stil") cu toate acestea însă pulsația afectivă nu e anulată de virtuozitățile tehnice, în cele mai bune poeme ale sale George Țărnea realizează un fericit echilibru între geometria prozodică și tensiunea trăirii : „Într-un modest potir din sticlă mată / Clădiseși o corolă de ciulini / Și cînd soseam cu viața sugrumată / Găseai mereu un gest să mă alini // Era și cald, și frig, de bună seamă, / Sub fildeșul tavanului prea scund / Dar cum te dezbrăcai de-ntreaga teamă / Nu mai puteam de mine să te-ascund // Își coborau tăcerile-n albastru, / Prin noaptea noastră, neumblate căi / Și-n clipa înfloririi cîte-un astru / Se înălța spre cer din ochii tăi // Și-atunci erai frumoasă ca un nume / Pe care nimănui nu-l hărăzești / Și n-aș fi vrut pentru nimic în lume / Dintre ciulinii albi să te trezești". Imaginile hiperbolice și visătoria romantică sînt contrabalansate de limbajul concret, uneori caustic și de neologismele (poate prea abundente) care „aspresc" substanța lirică evitînd căderea în melodramă, dar dincolo de tandrețea glacială afișată („Aș face să-nflorească pe sub ghețuri / de dragul tău un lac cu nuferi mulți") se simte forța unei poezii vitaliste mai ales atunci cînd expresia devine eruptivă ca în această declarație patetică : „Parcă-mi vine să rup zgarda fină, de piele, / Și să urlu în voie, ca fratele lup, / Despre viața-nchinată iubitelor mele / Cu prea triste-ntîmplări tatuate pe trup". Cititorul volumului „Cartea Clara" descoperă cu surprindere, printre poemele sobre, scrise cu forța bărbătească a expresiei, și cîteva secvențe feerice aparținînd imaginarului infantil în care spiritul ludic și ironia se combină fermecător, emoția este aici caligrafiată arghezian : „Era o iarnă cu miros de mere / Și-un brad ca o mireasă în papuci / Gătit de noi cu stele efemere / Cu valuri de beteală și cu nuci // Și nu puteam gîndi decît la bine / Privind printre lumini ca-ntr-un izvor // Cum picura din ceara de albine / Subțire fir de lacrimi pe covor." Descoperim aici o autentică vocație pe linia „poeticii morfologice" (vocație pe care am dori-o mai insistent speculată de autor) versurile dovedesc migăloasa artă de bijutier cu care sînt lucrate cuvintele, iată un poem în care efectul vine din valorificarea parfumului balcanic al limbii, amintind de universul „Florilor de mucigai" dar și de „Isarlîk"-ul barbian : „Din care hău de zare și-n ce chip / Ți se aprinde carnea de nisip ? / Cui te așezi în somn la căpătîi / Cu plăsmuirea visului dintîi ? / Ce palme străvezii de zei hapsîni / Ți se-mpreună noaptea peste sini ? / Cui te grăbești mereu să tot răsari / Țesută-n firfirici și-n icosari ?"

O latură definitorie a lirismului lui George Țărnea, reflectată substanțial și în volumul de față, este poezia militantă a cărei problematică vizează raportul dintre valorile morale și civilizația modernă. Civicul parabolizat ia forme protestatare, numeroase poeme cu mesaj antirăzboinic devin manifeste lirice în care poetul acuză irresponsabilitatea celor care „își tot adună iarna, pas cu pas / ghețari orgolioși de dinamită" sporind pericolul unui cataclism planetar. Militarizarea e proiectată în infernale scenarii alegorice cu valoare de rechizitoriu („Zăpezi abandonate sub senile / Cu albul cel mai pur ca un afront. / Zăpezi-fecioare și zăpezi-senile / Metodic mocirlite-n pași de front"), versurile au tonul incandescent polemic al pamfletului, glasul autorului e o severă chemare la luciditate a conștiinței umane : „Sub clopotul clepsidrelor inerte / Se desfășoară-n lume convorbiri. / Tot mai formale-n fond și mai alerte / Despre zăpadă, arme și iubiri // Raportul dintre ură și candoare / De multă vreme trece-n plan secund. / Și dintr-o greu de înțeles pudoare, / Zarafii nemuririi se ascund". Repudierea omenescului, a valorilor etice e ținta unor acuzații vehemente, imaginile înghețului apar frecvent în poezie sugerînd degradarea morală a ființei sub presiunea unei civilizații alienante în care, grație tehnicii „am inventat nînsori cu fulgi de plastic" dar soldații sînt „inevitabil programați să moară" pe fronturile absurde ale unei lumi în derivă. „S-ar mai păstra prin dragoste o șansă" spune autorul pledînd pentru o nobilă puritate morală, pledoarie pe care lirica sa o realizează în tulburătoarele poeme dedicate armoniei, frumusetii și plenitudinii sufletești : „Se umple geana zărilor cu grauri. / Știuleții sar din lan ca niște pești, / Și căile de fin de pe coclauri / Păstrează urma verilor trupești. // Mai coborîm o treaptă spre grădină / Cuvintelor de miere și de duh / Cînd peste noi își freamătă lumină / Septembrie cu aur în văzduh".

Alexandru Horia

Iubirea de patrie

Urmare din pag. 1

flaut peste nemuriri, / Trecut-au peste trupul ei armate / Dar din cenușă renășteau iubiri /.../ Mi-e patria un gînd de libertate / Un neam de oameni dus spre nemuriri... / A fost o vreme cînd treceau armate ; / Azi este vremea marilor iubiri !"

În poezia Ecaterinei Antonescu din Pucioasa (Dîmbovița) sentimentul apartenenței la marea colectivitate a patriei, dar și identificarea poetului cu ea este redat în cuvinte simple, aidoma unei confesiuni : „Rămînem legați / De cîmpii, / De munți, / De drumurile cu pulberi / Ce au fost dintîi / Bătătorite de pașii noștri / Și gesturile — care rămîn —. / Unele amurguri / Asemeni vinurilor vechi. / Un cuvînt / Ca un pom înflorit, / Cu fluturi, cu stele, / Cu dragoste."

Implicați prin simțirea de gînd și de inimă în tot ceea ce năzuiește și împlinește poporul, în necontenita muncă a acestuia de propășire a patriei, rapsozii populari contemporani din România sînt — prin tot ceea ce creează —, cum bine și frumos spunea un poet „suflet în sufletul neamului lor", răspunzînd, astfel, marilor imperative ale celui de al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste.

VIAȚA CĂRȚILOR

PROZA UN ROMAN SOCIAL

„Drumul Tupșanilor" (Ed. Dacia, 1987) de Ion Bodunescu, se adaugă unei creații îndeajuns de impunătoare cantitativ, cuprinzînd mai bine de cincisprezece volume, ilustrînd proza de înfățișare senzațională, „însemnările de călătorie" și mai multe contribuții de semnificație istoriografică, repartizate într-un ciclu („Diplomația românească în slujba Independenței") folositor, fără nici o îndoială atît pentru cercetarea unei teme cît și pentru cei care năzuiesc să se documenteze, asupra unui proces istoric, repede și bine. Adăugînd la aceasta o excelentă contribuție, deocamdată neînsoțită de alta pe măsură în istoriografia românească, aceea privitoare la „Flagelul terorismului internațional", avem imaginea unui autor dedicat în chip consecvent literaturii și istoriografiei.

Această producție recentă e însă de gen romanesc și arată că preocupările în direcție strict literară sînt, la Ion Bodunescu, coerente și cursive, alăturîndu-se cu inteligență acelora care privesc o istoriografie deopotrivă destinată popularizării și specialiștilor. „Drumul Tupșanilor" se arată a fi creație de maturitate și e fapt sigur că romancierul a pus în alcătuirea acestui roman, conceput sub forma unei fresce și în mai multe volume, o ambiție și un sentiment al definitivului. E, spre a completa aceste repezi impresii, o evoluție previzibilă căci numeroasele contribuții de felul „prozei scurte" au eliminat ceea ce era încă incertitudine și stil șovăitor, netezind astfel de concluzii de creație a căror înfățișare nu putea să fie altfel decît romanescă.

Așadar, un ciclu de romane, ilustrat deocamdată cu numai două volume, masive și insumînd, amîndouă, aproape 800 de pagini ; o creație unde s-ar putea detecta și o componentă biografică totuși neglijabilă din punctul de vedere al creației propriu-zice care face abstracție de astfel de precizări suplimentare. „Drumul Tupșanilor" e, totdeodată, un „roman de familie" și un „bildungsroman", valorificînd încă o dată mediul țărănesc într-un spirit care e al prozei românești realiste și tradiționale. Nimic nu e, în aceste pagini, pe deasupra seriei însă nici în afara ei și putem zice, fără a greși, că atunci cînd se va încheia, „Drumul Tupșanilor" ar putea să fie unul din romanele țărănești cu poziție estetică bine definită.

Nou e aci, într-o anumită măsură, mediul geografic, mai puțin valorificat în proza românească, interesată îndeobște de satele de cîmpie valahă și de acelea transilvănene, de podiș, cu adăogiri recente (urmînd pe Slavici, din „Moara cu noroc"), privind o cîmpie vestică, bănățeană (prezentă în proza lui I. M. Almășan, Teodor Bulza, I. J. Rovina), Ion Bodunescu a înfățișat un sat gorjenesc, de înfățișare inițial conservatoare (organizat, adică, în chip tradițional), aflat într-o regiune incertă din punct de vedere al reliefului, arătînd conjugări între cîmpie și deal. E un teritoriu definit spiritualicește printr-o tradiție a insurgenței, locuit de de poporeni cu mentalitate moșnenească și pe care **spiritul pandur** (definit de Petre Pandrea) îl exprimă cel mai nimerit. Ion Bodunescu nu a pus un accent pe această dimensiune (deși ar fi fost, poate, mai bine) și nici nu a compus un roman etnografic, năzuința lui fiind aceea de a face roman social și de a înfățișa un proces istoric, pe care îl desfășurase, în chip romanesc, și Marin Preda, în „Moromeții". De altfel, tipologia „Moromeții" e prezentă aci atît cît trebuie totuși, și nu e supărătoare de vreme ce mediul este, și istoricește și social, același și organizările sătești, muntenești, nu sînt diferite.

Acest sat gorjan, cu rînduială străveche, aproape de gentiliciu, mișcîndu-se după ritmuri care sînt ale sărbătorilor tradiționale, și modificat de o istorie care însemnează războaie, pauperizări, răzmerițe, e o imagine a unor fenomene care au și acelea un grad de generalitate : prozatorul a desfășurat „istoria măruntă" și a surprins nu fără inteligență, reverberația „istoriei mari" în aceste teritorii unde totul părea să se conserve de la începuturile lumii și pînă în veac. O lume care trăiește organizată pe „neamuri" („neamul" Tupșanilor este unul dintre acestea), care e ținută pe loc prin reguli date de la mosi, arătînd structură patriarhală, și care ajunge să fie primejduită de evenimente implacabile — aceasta e substanța romanescă și e în afara discuției că autorul s-a ținut la depărtare de excese și nu a făcut un roman social pur și simplu și nici unul etnografic, punînd atîta componentă senzațională cît era esteticește necesară și a găsit proporțiile nimerite între aceste elemente, de altfel esențiale într-un roman țărănesc. „Drumul Tupșanilor" (vol. I—II) deschide un ciclu romanesc apt să definească un romancier a cărui maturitate este indiscutabilă.

Artur Silvestri

*) **Ion Bodunescu : „Drumul Tupșanilor", Editura „Dacia", 1987.**

GALA UMORULUI LITERAR ȘI ARTISTIC

● Gala umorului literar și artistic **(ediția I) va avea loc la Bușteni, între 18—24 octombrie a.c., în organizarea Uniunii Scriitorilor, împreună cu Consiliul Popular al orașului Bușteni, Comitetul județean de cultură și educație socialistă Prahova, Oficiul județean de turism Prahova, Complexul turistic pentru tineret Bușteni.**

În cadrul manifestării : un concurs al brigăzilor artistice, grupurilor satirice, formațiilor de pantomimă, interpreților individuali, echipelor de teatru nescris, spectacolelor de estradă (amatori) ; un concurs de scenarii și comentarii ale filmelor de scurt metraj (filme de ficțiune, documentare și reportaje spirituale, desene animate, pelicule realizate în cinecluburi, filme ale studenților în arta cinematografică, alte producții) ; un concurs de literatură satirică și umoristică (proză scurtă, epigrame, fabule, cuplete, scenete, skeciuri, monologuri) deschis tuturor creatorilor.

Cei ce doresc să participe la competiții pot să se înscrie (sau să trimită lucrările) pînă la 5 octombrie, la Oficiul județean de turism Prahova (Sinaia, Bulevardul Carpați nr. 19, telefon (973) 1 47 51/453 sau la O.J.T. Prahova, Agenția Bușteni, bulevardul Libertății nr. 135, telefon (973) 2 00 27).

NOTE ● ATITUDINI ● NOTE ● ATITUDINI ● NOTE

Lăsați cuvintele în pace !

■ În cadrul emisiunii dedicate satelor, duminica trecută (programul I, orele 8—9,30), un profesor, nu am reținut din ce localitate, propunea să se schimbe numele unor localități care ar fi, chipurile, desuete astăzi. Astfel de propuneri au mai fost făcute, acum treizeci de ani. În unele cazuri s-a trecut la fapte. Astfel, în județul meu, Alba, a fost schimbat numele unui sat străvechi, Beșinău în Secășel. S-a acuzat, de ignoranți, o anume tentă... indezirabilă. Numai că numele satului venea de la acela al unei vechi populații — besii — și și-a păstrat, cumva în chip obscur, sensul vechi, de vreme ce locuitorii din satele înconjurătoare, între care și Henigul meu, nu simțeau nevoia să facă aluzii futile la adresa toponimului și localnicilor.

Profesorul respectiv, căruia nu i-am reținut nici numele, cerea, bunăoară, să se schimbe numele localității Coțofenii de sus. Nu știu de unde vine acest nume. Pentru istorici, lingviști, etnografi, juriști etc. el ar putea să aibă un tîlc. Și sigur că are. Ștefan a fost și a rămas ca atare în sufletele românești „Cel Mare", cu toate, că, așa cum constată obiectiv cronicarul, „era mic de stat", Mihai — întregitorul, pentru o clipă, a unirii românilor din toate părțile de pămînt locuite de ei, a rămas „Viteazul" și așa mai departe. Cuvintele perpetuează sensuri și semnificații pe care numai analize coerente le pot descifra. Nu ne putem lua după ureche ca lăutarul pentru care notele de pe portative sînt niște hieroglife păcătoase (pentru că nu le cunoaște !).

În amplul și documentatul tratat **Emigrări românești din Transilvania în secolele XII—XX** autorul lui, Ștefan Meteș, înregistrează, ca să dau un singur exemplu, zeci de localități cu denumirea Ungureni (Ungurei etc.) în Moldova, Muntenia și Oltenia — aducînd, astfel, un solid argument toponimic asupra unei complexe realități istorice care a însemnat un viu și necontenit schimb de grai și poporații între toate provinciile românești pe deasupra tuturor piedicilor puse de evenimentele pînă la urmă, efemere, ale unei dezvoltări normale a poporului care a locuit din străvechime lanțul Carpaților pe amîndouă versantele. În paranteză fie spus — eu nu sînt istoric de profesiune — cartea savantului Ștefan Meteș demonstrează că în Transilvania populația românească încă din secolul al XIII-lea din felurite motive și constringeri a trecut spre celelalte pămînturi, tot ale românilor, și că nu românii sud-dunăreni au „emigrat" în acest arc carpatic, atît de exact și frumos descris de Bălcescu, cu toate că — **sine ira et studio** — fenomenul s-a petrecut și într-acest chip. Sadoveanu, într-o neîndestul de invocată demonstrație, cerea ca opera lui Creangă (prin strămoși — ardelean) să nu mai poarte, de apendice, glosarul pentru că... bihorenii îi înțeleg toate cuvintele. Aș mai putea aduce date-argumente dar spațiul acestei tablete mă determină să le relau și alteori.

Dar ce mi s-a părut grav în opinia profesorului — căruia, cum recunosc, nu i-am reținut nici numele și nici localitatea în care profesează — este că realizatorul emisiunii în cauză îi dă „dreptate". Este vorba despre Gheorghe Verman, pe care l-am urmărit și stimat ani la rînd, pe cînd, n-am alt cuvînt la îndemînă, **realiza** emisiunea „Ora satelor" la televiziune, — corectă, aplicată, sobră, cu „eșantioane" de toate felurile și cu o bună selecție de cîntec autentic popular — mai ales doine din diferitele și aceleași părți rezonante românești. Acum, dumisale, opinia profesorului i se pare „întemeiată". Și, ca atare, o propune „forurilor superioare". De data asta, stimate Gheorghe Verman, cred că nu e bine. Iată, mai acuma-s cîțiva ani, o tovarășă cerea să se schimbe numele localității Flăminzi, pe motivul că astăzi — și asta n-o contestă nimeni — satul duce o viață prosperă. Dar numele acestui sat, Flăminzi, dă tocmai una din cauzele răscoalei de la 1907, cînd istorici, diplomați, parlamentari, scriitori și artiști de toate felurile căutau — fiecare în specificul branșei lor — să-i afle cauzele și poate că doar un scriitor — Liviu Rebreanu — a numit adevăratele evenimente tragice care s-au petrecut atunci ca singurul „război civil" din întreaga istorie a românilor cînd soldat în termen a fost silit să tragă în părinții și moșii lui. Și, la judecata, mai aspră, peste timp, cam așa a și fost, marele romancier a izbutit prin romanul său **Răscoala**, unul din cele mai simfonice romane ale secolului al XX-lea din Europa.

Și-apoi, stimate profesore, căruia nu ți-am reținut nici numele și nici localitatea din care te tragi sau în care profesezi, ce ne facem cu celebrele versuri argheziene din „1907 — peizaje" : „În anii nouă sute șapte. / S-a ridicat spre cer, din Hodivoaia, / Și din Flăminzi, și Stănilești, văpaia" ?

Gheorghe Suciu

■ **Despre N. Iorga. Magazin**, 11 iulie a.c., p. 7 : „La Biblioteca Academiei R.S.R., un fișier întreg este rezervat scrierilor lui Nicolae Iorga. Dacă cineva ar vrea să transcrie numai **titlurile** lucrărilor marelui învățat român ar avea nevoie de multe zile și nopți de muncă. Iar Nicolae Iorga a scris — să nu uităm ! nu numai titlurile, ci și lucrările..." Observația îi aparține lui Alex. Ștefănescu. La B.A.R. nu există un „fișier întreg" Iorga. La fișierul de cărți sînt șase sertare Iorga, trei cu opera scriitorului clasată în ordine cronologică și alte trei cu aceeași operă clasată alfabetic. În această venerabilă instituție nu se poate „munci" noaptea : cine vrea să transcrie titlurile lucrărilor lui Iorga poate consulta, zi-noapte, bibliografia lui Barbu Theodorescu (are și cotele lucrărilor respective în topografia B.A.R.). Dacă cineva nu ne crede, îi dăm adresa bibliotecii și-i explicăm cum se ajunge acolo (este o pădurice cu oarecare hățișuri pînă la intrare). Dar fără iluzii : N. Iorga a mai scris și ziare (uneori, numere întregi), și reviste, are și o imensă colecție de corespondență, și o arhivă de toată frumusețea, și prefețe la cărțile altora, și contribuții la lucrări colective de istoriografie fundamentale, etc. : bibliografia acestora nu este încă făcută, încît... Mai simplu ar fi să începem să-l citim pe Iorga, cronologic sau alfabetic, o cale sigură de a nu-l uita.

Nicolae Georgescu

LITERATURA, TINERETUL, ȘCOALA

PROFESORUL DE ROMÂNĂ

A redeveni „elev“

Cunoașterea patrimoniului literar național constituie unul dintre cele mai profunde acte de patriotism, piatră unghiulară a formativității umane, pe care școala este datoare s-o pună la temelia educației umaniste a tinerelor generații. Însă nu-i suficient să afirmi un astfel de deziderat, mai trebuie să-l și traduci într-un **mod de a fi în lume** al tineretului receptor de literatură. Aceasta e misia generoasă, dar de o complexitate deosebită, a profesorului de limba și literatura română. Probabil, ne aflăm în fața profesiunii cu cele mai diverse și nebănuite implicații, presupunînd, într-un fel, un **om total**, care nu se poate mărgini doar la domeniul strict al literaturii, căci literatura însăși este, într-un anume sens, o **summa** a ființei umane, în genere, și a ființei naționale, în particular. Pentru ca eforturile dascălului de literatură să se-mplinească **proprio motu**, este necesară o anume strategie didactică ce trebuie ferită tocmai de **didacticism.**

Se discută, cu temei, că remediul hotărîtor în schimbarea atitudinii față de literatura în școală este **intoarcerea la text.** Condiția principală, va să zică, este lectura **integrală** a operei. Acest deziderat e realizabil în cazul operelor de mici dimensiuni, fiindcă, în cazul romanelor etc., de regulă, numai o parte dintre elevii unei clase citesc integral textul, fie din pricina supraîncărcării la alte obiecte, fie din aceea a fondului insuficient de carte, fie din cauza sfaturilor utilitariste ale părinților și ale profesorilor de alte „specialități“, cu invocarea dovezii îmbatabile că literatura e pierdere de timp etc.

Noile programe și metodologii didactice privind receptarea literaturii în școală au provocat, cu mai mulți ani în urmă, o derută comparabilă — respectînd, firește, proporția — cu aceea din fizică de la începutul secolului, adusă de teoriile lui Einstein. Rezumatele și analizele literare tip care au circulat multă vreme (și, din păcate, mai circulă !), au început să trezească serioase suspiciuni și dascălii sau preparatorii de ocazie au intrat în panică. N-a fost, desigur, numai un păcat autohton : într-un timp, o editură franceză a lansat chiar o colecție de rezumate ale capodoperelor literare pentru „uzufructul“ studenților, inițiativă care reducea, bunăoară, romanul lui Stendhal, **Roșu și Negru**, la 1 300 de cuvinte. Acest **atentat** la patrimoniul literaturii, cum imediat a fost calificat de societatea oamenilor de litere din Franța, riscă uneori să se mai prelungească și în teren românesc, prin unele comentarii literare-șablon învățate pe de rost de elevi din reviste care li se adresează sau dictate de la an la an de profesorii intrați în rutină. Chiar manualele, și ne referim la cele pe cale de a ieși din uz, reproduc, în unele cazuri, fragmentar și în rezumat anumite opere literare de mai mari dimensiuni. Efectul asupra cititorului de literatură, încă neformat, este contrariu celui așteptat, adică îndepărtarea elevului de operele „studiate“, „har“ foarte asemănător cu al criticii mediocre.

Trecînd de atari impedimente și presupunînd că lectura s-a realizat, responsabilitatea profesorului se mărește. Receptarea literaturii este un act de cunoaștere, nu simplă lectură de divertisment. Neîndoielnic, rădăcinile acestei cunoașteri se corelează cu o puternică **sensibilizare**, ținînd de fondul expresiv al limbajului artistic. Orice lectură superioară aspiră la mai mult decît la hedonism. Satisfacțiile spirituluí sînt plenare cînd trec dincolo de zăbava în **empiric**, arta nefiind o simplă **copie** a realului, ci o **reintemeiere** a lui. De îndată ce acceptăm **comentariul pe text**, ne angajăm, volens-nolens, într-un **act critic**, fie el cît de minimal. Iar actul critic implică necesitatea inițierii în limbajul criticii, căci e absurd a pretinde să faci știință și să nu posezi **codul** acelei științe. Elevilor li se pun la dispoziție, în gimnaziu, liminare noțiuni de teoria literaturii, dar și acelea neglijate de către unii profesori. De aceea, se cuvine să apreciem ca pe un inestimabil cîștig reintroducerea în programa de clasa a IX-a a unui amplu și temeinic capitol vizînd teoria literară. Prezența acestui favorabil cadru metodologic nu înseamnă însă și asigurarea reușitei actului estetic de înțelegere a operelor literare de către elevi. Cel dintîi pericol este reîntoarcerea la mai vechea practică a aplicării mecanice a noțiunilor teoretice, asimilarea lor ca pe un **scop în sine**, încît analiza literară ajunge să se confunde cu un inutil și periculos inventar al figurilor de stil etc. Or, după lectură, familiarizarea cu conceptele criticii constituie doar o premisă a receptării. Aceste concepte, ca să-l parafrazăm pe Wittgenstein, constituie doar o „schelă“. Pentru a contempla catedrala, schela trebuie azvîrlită. Amănunt esențial pe care mulți dascăli îl uită.

Ajungem, în această etapă, la **sensurile majore** ale operei, la înțelegerea **formativă** (și mai puțin **informativă**) a modelului existențial imanent viziunii artistice a creatorului. Actul critic fiind întotdeauna **parțial**, profesorul nu trebuie să impună niciodată un anume sens privilegiat al operei, căci e în pericol de a aservi opera unui dogmatism **sui-generis.** Nici manualul și nici exegeza unui anume critic nu epuizează înțelegerea operei. Oricît de elementar ar fi efortul hermeneutic al profesorului de literatură, acest efort trebuie să fie, înainte de toate, **viu**, gata oricînd să asimileze critic noul și să renunțe la prejudecăți. Faptul presupune și curajul asumării unor modele ontologico-estetice, care să stea sub semnul **deschiderii.** Școala e un factor hotărîtor în **autocrearea** omului. A propune modele estetice în receptarea literaturii, fără cine știe ce savanterii, înseamnă o înaltă înțelegere a misiunii profesorului de literatură. Ceea ce e tocmai la antipodul ofertei de analize-șablon, adică ridicarea analizei de la simpla însumare a noțiunilor de teorie literară, la rang de funcționalitate. Numai că educatorul se cuvine să fie oricînd capabil a veni cu „modele“ impuse de particularitățile operei, de nivelul de cultură al elevilor, fără a ignora nici tradiția și nici cuceririle contemporane ale poeticii. Manualul de clasa a IX-a, bunăoară, utilizabil încă în trimestrul întîi din clasa a X-a, conform programei noi, lasă posibilitatea alegerii sau corelării mai multor interpretări ale **Luceafărului** : alegorică, simbolică etc. Dar cum va putea un elev să-și exprime sau să-și argumenteze opțiunea, lipsit de referențiale estetice funcționale ? Simbolul, în accepțiunea modernă, presupune un anume **model** dominat de polisemie. A fi capabil de o nouă interpretare față de cea din manual cere cultură, imaginație neîngrădită de scheme și stă în puterea profesorului să provoace reacții în contra inerției elevului mulțumit doar cu ce i se oferă de-a gata. Astfel, înțelegerea creatoare a **Luceafărului** poate fi pregătită, în prealabil, prin orientarea unor grupe de elevi către un anume **referențial** ca, de pildă, mitul oglinzii, concepția lui Schopenhauer despre geniu sau confruntarea cu interpretări clasice și moderne (Gherea, Vianu, Gr. Scorpan, George Munteanu, C. Noica etc.). Elevul poate fi pus astfel în situația de a reacționa și conform propriei personalități în formare.

Se înțelege că, într-o atingerea unui astfel de obiectiv, factorul hotărîtor rămîne profesorul, care va trebui să asculte de îndemnul lui Serge Doubrovsky adresat criticilor literari, anume — de a se reîntoarce la școală spre a redeveni... „elevi“ !

Theodor Codreanu

Gheorghe Apostu : „Dialog cu tînăra generație“

Liniștea lecției

Ne amintim, nu fără vălurite stringeri de inimă, de acele trecute „cărți de citire“ cuprinzînd parcă un unic, inflexibil, adjectivizat „discurs“ : „efluvii de superlative“ și scriitori vitrioliați prin uitare. O îndrumare înțeleaptă a destinelor **Limbii române** a favorizat apariția unor manuale scrise inteligent, ilustrînd structurile, în dinamică, ale programei. În acest sens, secvențele realizate de Nicolae Manolescu și Constantin Parfene se află, credem, la nivelul științific și didactic optim. Acum se pregătesc, înțelegem, noi manuale. Ele vor trebui să năzuiască mai mult spre educația intelectuală (în componente logice-sistematice, prin aplicații și, mai ales, prin corelații). „Ideea bună aduce cuvîntul“ scria A. Russo. Este de așteptat ca, focalizînd cerințele viitoare, autorii desemnați să adopte criteriul esențializării cu mare grijă ; la această disciplină informațiile privitoare la receptarea critică, interpretările divergente nu se aseamănă cu balastul factologic căruia, acolo unde deversează, i se administrează corecții. **Revista „Luceafărul“**, iată, sugerează ca dialogul propunătorilor de lecții să nu se rotească **deasupra** creștetelor copiilor și ale învățătorilor lor. Dacă literatura română înseamnă și o **expresie originală a refuzului manierismului**, de ce nu s-ar ilustra aceasta, mai întîi, prin manuale ? Și apoi, trebuie comparate modalitățile de lucru apelînd la toate informațiile ce ne vin din **școlile de astăzi** din lume. „Tineretul de pretutindeni, le spunea C. Noica unor elevi din Capitală, nu mai este valabil prin ceea ce este, ci prin **ceea ce știe“.** Fiecare pagină de manual trebuie să capteze prin interpretare, limbaj, imagini, prin neprevăzutul problemelor supuse spre rezolvare. Este știut că literatura nu se învață cu efective de cenaclu. Se pot „recita“, prin repetări din ce în ce mai difuze, normele „gramaticii poeziei“ de pildă ? E nevoie de **o anume liniște a lecției.** alta decît aceea din sălile de audiții. Numai aplecarea răbdătoare asupra textelor exponențiale poate conduce la împlinirea multiplelor forme de educare. Lecțiile nu vor fi atunci „amintiri narabile“, ci clipe reciștigate din viața culturii noastre, care să caligrafieze atmosfera viitoare a creației. Avem rugămintea să se rezerve cîteva ore pentru studiul **publicisticii lui Mihai Eminescu.** Datele cercetărilor recente (între care se află și exegezele **criticului Mihai Ungheanu)** subliniază crezul patriotic, dăruirea dezinteresată, pilduitoare pentru oricare tînăr. Proza lui Anton Holban, Mihail Sebastian, Vasile Voiculescu, Ion Vinea, Mircea Eliade nu trebuie să lipsească din cărțile de școală ; iar la capitolul destinat primelor forme de cultură este cazul să se țină seama de **documentele** din **secolele IV-VI**, texte care au circulat pe teritoriul străvechi românesc. Sîntem conștienți că aspirațiile noastre nu au trăsături particulare. Și apoi, cum scria poetul George Alboiu, „împotriva amneziei lumii stă **vocea tandră a copilului care-și repetă lecția“...**

Virgil Nistru-Țigănuș

Disciplina primordială

Un inepuizabil și irezistibil curent al marilor ginduri exprimate despre limba română (de la Ienăchiță Văcărescu pînă la Nichita Stănescu sau Fănuș Neagu) ne abate de la tentația glosărilor facil-simetrice și a opozițiilor comode — care ne pindesc tenace — despre locul și rolul limbii și literaturii naționale în contextul școlii de azi. În aprecierea statutului său, ca disciplină primordială (primatul asupra așa-zișilor „discipline fundamentale“ nu mai trebuie demonstrat) se impune o perspectivă diacronică. Eminescu a intuit mari profunzimi generative scriind : „A ieșit această limbă din învăluirile trecutului“. Istoria românească era astfel proiectată, prin viața limbii, în eternitate. Devine limpede faptul că însușirea corectă, cunoașterea patrimoniului lingvistic și literar românesc asigură, implicit, parcurgerea istoriei poporului nostru, tinerele generații fiind călăuzite, pe căile adevărului, spre cunoașterea ideilor esențiale ale consacrării patriei, ale luptei neamului pentru eliberare națională și socială. Dezvoltarea multilaterală a omului de tip nou face imposibilă tolerarea unui așa-zis „bun specialist“, căruia să-i fie străine sensurile cuvintelor, regulile gramaticale, cultura și arta poporului nostru, astfel spus, însuși sensul devenirii noastre.

Din cînd în cînd este bine, este reconfortant să ne împărtășim din înțelepciunea maeștrilor care, cu obstinație, au vegheat la „creșterea limbii românești“. Sadoveanu făcea odată elogiul resurselor expresive ale cuvîntului simplu : „Preciziunea prin concentrare, frumusețea prin simplitate, claritatea prin proprietatea termenilor înseamnă mai mult decît orice podoabă“. Adevăr evident, pe care nu trebuie să-l uităm niciodată. De aceea, se impune ca profesorul de limba română să aibă în fața elevilor, alături de proiectul de „tehnologie didactică“, și un proiect de „creativitate“, singura garanție a eficienței demersului său paidetic. Autoritatea actului educațional depinde de efortul sublimării în sens unic a încordărilor disperate ale succesivelor epoci de creație. Datoria profesorului este de a rupe zăgazurile rutinei și conformismului îngust, de a-i face contemporanii noștri pe Cantemir, Budai-Deleanu, Heliade, Hasdeu, de a-i trece, în sensul cel mai adînc, spre viitorime pe Eminescu, Rebreanu, Arghezi. Tezaurul valorilor culturale trebuie transformat într-o sinteză vie și coerentă cu efect modelator asupra conștiinței și sensibilității.

Un mare eseist spunea că o literatură diferă de o alta mai puțin prin text, decît prin felul în care e citită. Definindu-ne esența umanistă și universalistă, să ne citim literatura românește. O lectură incitantă și fertilă, o lectură care să ne configureze specificitatea ființei. Limbajul nuanțat, elegant, corect care asigură accesul la marile creații spirituale ale poporului nostru nu poate fi apanajul unor aleși. „Toți oamenii să folosească în toate modurile cuvintele... Nu pentru ca toți să devină artiști, ci pentru ca nimeni să nu fie sclav“ — scria cunoscutul pedagog Gianni Rodari.

Pledăm și noi pentru ceea ce s-a numit „democrație“ în spațiul limbii. Să lăsăm copiilor libertatea de a se juca și cu cuvintele, să nu le amendăm puterea de imaginație și de asociație a ideilor, să nu-i lăsăm pe copii fără cuvinte în fața problemelor vieții. Să-i învățăm însă că acest joc implică o gravă răspundere : răspunderea față de propriul popor, de a apăra limba națională. Esența epocii noastre în care dimensiunea libertății exprimă vigoarea și măreția timpului, este reprezentată pregnant și de sensul democratizării regeneratoare a disciplinei „limba și literatura română“. Mutațiile structurale în registrul ontologic al programei didactice specifice liceului, spre exemplu, au creat condițiile realizării învățămîntului formativ, implicarea marilor valori spirituale constituind nu numai un reper esențial ci și semnul unei opțiuni ce consacră altitudinea elementului cultural.

Aparînd ca un catalizator al procesului dialectic al simbiozei limbă-istorie-cultură, învățămîntul nostru este o realitate investită cu însemnele destinului românesc.

Constantin M. Popa

Lumina școlii

Urmare din pag. 1

școlile deschise după înființarea Regimentului grăniceresc năsăudean (școli elementare în care citirea, scrierea și socotirea formau așa numitul **trivium).** Cu gîndul la puzderia de școli înființate în secolul XIX în satele dimprejur **prin contribuția populației** — Leșu (1810), Măgura Ilvei, Arșița, Șant, Țelciu, Feldru, Poiana Ilvei, Florești, Nimigea, Nușeni, Zagra, Salva, Mocod, Rebrișoara, Rebra, Nepos, Rodna, Ilva Mare, Șieu, Gledin, Ardan, Monor. Am subliniat „prin contribuția populației“ pentru că acest lucru îmi pare nespus de emoționant. E ascuns, aici, ceva din vocația luminoasă, de înălțare, de depășire a propriei condiții, din ambiția minunată a țăranului român. Cu gîndul la primele două școli românești ale Bistriței și la învățătorii veniți de pe băncile Blajului, la primul curs de preparandie deschis la 1 noiembrie 1837 de învățătorul Ioan Marian, la Năsăud și-apoi de înființarea institutului preparandial în 1859. (Același inimos Ioan Marian care avea să-i cumpere tatălui poetului Andrei Mureșanu o vacă pentru a-și hrăni copiii cu lapte și pentru a-l putea da pe micul Andrei la școală...). Cu gîndul la gimnaziul cu limba de predare română (actualul liceu „George Coșbuc“) al patrulea din Transilvania după Blaj, Beiuș, Brașov.

Lumina lui septembrie mă prinde la Năsăud, orașul în care m-am născut, orașul în care-am învățat sublima, neuitata întîia primară. Chipiurile școlărești ale gimnaziștilor veacului trecut, în care ei își ascundeau un petec de tricolor și-l sărutau pe furiș, au devenit azi lecție de istorie.

Dar începutul școlii rămîne în punctele de lumină cărturărească ale Transilvaniei o sărbătoare cu multe conotații. Și cînd țara toată e prinsă de minunata emoție a începerii unui nou an școlar și cînd copiii noștri se așează în bănci, și cînd totul strălucește de bucuria începutului — manuale, planuri și sentimente — îmi place să mă gîndesc la Năsăud și în general, la lumina școlii românești.

A venit toamna. Te trezești dimineața și simți o înfiorare răcoroasă de parcă ei, castanii cu frunze tivite de arsura încă neuitată a verii pe sfîrșite, te-ar fi îndrăgostit peste noapte fiindcă așa au vrut ei.

Limba română, patria mea

Cînd Nichita Stănescu afirma „limba română este patria mea“ nu se gîndea, probabil, că această expresie va deveni loc comun, de o popularitate mai rar întîlnită, dar sporindu-și, mereu, resursele interpretative. Limba română este patria fiecăruia dintre noi, prin care ne exprimăm și ne pierpetuăm în timp existența. Metafora blagiană „limba este întîiul poem al lumii“, profundă în simplitatea ei, încoronează această idee a străvechimii prin limbă, a păstrării în durata veșnică a timpului. Atenția acordată, deci, limbii și literaturii române în toate domeniile muncii educative, dar cu atît mai mult și mai spornic în școală, nu trebuie să înceteze niciodată și nu va fi nicicînd prea istovitoare. Intrată în obligațiile de inimă și conștiință ale școlii, învățarea limbii și literaturii române nu se limitează la aceasta. Ea este de interes național și importanța ei trebuie privită în acest context și din această perspectivă. Ca disciplină de învățămînt, limba și literatura română este una fundamentală. Baza celorlalte discipline nu se poate pune în afara învățării și însușirii corecte a limbii române.

Intemeiată pe tradiție, predarea-învățarea limbii și literaturii române în școala românească ar trebui să aibă mereu în atenție și sistemul de valori al literaturii române contemporane. Nu discut aici problema literaturii române contemporane în manualele școlare ; ea ar merita o discuție aparte. În treacăt fie spus, dacă există pentru unele clase de gimnaziu bune manuale școlare, instrumente prețioase pentru munca profesorului și elevului pentru clasele de liceu modul de abordare a temelor în manual este, de multe ori, inadecvat capacității elevilor de pricepere și însușire. Apoi, ar trebui să se renunțe mai ușor în favoarea valorilor la un anumit spirit conservator, la o viziune „închisă“. În problema literaturii române contemporane deschiderea este esențială, pentru ca generațiile de pe băncile școlii să nu piardă spiritul nou al literaturii. Dacă astăzi se studiază poezia lui Nichita Stănescu, oare generația care a absolvit liceul în urmă cu un deceniu a beneficiat de acest lucru ? Și este o generație încă tînără, ce trece spre maturizare, pusă să înțeleagă (fără să fi făcut în școală) creația acestui poet, care a revitalizat și reînnoit substanțial lirica românească postbelică. Un alt mare poet contemporan, Ioan Alexandru, este trecut în manuale la „lecturi“. Dar poezia lui Alexandru conține bogate valori patriotice, morale, estetice ce pot fi, din plin, valorificate în procesul de învățămînt. Și, dacă am discuta despre literatura română contemporană în manuale, exemplele ar putea continua. Mai mult chiar : tinerii de pe băncile școlii este necesar să cunoască creația tinerilor scriitori. Concursul în elaborarea manualelor de limba și literatura română, cu participarea profesorilor din învățămîntul preuniversitar și universitar, a criticilor și istoricilor literari poate ar stimula talentele, ar evidenția mai bine calitatea.

Limba și literatura română în școală se constituie ca o disciplină cu valori deosebite în educația patriotică, estetică și civică a tinerilor, e o lume de valori complete. De aceea, nimic nu este prea mult cînd aducem în discuție locul, rolul și rostul acestei discipline în sistemul de învățămînt, nici chiar mărirea numărului de ore de limba și literatura română în planul de învățămînt sau introducerea ca probă, pentru concursul de admitere în clasa a XI-a, indiferent de profilul liceului. Predarea limbii și literaturii române beneficiază pentru clasele din treapta I de liceu de o nouă programă într-o concepție modernă și o viziune mai largă. S-a publicat și programa pentru clasa a XI-a și, probabil, în elaborarea celei pentru ultima clasă de liceu se va ține cont de necesitatea deschiderii mai exacte spre sistemul de valori al literaturii române contemporane. Ar fi în interesul tinerilor pe care școala îi pregătește pentru viitor. Este nevoie din partea celor care-i învață de copii și tineri limba și literatura națională, de pregătire, talent, vocație, dăruire și pasiune pentru ca spre mințile și inimile tinerilor, setoase de cunoaștere și frumos, să ducă slova aurită, bogată în adevăr, a limbii și literaturii române.

Alexandru Ruja

Poeme de
CORNELIU STURZU

Vîrsta rotundă

Ca un copac adaog cite-un cerc
Pe albul unui an ce-a fost odată
Și-n toamna asta încă mai încerc
Să trec pe-a timpului cărare, roată

Mă-ncarc cu auriul din gutui
Cu jarul de porumburi din hambare
Tu, toamnă, nimănuia să nu-i spui
Rostogolirea asta trecătoare

Căruțe trase lîngă fierării
Curbura șinei ce urmează lemnul
Cînd vremea-ți bate-n fiecare zi
Lăsînd prin zorii-ngemănați doar semnul

Hai, și-om porni pe alte drumuri lungi
Roțile zornăie pe caldarîmuri
Încă un cerc de an prin care-ajungi
Dintr-un tărîm spre noile tărîmuri

Manuscris

Să afli un poem nepublicat
Al unui scriitor din alte vremuri
Pe care nimeni nu l-a cercetat
Citindu-l ca o trestie să tremuri

Cînd dimineața, într-un cabinet
Te vezi stăpînul altor înțelesuri
Al celui care-a fost numit poet
Al zdrăngănelii micilor eresuri

Să știi că nimeni nu s-a ostenit
Să-i afle îndoiala din cuvinte
Și scîrba că atunci a fost sortit
Să laude deși știa că minte

Acum, tu ești balanța unei sorți
Povara pentru tine e prea mare
Nu știi s-o dăruiești, nu știi s-o porți
O-nchizi cu-o lacrimă printre dosare

Ocnaș la cuvinte

Îmi pregătesc și viața, mă caut în Sibile
Renunț la cite-un vis neînțelept
Atîtea ambuscade am ocolit prin zile
Cioplit, cuvîntul îl făceam mai drept

O pagină de aur, o pagină de spumă
O pagină de stîncă, o pagină de val
Mai crede el, nespusul, că totul e o glumă
Cînd spun hîrtiei : iată, vine. Ia-l !

Despre noi

Știu, viața noastră nu a fost un fel
De mers pe drumuri largi și asfaltate
Grija ne-a tot crestat ca un scalpel
Și-am tot muncit mereu, pe deșelate

Veniți pe lume goi, ne-am rostuit
Ogorul și grădinile și casa
Dar nu e totu-n tot desăvîrșit
Încă pe prag nu ne-a călcat mireasa

Ce-a fost parcă se duce ca un fum
Vin alte zile mai nerăbdătoare
Iar nopțile copii visăm de-acum
Cătîndu-le un nume-n calendare

Limite

Oricare gest ori zîmbet ori fulgerare-n gînd
Cocorul ce se naltă-n văzduh
să se-odihnească
Și pașii tăi, iubito, șăgalnic alergînd
Menite-s parcă lume să mi le dăruiască

Fără să vreau, cu vremea mă simt tot mai
bogat
Cu aurul și grîul și foșnetul de stele
Dar parcă simt că totul nu este adevărat
Că neștiutul încă-i păzit de sentinele

Că marea nu e mare de-mbrățișată nu-i
De țărmuri, cînd copacul de cer nu se
atinge
Pînă și infinitul e parcă-al nimănui
Cînd vine și se-așează la mine pe meninge

Mereu cite-o-ntrebare la care n-am răspuns
Nemulțumirea asta mă roade ca un vierme
Sărac de înțelesuri cu miezul lor ascuns
Netulburat de nimeni, închis sub epiderme

Mărul se învelește în coajă, puiu-n ou
Aș vrea să știu năuntru cum viețuiește firea
Ascult pe dedesubturi confuz doar un ecou
Și peticesc pămîntul întreg cu-nchipuirea

Dar poate doar ființa-mi e miezul căutat
Doar mintea-mi înfășată-i în vechile eresuri
Și că mai sînt în mine atîtea de aflat
Că numai eu sînt totul sub mii de înțelesuri

Garaj

Cînd camioanele se string împreună
Miroase-a benzină pe săturate
Șoferii-au adormit fără măcar să le spună
Un fel de „la revedere“ ori „sănătate“

Volanele se dezmorțesc de-atîta strînsoare
de palme
Carburatoarele ațipesc între capote
S-a tăiat orice contact între sudalme
Claxoanele și-au înghițit cele cîteva note

Numai roțile cresc, doamne, cum cresc
Ca pe-o virtelniță, ghemuri rotunde
Pe cauciucuri, nepămîntesc,
Se înfășoară ore, minute, secunde

Ventilele string aerul nopții de gît
Miroase a luturi fierbinți și a ploaie
Roțile cresc, iarăși încă mai cresc
Se dezvelesc de pietriș și asfalt și noroaie

Bandajele drumurilor de peste zi
Se desfășoară și pleacă întruna
Fiecare roată parcă ar fi
La miezul nopții, soră cu luna

Parcă își povestesc pe unde-au fost ieri
Rostogolite pe șteiuri ori nisipuri pe plaje
Pînă adorm și ele pe lîngă șoferi
Sub cifrele vechilor kilometraje

nicolae dan fruntelată

Autobiografie

Sint un cetățean al mileniului doi
un negustor de cuvinte, mai mult păgubos,
călăresc pe propria-mi viață ca pe-o cămilă
indelung răbdătoare, melancolică
învățată să simtă aromele oazelor
puținele oaze, iubirea, copiii
și cărțile altora pilpiind
stele de veghe la ferestrele somnului meu.
Nu-mi trebuie multe, bogat-niciodată,
sănătos cit se poate, inghițindu-mi
zilnic, coaja de aer, pilula de teamă,
mai copil decit inșiși copiii, cei ce nu cred
in basme de aur, de argint, de aramă,
războaiele m-au obișnuit cu ideea
că in fiecare zi se poate muri ;
cutremurele cu dansul nebun al pămintului,
mi-au tradus disperatul a fi — a nu fi
intr-un mileniu de vinătoare născut
cu semnul goanei de la-nceput insemnat,
nici n-am știut și niciodată n-oi ști
clipa in care-am fost insumi vinat.
Negustor de cuvinte, mai mult păgubos
ca un brad ce se mistuie-n fila de carte,
privesc ceea ce nu se poate privi
atit e de dincolo și de departe

Arta arderii

Eu te plătesc intruna
cu fiecare an, poezie,
cu fiecare noapte in care se taie
din trupul meu cite-o cimpie,
cite-un riu, cite-un oraș cu amintiri
citeva pogoane de speranță
și de iubiri
ca la o impărțire de țări
după războaie zadarnice și lungi
eu sint harta izbinzilor și trădărilor,
insula unde niciodată n-ajungi.
soldat dator și neintrebat
căutat de ordine, uneori de scrisori
totdeauna de moarte căutat
doamne, cite cuvinte imi trebuie,
cită blindețe și cită furie
cite vieți, cite nopți, cite rănî
să te plătesc, poezie

Descintec de apărare

Apără-ți cuvintele
incepe o noapte polară
un inghet al verbelor, un viscol
al substantivelor in stare să cinte
și să strige la ferestrele oarbe-ale veacului
piine, casă, dimineață
și eu sint, tu sint, el sint
ochii mari care priviră
de atita timp orbind
cine mai are nevoie
de poezie ca de o spadă veche
intr-un război in care se moare
fără s-auzi, fără să vezi
umbra dușmanului, un gind cosmic,
o boală ascunsă in trup inainte de naștere,
petrece-te, viața mea, intr-un cintec
intr-o tranșee de dor și de teamă
așteaptă să vină noaptea, fiara uitării
cu singele cald al cuvintelor s-a hrănești,
așteaptă să vină, pune-așteptarea
ca pe-o capcană divină la capătul somnului
piine, casă, dimineață
și eu sint, tu sint, el sint
ochii mari care priviră
de atita timp orbind...

Curtea cu juri

Primul jurat spuse :
E vinovat din copilărie
de cind primul cuvint izbucni dintre buze
ca o flacără verde, otrăvitoare
mai de mult, de cind, nenăscut
prin ochii mamei săruta prima floare.
Al doilea jurat :
vinovat de speranță,
zănatic, gustul ierbii descoperind
ce dulce-amar il hrănea, ca o plantă
in singele tinăr vuind.
Al treilea jurat :
vinovat de iubire,
pierdut in alt trup, rătăcit in alt vis,
trădind și trădindu-se fără de știre
intr-un orb paradis ;
Vinovat de-a fi spus despre toate acestea
prin cuvintul ce, totuși, e primul păcat
condamnați-l la moarte, nu-l iertați, e prea singur
vinovat, vinovat, vinovat.

Vanitas

Fiat lux — spunea Poetul
trezind in cuvinte luminoasele sfere
ochii lui dinăuntru vedeau
dansul materiei, cald și solar
el — in blană de lup — dădea foc stelelor
ce se aprindeau tot mai rar.
Fiat silentium — cerea Poetul
și in timpanele lui, ca o rană
zgomotul străzilor săpa, exploda
simfonia nebun de umană.
Fiat voluntas tua — șoptea
și se arunca intr-un vers
afară, timpul ningea, potopea
implacabilul ceas,
implacabilul mers.

Vînătoare de urși

Ce somn greu atirnă de crengi
in pădurile albe unde m-ai dus
tinăr incă, orb incă și incă iubind —
să privesc vinătoarea de urși
El, dormind, cu iarna-nvelit
așteptind primăveri, așteptind
doar mireasma de iarbă putea să-l clintească,
doar ademenirea din sud.
Am tras sănii cu flori in păduri, luminá
ochiul lui pe zăpada-nghețată
o capcană de iarbă, aer dulce-amețind
apoi așteptarea, o noapte, o viață
pină-auzirăm tăcerea troznind
și fiara trezită porni
glonțul tău să-ntilnească.
Cită trădare, prietene, ce jalnic măcel
umbra-i mirată dansind pe zăpadă
cu moartea in ea ca o indoială
că primăvara o s-o mai vadă
El o visase, o simțise in somn
gustul de iarbă, otravă ciudată
el, in afară de timp, plecase, chemat
de singura lege adevărată ;
eu, tinăr incă, orb incă și incă iubind
inșelat de o virstă nebună
am privit, etern vinovat c-am privit
cum se moare-ntr-un vis, cum se moare de dor
Impușcat de minciună.

Clipă de alint

Ce viori mai cintă prin dicționare,
cum se mai traduce verbul a pleca,
imi e toamnă-n oase, imi e desfrunzire
și mă-ntorc la tine, milaia maia

Iată, ochiul liber știe să aleagă
dintre toate numai clipa de alint
cind urcai in mine ca o prevestire,
ca o amețeală cu parfum de mint

și ce cintec are, oare, seara asta
lungă cit iubirea unde te păstrez,
ca pe o fereastră de privit spre mare
ca pe-un vis prea singur ca să-l mai visez

ce poveste lumea și ce amăgire,
cum mai sapă-n toate verbul a pleca,
imi e toamnă-n oase, imi e desfrunzire
și mă-ntorc la tine, milaia maia.

Cum sîntem noi

Cum sintem noi, bărbații trecind
spre patruzeci de ani ca niște continente
pe care drumurile-și sapă hărți visate
ce niciodată nu vor mai avea timp
să devină case, orașe, femei
purtindu-ne derivele, revoluțiile, crizele ;
continente de carne și singe, de teamă
și de-atita iubire ce-ncepe să doară
ca o rană care numai noaptea se trezește.
Cit de puțină tinerețe a-ncăput
intre paralelele alergind, niște săbii
deasupra capului nostru de prinți
Eurasia, Eurafrica, Euramerica
pămintul imbătrinește mereu
tot mai singur mă intorc la tine
tigrule și eufrate al meu.

Stepă

Cită stepă intr-o viață de om
cit vint și cită uitare,
domnule doctor Anton Pavlovici Cehov
cită asemănare
Nimic nu mai simți, doar lipsa de aer
să fie boală, beție ori amăgire
cine mai știe de ce mor păsările
zburind in neștire ?
Cine mai crede căutind un cuvint
că dintr-o limbă moartă traduce
repetind, repetind, repetind
un veac ce se duce ?
Ehei, să te strig e zadarnic de-acum
te-au inchis intr-o carte, 'ntr-o frunză, 'ntr-un pom
uscat și pitic, fără fruct, fără nume
Cită stepă intr-o viață de om !

Poveste cu iarba cea dulce

florin bănescu

Pe Chentă l-a adus mumă-sa pe lume în grădină, sub pruni. Acolo au apucat-o durerile facerii și nu i-a stat nimeni în preajmă ca s-o ajute în trebuințele ei. S-a descurcat și singură, la urma urmei nu era cine știe cit drum din grădină pînă la casă, măcar că nu s-a grăbit să-l facă. Moșise ea pe destule, era priceputâ și la tot soiul de leacuri, ba era și căutată pentru știința ei în ale descintatului. La astea s-ar putea adăuga că era chiar temută în sat, ehei, păi cine nu deprinsese ea de la baba Solomia doftoroaia ! Despre asta din urmă se spunea că în vremea cit stătuse la stîna lor de sub Tîlva Vederoasă alungase toți ciinii — oile i le păzeau trei lupi. Și avea putere asupra ploii, lecuia de lingoare, lega și dezlega dragostele, ogoia neastîmpărul muronilor (înfigînd un fus în inima mortului care, noptile, din cine știe ce nemulțumiri avute în viața-i trecută, se preschimba în muron și bîntuia prin podurile caselor, băga boala-n vite ori spăiminta pe singuratecii inserați la vreo cruce de drum). Așa stînd lucrurile, de ce să fie cu mirare că Nuța, fata ei, o moștenise în toate. Adică mama lui Chentă. Căruia acolo, în grădină, îi tăiase buricul cu briceag (care muiere din Slatina Mică n-avea briceag ?) și îl legase apoi cu un fir roșu (ca să nu se deoache) de la opreg. Abia după aia, cu pruncul în poală, străbătuse grădina, intrase în ograda din dos, unde stăpînea păsăretul casei, o luase pe urmă de-a dreptul prin grajd — să vadă dacă Simbotina avea ieslea plină (și la păsări aruncase cîtiva pumni de boabe, băgînd de seamă, în timpul acela, că porcilor nu le-ar prisosi cîtiva duleți), apoi ieșise în ograda cu flori de Gura-leului și după ce mătură cu opinca un mîț care i se tot incurca-n picioare, îl strigă pe Roiescu, oricum, se cuvenea să afle și ăla că l-a fericit cu al șaptelea copil. Și mai cu seamă că trebuia să dea o fugă pînă la Solomia, s-o aducă în circă dacă nu altfel, un bărbat și așa nu se pricepe la treburile muierești. De bătrînă avea nevoie, e adevărat, nu chiar atunci, dar nu strica să-și mai dezmorțească picioarele omul ei, i-or fi întepenit de atîta stat în odaia de la drum din care făcuse un soi de birt, vinzînd el acolo, de sărbători și în serile ploioase, răchie celor care, nechibzuiți, și-o gătau pe-a lor mai iute decît se cuvenea (alt asemenea negutător nici nu se afla în sat). Roiescu parcă anume porunca asta o așteptase, așa că se năpusti spre grajd și scoase sargul de era mîndria lui, nici vorbă să mai piardă vremea cu înșeuatul, sărind — cu destulă ușurință pentru vîrsta și greutatea sa — de-a dreptul pe spinarea calului ; dar o clipă tot a trebuit s-o piardă, atît cît să-și potrivească gurgiulul opincii drept în dosul mîțului de care era să se împiedice (și care, bun înțeles, era altul decît cel cam la fel dezmierdat de Nuța, de mîți era plină ograda, aveau mai mulți decît ar fi putut suferi niște oameni cuminți, numai că la toți copiii lor, care cu tot cu noul venit pe lume nu întreceau în număr lor pe cel al mîțelor, le era tare drag de asemenea vietuitoare și nu-i lăsau pe ăi mari să le alunge, ducîndu-le, spre pildă la sălașul de la Valdecorn, ori la stînă, sau năpustindu-le în pădure, ca să nu mai vorbim, Doamne ferește, de faptul că ar fi putut să le înece în Timiș, adunîndu-le pe toate într-un sac legat zdravăn la gură), așadar Roiescu încălecă fără să mai aștepte alt îndemn — deși inima îl cam trăgea spre odaia aia a lui unde făcea negoț cu răchie trase o chiuitură, să afle tot satul ce și cum, după care se mîștui pe poarta totdeauna larg deschisă. Se grăbea din trei pricini. Mai întîi, bucuros că-i mai venise un copil de parte bărbătească în casă, știa că e mare nevoie de baba Solomia ; după aceea, se temea (și el) de clonțul muierii, apoi, în al treilea rînd, cu cît o aducea mai iute pe babă, cu atît se apropia mai mult de vasul de frăgar în care-l aștepta licoarea galbenă ca mierea (la asta se gîndea el călărind, zburînd, mîncînd pămîntul, deși, i se năzărise, de ce oare baba aia de le știe pe toate nu simțise că a venit ceasul facerii pentru fata ei și, chiar, de ce nu încălecase ea, pe-o... hă, hă, hă... pe o coadă de tîrn ?, și punîndu-și întrebarea își slobozi în voie rîsul gros, sperlînd copiii întîlniți în cale și silind muierile să-și facă pe furiș cruce și să-și scuipe-n sîn). Baba Solomia sedea cam pe unde își întărcase mutul iapa, dar Roiescu izbîndi să ajungă teafăr pînă acolo — nu-l pîndiseră mari primejdii, îl ajungea însă și una singură : să cadă de pe cal de atîta rîs. Nu-i pierea deloc plăsmuirea din ochii mințîi : baba lor zburînd peste pruni și meri. Aceea îl întîmpinase în poartă.

— Or dat turcii ?, îl luă ea din scurt.

— Ba !

— Atunci poate răitarii...

— Ba !

Roiescu era pus pe sagă, numai că baba a rămas, ca totdeauna, cea mai tare :

— Și nu te mai fălosi atîta, că știu că-i băiat.

După care îl întîmpînase spre casă, ea era destul de înțeleaptă să nu se lase aburcată pe cal și mai avea unele de rostuit. Cît despre el, mai trebuia să oprească la baba Iconia, să-i dea vestea...

Ei, păi așa da, lucrurile se potriveau de minune. Iconia era mama chinezului Tudor. Și, se știe, un chinez de sat se bucură cînd sporește numărul bărbaților. De cînd cu vremurile grele de se abătuseră asupra lor, era mare nevoie de brațe puternice.. De-a lungul Timișului, ba în sus, ba în jos, treceau cînd turcii, cînd cătanele imperiale și toate trecerile astea însemnau mare pagubă pentru slătinari. Unii vroiau cai, alții vite pentru tăiere, rodul pămîntului (cu trudă dobîndit, că pămînt bun era numai în luncă și pe cîteva spinări de deal, în rest ori pădurea era stăpînă, ori numai de cleanțuri de piatră dădeai). Mai ales ultimii erau de nesuferit. Călăreții turcimii se abăteau asupra satului ca o ploaie rece de vară, luau ce apucau, se mai înțelegeau după o scurtă tocmeală ori, la o adică, mai puneau și slătinarii mîna pe arme. Cu purtătorii steagului cu sfînta cruce nu încăpea tocmeală. Ăștia veniseră cu o armată întreagă, lăsaseră răitari de-ai lor prin toate satele și se apucaseră de scornit legi noi. De parcă muntele, și pădurea, și Timișul erau ale lor, doar că întîrziaseră cîtva pînă să le ia sub ocrotire. Scoteau oamenii la robotă, după o socoteală bine ținută, se amestecau în alegerea chinezilor de sat, aceștia, la rîndu-le, trebuiau să vegheze ca merindele prestabilite să ajungă taman cînd era nevoie în taberele militare, carele cu proviant să nu sufere vreo stricăciune pe drum că altfel...

La astea se mai gîndise Roiescu, potolindu-și sargul fiindcă i se făcuse, dintr-odată lehamite. La urma urmelor, își spusese, ajungînd la casa Tudorului și, în sfîrșit descălecînd, ducă-se cu toții pe pustii, pe apa Timișului, pe aripa vîntului, acum se cuvenea să-și trăiască bucuria și, era sigur, chinezul va avea grijă să-l omenească după datină.

Așa s-a și întîmplat, după ce i-a spus ce era de spus Iconiei, a închinat de mai multe ori cu Tudor pentru noul născut, iar cînd a ajuns acasă a găsit-o pe baba Solomia așteptîndu-l în pragul porții. Apoi asta le cam întrecea pe toate, oricît ar fi zăbovit el la chinez, baba n-avea cum să-l întrecă pe drum decît dacă încălecase... Numai că de data asta nu-și slobozi rîsul, n-avea poftă să se pună cu două muieri la sfadă, mai ales că, hm, amurgea și baba... Își duse sargul în grajd, se opri la bunar să se spele de nădușală pe obraji și, spășit, se pîtulă în odaia lui de negoț unde, nădăjduia, poate nimerește vreun vecin, iar dacă nu, putea să stea singur cu gîndurile lui, așteptînd să fie chemat să-și vadă feciorul și apoi la cină...

De la nașterea pruncului se săvîrșiseră trei zile. Urma noaptea cea mare cînd trebuiau să se arate babele care ursesc. Pe Roiescu l-au scos din odaia lui — avea să doarmă în șaierul cu fîn. În odaia de la drum s-a așternut masa pentru cele așteptate. A fost adus și leagănul făcut din scoarță de tei. După cum pe masă, la vedere, într-un blid smălțuit, fuseseră așezate mai multe însemne după care, dimineața, baba Solomia va putea afla cîte ceva despre ursita copilului. Aleseseră odaia aia fiind mai încăpătoare și mai lesne de împodobit, așteptările erau cam năzuroase și trebuiau îmbunate prin te miri ce. Se știa, așteptatele veneau, ședeau și plecau pe nevăzute și pe nesimțite. Unele muieri auziseră, totuși, pasti lor și soapte. Dar chiar dacă desluseau ceva din sfatul lor de taină, nu era slobod să vorbească despre asta. Oricum, Roiescu se putea bizui pe mama muierii lui. Deși... Seara, după ce degustase răchie profriptă și se dusese să-și gătcască un culcuș pe potriva ostenelii sale, îl străfulgerase, mai bine zis îl ispitise un gînd. Să le pîndească pe cele așteptate. Își făcuse și o socoată limpede. Le va lua urma. El nu se temea (ca alții) de tot soiul de arătări, așa că se va ține pe furișate după ele. Cu aia de torsese n-avea nimic. Cu aia de depănase (firul vieții) de asemenea. Dar pe aia cu secera, Curmătoarea... Ei bine, cu asta avea el ceva. Poate izbîndește în încercarea sa si îi fură secera. Asta însemnînd că n-o să mai poată, după vrerea ei, să taie firul cel de viață și Chentă... Măi să fie, își luase seama, dar asta nu însemna că... ? Și ăilalți oameni ? Și de ce să se înspăiminte ? Iaca așa, dar chiar așa, oamenilor li se va uri tot așteptîndu-și sfîrșitul. Cîți ? Din ce locuri ? Oare fiecare sat își are Torcătoarea și Depănătoarea și Curmătoarea lui ? Sau... Tot socotind și răssocotind, adormise ca o tăpligă. Așa că așteptatele și-au putut vedea de treaba lor în pace. Dar de visat, măcar atîta... Le visase Roiescu pe cele trei, și ele nu erau niște babe stîrbe și scofîlcite, uscate și cocîrjate, smolite la chip și în priviri, ci dimpotrivă. Niște mîndrețuri de fete mari erau ele, cu părul lung, despletit, în care la una lucea lumină de aramă, la alta argint de lună și la a treia aur de soare. Și jucau, ușoare, cum flăcările de pe comorile ascunse (măcar că astea, flăcările, erau verzi), rîzînd și copilărindu-se, nesfîrșindu-se să-și arate trupurile subțiri în toate goliciunea lor. Jucau, deci, după o muzică de venea nu se știe de unde, erau într-o poiană (parcă pe la Valdefineață) și el, înfierbîntat de cele văzute și auzite s-a apropiat pînă i-au luat seama și a-

tunci a jucat mai întîi cu fata arămită-n pletele în jurul lor dănțuiau, de asemenea, roiuri de fluturi, apoi cu fata poleită de lună-n pletele-i pînă la călcîie și nu s-a mai mirat că le dădeau roată păsăruici cu țril măiestru, iar cînd a ajuns s-o joace pe ultima, fata cu pletele-i aurite de soare, a auzit în preajmă un zumzet care suna cumva amenințător și cînd a văzut că-i vorba de viespi a privit drept în ochii fetei și a văzut că-s ochii Nutei și a căutat cu luare aminte la celelalte și astea tot chipul Nutei îl aveau și atunci s-a trezit iac de nădușală. Venea alba și era vremea să se scoale, dar el a mai zăbovit în firul dulce-înmiresmat, spunîndu-și că de bună seamă răchia purta vina pentru sfîrșitul neghiob al visului său, ori poate babele de veniseră să ursească (aici înghițindu-și iute niște sudueli care erau gata să se sloboadă în liniștea dimineții, păi, auzi, în loc să-și vadă de orînda lor și mai cu seamă a copilului, ele îl chinuiseră ca pe un..., ca pe un...), dacă nu cumva chiar băboiul îi dibuise gîndurile și-l descintase ca să viseze cu năluci (bine că nu l-a silit să umble pe sîndrilele acoperișului !). În sfîrșit, de peste drum, de la Ilovanu ori de la Pau Vuc s-a auzit cum plînge lanțul fîntînii (asta amintindu-i că ar cam trebui să-și curețe bunarul său), a mai auzit cum bate din copită sargul (ăsta n-o fi visat nimic ?), prin ogradă fosnea ceva, ca un fîlfîit de aripi — asta-i Solomia, că ea... și odată s-a pomenit cu un ghemotoc moale și pufos drept pe pieptu-i dezgolit, sperlîndu-se de-adevăratelea, mai să-i sară inima din loc. Nu era decît un amărît de mîț, dar amărîtul ăla fi alungă întrucîtva buimăceala lăsată de vis și el se sculă întinzîndu-se cît era de lung — așa ca să dea cu creștetul într-o grindă și să vadă stele verzi (care nu erau nicicum semn de comoară ascunsă). Așa că se pomeni în mijlocul ogrăzii suduind de-a binelea și stîrnind rîsul scîrțîit al Solomiei. Bună tocmeală, se gîndi el, mai întîi ursitoarele, după ele un mîț (negru ca un pui de drac) și la urmă o babă...

— Au fost ?, o întrebă cu jumătate de glas.

— Ba, că le-o ținut într-o poiană un firoscos care a vrut să le joace la rînd și...

Roiescu se holbă la ea, socoti că n-ar strica s-o apuce de-o aripă, s-o învîrtă de trei ori și

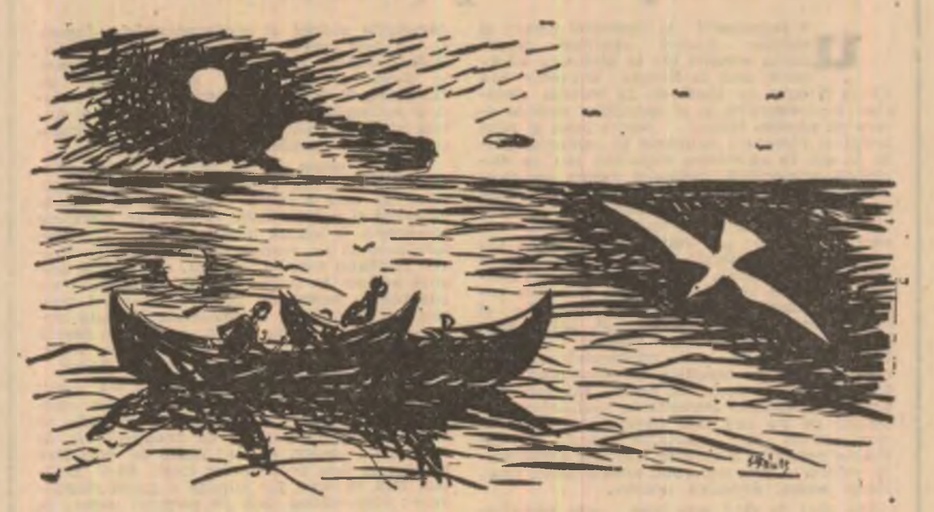

teatru

t

Noțiunea de fericire

Teatrul național din Timișoara

Piesa lui Dumitru Solomon încearcă să amintească oamenilor pericolul gestului rutinier, al intrării în uitarea de sine ; indiferența față de sfera și lumea ideilor — care purifică și înalță omul pe o treaptă superioară de gîndire — înseamnă pasul grăbit către mortificarea existenței.

Scheletul metalic al craniului uman, văzut în transparență (scenografia : Lucian Lichiardopol) — ca spațiu convențional al lumii ideilor — este sugestiv, dar limitativ pentru evoluția actorului față de ideile piesei și inhibant, rece, pentru starea spectatorului.

În formula reteatralizării, Ștefan Iordănescu vizualizează scenic scurtul aparte al minții lui Tudor Damian.

Personajele mai înainte odioase, distante, neprincipiale, apar înaintea lui în straiul alb al purificării, comportîndu-se așa cum ar fi fost firesc să se comporte în viața de toate zilele. Conferențiarul șantajat, amenințat, bătut în propria-i casă, devine martorul interesului tuturora pentru cartea publicată, e felicitat, căutat, iubit, apreciat. Un pasager impact cu realitatea îl readuce printre ai lui. Din nou, o inversare a situațiilor față de firescul vieții. Filosoful premiat acceptă numirea onorifică, dar nu și recompensa materială : („Cînd vorbesc banii, dispar filosofii"). Lipsit de simțul realității, Damian este eroul tragic al însingurării prin izolare de ceilalți, prin distanțare spirituală (fiind mai aproape de Aristotel și de J.J. Rousseau, el ființează la etajul superior al spiritualității universale).

Neputînd să ajungă pînă la el sau neînțelegîndu-l, ceilalți vor muri încet, încet, intrînd în conturul rigid al unei banale atitudini diurne. Soluția plastică a figurinelor de sirmă în care actorii se instalează tăcuți, spășiți, ca într-o carcasă inertă creează o imagine vizuală inedită pe scena teatrului românesc.

„Noțiunea de fericire" pusă în scenă

de Ștefan Iordănescu este un spectacol de evidențiere regizorală, încărcat de abstractizări, de căutările scenice ale unui formalism greoi (cu amprenta snobismului).

Fără să însemne nici punerea în valoare a unui text original românesc, nici a interpretării actoricești, „Noțiunea de fericire" este un balet lent de semne, un joc scenic contrafăcut al convenției — turn de fildeș, în care ginditorul se zidește, pentru a putea supraviețui iureșului ucigător al cadrului larg, al marii convenții sociale. Desigur, intrările și ieșirile, în și din convenție, se parcurg prin jocul maleabil al actorilor Gheorghe Stanca, Horia Ionescu, Sandu Simionică, Mircea Belu, Adela Radin Ianto, Margareta Avram, Alina Secuianu, Ana Ionescu care se supun concepției regizorale slujind-o.

Către final, pledoaria pentru prioritatea ideilor se transformă în pledoarie pentru reușita cuplului, prin iubire. Sever Albescu este continuatorul spiritual al ideilor lui Damian și, ca el, va obosi să-și susțină teoriile. Alături de ziaristă, va încerca să descopere „secretul" celuilalt. Îmbrăcat și el în cămașa de forță a celui neînțeles, Sever, singur, ar fi putut avea același destin ca și Tudor. Lupta în doi, zidirea în doi, pentru reușita priorității ideilor, devine mai solidă, mai trainică și poate influența „trezirea" din moarte a celorlalți. Ca dintr-un vis urît, actorii părăsesc carcasele rigide ale convenționalismului diurn, pentru a redeveni oameni vii, oameni adevărați.

Un reușit final pantomimic — cu mesaj umanist — și cîteva rezolvări plastice salvează monotonia mult ralentizată a acestei prezentări scenice.

Nicoleta Gherghel

film

f

A doua variantă

Aflat la primul său lungmetraj artistic, regizorul **Ovidiu Ionescu** optează semnificativ pentru un scenariu ce evocă o întîmplare petrecută „într-un oraș din România" cu cîteva zile înainte de actul revoluționar de la 23 August 1944. Producție a Studioului de film al Televiziunii și a Casei de filme numărul 1, **A doua variantă** (scenariul este semnat de **Rodica Ojog-Brașoveanu, Victoria Marinescu** și **Ovidiu Ionescu**) se înscrie în ampla filmografie inaugurată fericit cu peste 25 de ani în urmă de **Valurile Dunării**, filmografie ai cărei autori și-au asumat nobila misiune de a imortaliza pe peliculă acele zile eroice transformate în istorie, cînd forțele antifasciste au pregătit și realizat desprinderea țării de mașina de război hitleristă.

Fără a-și propune o reconstituire de largă respirație a evenimentelor decisive de la hotarul unor epoci, echipa de realizatori abordează într-o cheie familiară principalei autoare a scenariului — **Rodica Ojog-Brașoveanu** — un episod palpitant din lupta patrioților români pentru contracararea unor acțiuni militare ale unităților naziste aflate pe teritoriul țării. Periculoasa acțiune proiectată de forțele insurecționale la sediul militar al unităților germane este în același timp dublată de un palpitant duel cu agenții contraspionajului infiltrați într-o formațiune de luptă a gărzilor patriotice.

Atmosfera micului oraș provincial, tensiunea și dramatismul întîmplărilor, sugerarea ambiguității în comportamentul unor personaje cheie

(Magda, profesorul) sînt elemente care conturează canoanele filmului de acțiune, antrenant, care poate scoate în evidență calitățile erolor anonimi, puterea lor de sacrificiu în momente de cumpănă pentru țară.

Chiar dacă pelicula conține și o serie de locuri comune, chiar dacă rezolvarea unor situații conflictuale rămîne tributară unor facilități proprii genului, totuși ritmul evenimentelor, suspansul conținut în situații sugestive, calitatea jocului interpreților, alegerea inspirată a unor elemente de ambianță plastică, muzica scrisă fără intenții pleonastice de compozitorul **George Grigoriu** sînt tot atîtea atuuri ale celei de **A doua variante**, ale popularității unui gen mult îndrăgit de public.

Dintr-o distribuție nu prea numeroasă se detașează cu pregnanță marele actor care este Ion Caramitru, aici autorul unui portret nuanțat împrumutat cu o lejeră notă de autoironie unui profesionist al deschiderii seifurilor blindate, deci principalul personaj în efortul de contracarare a serviciilor dușmane de contraspionaj. **Ioana Pavelescu** (Magda) și **Costel Constantin** (profesorul) îl secondează pe **Ion Caramitru** în două partituri care deconspiră treptat pozițiile personajelor într-o veritabilă bătălie din umbră. Acestor experimentați actori li se alătură în roluri de mai mică întindere **Lucia Mureșan, Zephi Alșec, Corado Negreanu, Andrei Török, Constantin Fugașin** și **Victor Strengaru. Petre Veniamin** și **Ileana Mirea** conferă nota de verosimilitate a timpului evocat prin decoruri și costume lipsite de obișnuitele stridențe întîlnite în pelicule de aceeași factură.

Călin Stănculescu

a-o sloboadă apoi spre Cleantul Ilovel, dar se răzgîndi iute, asta în zbor se preschimbă în cine știe ce și vai de ditamai cleantul, și de sat și de el. Și, peste toate, cum să dea cu ea în nori cînd, iată, îi întindea, strălucind de-un zîmbet numai miere, chiar... niște faguri de miere. Măi să fie!

Mai apoi, în fața Nuței, a lui Roiescu și a celorlalți copii, Solomia a apucat blidul cu însemnele și s-a apropiat de leagănul lui Chentă. În blid se afla un spic, un ban, un fluier, un cuțitaș cu mîner de os, un păhăruț, o floare, un smoc de păr de lup, un capăt de potcoavă, un petec de hîrtie (îngălbenită) rupt dintr-o Păscălie, o oglinjoară, o coadă uscată de pește și încă altele. Dacă pruncul apuca un însemn, sau mai multe, din blidul care i se întindea, apoi așa se arăta că va fi el în viață. Adică, pe rînd: harnic la lucrul pămînturilor, bogat, stăpîn de turme, viteaz, bețiv, frumos la chip, bărbat în vînători, iubitor de cai, om luminat la minte și, deci, înșcolit, ușuratic dîndu-se în vînt după podoabe și muieri, maistor la pescuit mrene și cleni și așa mai departe. Pe Roiescu îl trecură iar toate apele, cum se va descurca săracu' de Chentă? Baba îl îmbia cu blidul și copilul își întinsese minușele, toți și-au oprit răsuflarea (și gîndind în sinea lor: baba — acu' apucă banu'!, Nuța — acu' ia floarea și hîrtia și poate fluierul!, Roiescu — să nu-l ispitească păhărușu', alege bine copile, juncle lu' tata, nu vezi cum lucește oțelul?, pipăie smocul ăla aspru de păr de lup, apucă măcar potcoava!). Stăteau, așadar, cu răsuflarea tăiată, așteptînd și tot așteptînd pînă ce n-au mai putut și au slobozit cu șuier mare aerul oprit în ei, altfel cine știe ce s-ar fi întîmplat fiindcă ursitul peste noapte adormise. Drept pentru care Solomia i-a zugonit pe toți și a rămas numai ea cu pruncul. Cînd a intrat, mai tîrziu, Roiescu în odaie, a văzut că din blid rămăseseră niște biete cioburi iar ceea ce fusese în el se afla în leagănul copilului (iar adormit); să știi că ăsta a luat tot!, și-a zis și n-a mai întrebat-o nimic pe babă. Ce-a fost a fost, cum, necum, vremea a curs precum Timișul. Chentă crestea într-un an cît alții în trei. La vreo cincisprezece ani era o namilă cît un ursan, lucra cît șapte și cînd n-avea ce, dormea în grădină, sub pruni. La un loc mai ferit, unde Solomia sădise cîndva buiegi de loac. Dacă nu dormea, Chentă privea norii și mesteca, alene, vreun fir de iarbă. Într-o după-amiază de duminică a nimerit unul cu altfel de gust, mai dulceag, dar asta nu l-a oprit să-l mestece bine. Apoi s-a dus în odaia de negot a lui Roiescu. Cîțiva bărbați vorbeau de un lup mare și rău care se ivise înspre Tăria și bîntuia pe la stîne. Chentă a luat o boată cît un stat de om, a plecat și a doua zi s-a înturnat în sat cu pielea lupului pe băt. În altă duminică, tot acolo, a prins glas, că altfel nu prea vorbea cu nimeni, și asta ca să se sfădească taman cu mai-marele răitarilor rămași să vegheze la liniștea satului. Sfîrșitul a fost că pe ăla abia l-au adunat cătanele lui din știpul drumului. În a treia duminică a vestit că el se duce s-o caute pe muierea din lună. Atunci a fost adusă Solomia și ea a dat peste iarba dulce a lui Chentă. A cosit-o, bărbătește, a așteptat s-o usuce soarele și i-a dat foc. A fost singura faptă nechibzuită a celei care le știa aproape pe toate. Căci dacă Chentă n-a mai plecat în lună, fumul s-a lăsat peste sat, și cum nu bătea deloc vîntul, oamenii l-au tras pe nări și au plecat ei. Adică au luat-o razna. Așa s-a făcut că-n birtul Roiescului puteau fi văzuți turci degustîndu-i răchia — și uitînd de Coran, alături de răitarii imperiali — și care uitaseră de dușmănie, amestecîndu-se, toți, cu sîltătinari fălosi nevoie mare — și uitînd cu toți de pămînturile lor, tinîndu-i pe după grumaz pe turci (zicîndu-le, prietenos, cîte un „uico ago") ori tucîndu-i pe obrajii rozalii pe răitari. Popa papistașilor (că satul se papistășise pe jumătate, prin vrerea și puterea imperialilor) chema lumea la sfînta slujbă din catedrală (el avînd o capelă cît s-o ridici în palmă), iar popa Isaia — dacă nu pleca pe riu după pește — slujea sub teiul cel mare din inima satului. Chinezul întocmea scrisori către Sultan și Împărat, poftindu-i, pe amîndoi, să vină în gostie pe la ei, Roiescu dădea răchia fără plată, în fiecare poartă ieșeau muierile și îi îmbiau pe cei de treceau pe drum cu poame, faguri de miere și colaci. Moatării își tăiaseră porcii vestind că se apropie Crăciunul, Busuloc Banu își înjunghiase vițelul să facă din pielea lui o tobă. Moș Tit al Damaschinilor povestea la te miri care gură cască — și erau destui — cît de frumos se vede satul de sus, pasămite el zbura deasupra lui cu aripi de șindrilă, slobozindu-se de pe Tîlva Turcului. Ana Ilovana adunase un cîrd de fete de seamă ei și le învăța cum să mînuiască iataganele luate de la turcii dedați băuturii, că tot vroiau ele să plece în lotrie. Cioancă ăl bătrîn se apucase să înalțe un turn de piatră, junii călăreau pe vaci și babele cercau să mulgă iepele, noptile, la lumina lunii, se încingeau jocuri și ziua în amiaza mare tot natul dormea, visînd așa de frumos că le părea rău tuturor cînd se deșteptau, morile de apă fuseseră desferecate ca să macine în gol, cîte unul bătea toaca, ori cîte una bătea melița, altul pușca în Caru' Mare, alta legase mițele în lanț și slobozise cîinii vecinilor, ce mai, se încurcaseră rău itele și asta a ținut o săptămînă. Pînă ce-a tras o ploaie sănătoasă și s-a pornit vîntul. La prima adiere, Chentă a intrat în odaia lui Roiescu și cu boata lui de pomină l-a mirui pe un turc și l-a altoit pe un răitar. Iar de aici s-au trezit toți, turcimea s-a tras spre Mehadia, răitarii spre Oras, slătinarii au căutat să-și tocmească stricările făcute de chiar mîinile lor. Și după alte zile s-a uitat tot ce-a fost. Apoi a venit iarna cînd teiul cel mare a înflorit a doua oară și a avut loc bătălia cu răitarii.

niculae stoian

Corect

Fraților Matei și Tudor Bălașa

Corect l imi spun prietenii mai tineri
Chiar de la regretatu-mi fiu incoace,
Cuvintele pompoase nu le place
Și față de coțcari ei au rețineri.

Atita vor să lucre-n bună pace,
Corect : nu vor nici baftă nici susțineri
Nici să ajungă cu avere, gineri,
Ai socrului ce face și desface.

Corect l așa imi spune fiecare
De mic copil, pînă se face mare,
Corectitudinea le este idealul,

Chiar dacă viața trece ca la mare
Cînd valul vine și se duce valul
Ei una știu : corectul și loialul.

Ca-n sat la mine

Clinicii medicalei I din Cluj-Napoca
Dr. Shirley Fischer

Vin în spital la Cluj ca-n sat la mine
Revin, precum s-ar zice, ca acasă
Cînd suferința biata nu mă lasă
Mă știe printre doctori fiecine.

Dar ce zic eu „acasă", mult mai bine
De sănătatea mea aici îi pasă
Oricărui om ce-mi dă și leac și casă
Profesorului, mai ales cînd vine...

Și vine, chiar din zori, nu mă pot plînge,
Mă ciocăne, m-ascultă ca pe-o tobă,
O asistentă grabnic imi ia sînge...

Că eu sînt cardiac și mă cam strînge
De-atîta apă burta-i ca o dobă...
Trocaru-i de ajuns la burți nătînge.

Biblioteca mea — triunghi al Bermudelor

Triunghiu-acela straniu — biblioteca mea,
Bermudele — în care-o carte-și pierde urma
De-o caut nopți de-a rîndul precum în cer
o stea
Sau o depling — ciobanul tot căutîndu-și
turma

Triunghiu-acela straniu — Bermudele numit
E-n perimetrul casnic ciudata-mi rătăcire
Ca Odiseu, homeric, hăiăduind prin mit.
În drum către Ithaca natală, în neștire.

Triunghiu-acela Straniu — Bermude,
cum il știu,
Fantastică poveste-a lui Welles vizionarul
Un colț pe care-l aflu-ntr-un peisaj sublim
Sau riu ce-n munți își pierde prin văgăuni
cleștarul.

Triunghiu-acela straniu, dreptunghic, dac-ar fi
Știindu-i teorema ne-am face-o axioma
Și orice căutare ar duce într-o zi
Ca anticele drumuri, cu toate, către Roma.

debut

decebal alexandru

UN PUMN DE DUDE

Duțu se trezi brusc din somn, nervos de parcă s-ar fi bătut în vis cu dracii și se frecă cu dosul palmei pe la ochi pînă ce văzu în aerul răcoros al nopții de august luminițe albastre și printre ele o umbră lungindu-se pe obrazul grădinii. Bărbatul simți sîngele turbindu-i în vine și cu pași de pisică ocoli vrejurile harbujilor din spatele bordeiului și strînse-n podul palmei coada parului de mult pregătit pentru cine o îndrăzni să se atingă de munca lui de o vară. Căci numai el știe de cîte ori spetindu-se i s-au înfipt în umeri dinții cobiliței să nu piardă strop de apă din fîntîna lui Gore Speriatul, ochiul de nădejde de la marginea satului care de curînd avea să-și coboare și el pleoapele uscate de secetă.

Și acum, cînd pepenele strîns între genunchi piriie, să vină cineva de-a gata și să-l fure! Și încă cine! Chiar Zuri, cumnat-su, pe care-l recunoscu cu ușurință cum se inconvoaie sub povara zămoșilor, grăbind spre uliță. Dar înainte ca Duțu să fi ajuns acolo ca un arc, plezmînd de răutate își înfipse colții în pulpa hoțului. Lupi, sluga credincioasă a lui Duțu. Hoțul răcni și căzu la pămînt ca secerat dar nu lăsă din mîini sacul. În acel moment la una din ferestrele casei lui Duțu scăpără un chibrit și de după perdele apăru chipul unei femei cu părul răvășit iar cînd ea, nevasta lui Duțu, se repezi în curte desculță și numai în cămașa largă de în, omul ei fluieră cîinele și cu o lovitură de par spovedi hoțul ghemuindu-l și mai tare în sanț cu harbujii bufnind acum peste el, și pe unde nimereau — ea o ploaie seacă.

„Cred că nu-i mai trebuie zămoși cît o trăi" își spuse scîrbit Duțu stăpînind, cu o voce străină, pornirea nevestii.

„Tu să mergi în casă, auzi tu, și să nu te rățoiești la mine. Mai bine dojenește-ți fratele și apoi o să-ți dau voie, de ce să nu-ți dau voie să-i oblojești rănile. Dar eu să nu mă zgîiesc la treaba asta, auzi tu, să fiu deja acolo în bordei că pîn se crapă de ziuă poate mai apare de undeva vreun iepuroi. Pe ăla, de o fi, am de gînd să-l jupoi de viu și să-i pun sare pe carne cînd încă se zbate. Să fie de învățătură pentru ăl de s-o mai încumete să-l prade pe Duțu..."

Apoi mai auzindu-l pe Zuri văicărîndu-se ca una în luna nouă, cu o mînă îl prinse de gulerul cămășii, îl ridică de-i văzu fața schimonosită și-i repezi un picior în burtă. Nu-l părăsi decît atunci cînd se sătură să-i mai audă geamătul surd. Și lăsînd în cele din urmă totul baltă, mai privi cum scade flacăra lămpii din odaie, se miră cum de Nona rămase tăcută la isprava lui, dar nu avu nici răbdare și nici chef să-și chinuie mintea cu vreo explicație cît de cît mulțumitoare și dispăru în grădină.

Acum zilele de chin din astă vară aveau să albă în fiecare ochi cîte un simbure de dreptate. Înjurînd tot neamul nevestei se culcă în colibă cu haina împăturită sub cap și cu parul în dreapta lui. Dar se răsuci de pe spate pe burtă și invers de făcu adîncitură în pămînt...

Acum s-ar fi cuvenit să picotească mai liniștit, dar ce folos că nu mai vedea înainte mutre de hoți, nici harbujii, nici grădina n-o mai vedea. Ca și cum n-ar fi stat la pieptul ei s-o apere. Nu reușea să aibă o veghe mai limpede. Prea des i se vira în ochi, ca o remușcare, pîntecul ei...

Între timp Nona, înainte de a se face ziuă, plecă. Și lăsă pe măsuță două turte rumene iar într-o strachină de lemn UN PUMN DE DUDE încă cu boabe de rouă pe ele.

Duțu dormi somn agitat pînă ce razele soarelui văzîndu-l somnoros cînd ele trezesc totul la viață începură să-l ciupească de obraz. Atunci, mahmur, se întinse de-i pîrîiră oasele și-și aminti de ce fu în stare noaptea.

„Eh, ce nu face omul la furie" încercă o primă consolare. Apoi agale ajunse în tindă cu cîinele lîngă el care scheuna așa cum nu-l mai auzise cîndva. Și parcă picioarele nu l-ar fi adus ele pînă aici. Și acum prinsură rădăcini. Le pîpăi, erau ele picioarele lui și-și scutură capul să-și alunge senzația ciudată.

Focul își mai risipea roșeața pe pereți învăluind încăperea într-o lumină palidă. Își lungi gîtul spre așternutul ei, îl atinse cu palma noduroasă. Era cald și mai păstra încă formele împlinite ale femeii. Gîndul că fusese părăsit îi ridică părul în cap. Socoti însă că nu trebuie să piardă nici o clipă că dacă n-o va afla, nu-l va ierta nimeni, nici lutul nu-l va primi. Viri deci prin deschizătura cămășii turtele, mai culese la iuțeală dudele și le închise în capcana degetelor apoi trimițîndu-l pe Lupi în grădină își începu mersul furișat pe uliți și avu impresia că brațele Nonei îl cuprind mijlocul.

Pe marginea drumului colbăit înălțau brațe spre cerul alburiu — duzii. În vara asta dudele nu prea avură apă și nu erau pîntecoase, erau însă negre și foarte dulci. Se stîrni deodată un vînt prăfos și începură să cadă multe dude. Duțu închidea ochii de plăcere și strîngea tare pumnul. Satul rămînea în urmă printre lanuri de grîu și de floarea soarelui, ca un copil abia ieșit în lume. Bărbatul parcă înainta prea încet, dar vîntul îl împotmolea mersul împingîndu-i în ureche un țipăt. Dudele căzeau mereu și le prindea cu gura din zbor de-și simțea buzele ca după sărutul cu Nona. Molfăia și acum alerga întruna stringîndu-și pumnul tare de tot. Țipătul se revărsa acum ca o zvîcnire de ape ce se deșteaptă la viață din sufletul adînc și plin de neliniște al cîmpiei...

Desene de Sabin Ștefănuță

marin mincu

Așteptarea

– fragmente –

„eu sunt prea simplă
să pricep lamura firii..."

1.

Este foarte tirziu și vai cît am putut
să vorbesc ; ca-n fața unui păcat mă simt
rușinată,
poate n-ar fi trebuit să le dezvălui toate,
niciodată nu te iartă aerul pe care-l respiri
(te-ntorci acasă din drumurile tale ascunse,
o iei pe cărări întortocheate
să nu te cunoască
nimeni, intri-n ogradă și dai drumul
la orătănii,
mîngîi mițișorii coarnelor la mieii candizi,
dai să mănînce din palmă la bobocii de aur,
te-ncaieri cu cocoșul însingerat
ca-n fiecare zi ;
totul e la locul lui îți spui
cînd deodată începe să urle aerul)

2.

N-aș vrea să vorbesc dar cum aș putea
altfel :

nu despre orice ne e dat să mărturisim
adevărul și n-ai cum să prevezi
singur norii ce vor veni (te scoli
dimineața senin ; împins de seninul cerului
te apuci să trebăluiești, dacă e primăvară
te duci la cîmp să ari și să semeni ;
nu s-a scuturat roua de pe genele lucrurilor
nu s-au trezit atomii din somn, ești vrednic
să te-ntreci cu natura, te oprești obosit
la umbra
măslinului să-ți usuci nădușeala
cînd deodată din senin se stirnește furtuna)

3.

Cum știu cîte născociri se scorniră
toate puse-n seama oracolului, nu pot să tac
aricîte nenorociri mă pîndesc
și-apoi cum aș putea să mor astfel (eram
foarte aproape cînd Apollo vorbi, luasem
locul Pythiei – bolnavă-n ziua aceea ;
imi venise rîndul la templu, îngrozită stăteam
de ce va spune istoria prin gura mea :
să lași să apese tot greul doar pe vorba
unei femei
posedată de zeu, iată viclenia cea mare :
am căzut leșinată de spaimă și furie
cînd buzele-mi pronunțară perfidu-adevăr)

4.

De ce m-ai fi grăbind să le spun toate
dintr-o suflare ; cum eu prima doică
i-am fost,
v-o jur : fusei cea dintîi cu care vorbi
cînd cobori din corabie (parcă un semn rău
mă pîndește din lucruri ; și aeru' sfiriie-n
preajmă-mi cu-o mie de guri, cu-o mie
de ochi,
n-aș zice că-i Zeul răzbunător,
dar cine altul poate fi ?
eu sunt prea simplă și proastă
să pricep lamura firii
și să-ndrăznesc să vorbesc ;
mi-acopăr gura și mai bine tac)

5.

În ziua aceea era atîta pace-n Ellada ;
putreziseră și frunzele sfinte de laur,
se fierseseră pierzînd mirosul,
și-acopereau tot locul cu carnea lor putredă:
nimeni nu le călca, înfricoșat ca de un
sacrilegiu ;
(nici ogorul n-am îndrăznit să-l mai ar :
poate –
mi-am zis – e un nou semn
și cum aș putea să mă-ncumet eu să nu
trăiesc
în pace cu datinile ; ele așteaptă turbate
să-ncalci
doar puțin din ce ți-a fost dat: ție în toate,
de la început
ți s-a hărăzit o măsură exact pe potrivă-ți
căci minunile lumii sînt multe...)

6.

Deși totul zăcea nemișcat, colcăiau
atomii pe dedesubt înfiorîndu-se ca aștrii-n
marea lactee ;
era vară și se făcuse toamnă deodată,
nimic nu se mișca
în afară dar asudau toate-năuntru (sunt zile
de vară cînd aerul se dilată lichid
sufocîndu-ți plămînii că-ncepi
să gîfîi inecîndu-te ; îți joacă-n față
sîngele-aprins în atîtea vedenii de fata
morgana ;
atunci simți duhoarea morții ca pe o rodie
din care cu sațiai mușca ;
în asemenea clipe nu mai ești tu ci altul :
te așezi în umbra lățită a palmierului
iți mișești ochii la soare-amorțit
dar strecori încă priviri treze-n afară,
lăsîndu-te pradă realului :
se condensează timpul în bășicile-albastre
de aer bolborosind de leșia-ncinsă din jur;
îți licăre ochii, îți pocnesc urechile,
îți apasă pieptul o greutate
și ești tras în jos ca și cum te-ai scufunda
treptat în carnea catifelat-o oceanului ;
ai o senzație de beție ciudată – aceasta
se-ntîmplă numai în anumite zile de vară –
ți se umflă-nct mîinile,
picioarele-ți cresc arbori gigantici
înfipți-n rărunchii materiei,
tot trupul vezi cum ți se dilată o colină
enormă,
fruntea-ți devine o stîncă deasupra,
iar dinții ii simți grei ; niște pietre de moară
ronțăind cu crudă monotonie capete de zei ;
e o depășire de margini,
o revărsare erotică-n moleșala materiei ;
oh, și te cuprinde o stare nedeslușită
nemaiîntîmplată-nainte cînd ametit ți se pare
că dormi dar ești treaz și observi
ca prin piclă metamorfozele-ascunse-n
forme ;
îți bubuie pulsu-n creier o tobă nebună
cu violență bătută-n ritmul sălbatic
al unei inițieri primordiale ;
ai vrea să te trezești
să scapi de vedenie : începi
să-ți ciupești propria-ți carne
și vezi cum ceața se topește-ncet ;
oh, în culori cunoscute se-ntoarce spre tine
vai și iar te copleșește realul)

ioan ursan

prietenul nostru Aviatorul
albastru
își colorase amintirea
îndrăgostindu-se de zbor
ca de o posibilă Marie

eu nu știam
că totuși dimineața
curcubeul se poate vinde
pentru un
zimbet.

...cîteodată

...cîteodată ești prea obosit
îmi spui
de dincolo de singurătate
iar ochii tăi
se-mpart zărilor
ca o binecuvîntare...

...cîteodată nici mîngîierile
mamei
nu-ți mai pot folosi
nici zîmbetul
nici taina primului sărut
ești ca o eternă zidire
îmi mai spui lăcrimînd
ca un copac cu frunze obosite

iar eu tac, eu tac
deși aș vrea
totuși să-ți strig :

Dăltuiește-mă în amintire
Și uită-mă acolo
Îmbrățișat cu propria mea umbră
Ca-ntr-un destin...

Dincolo de adierea cuvintelor

...numai tu
dincolo de adierea cuvintelor
mai păstrai
sub pleoape
surisul tăcerilor...

Numai tu

...tramvaiele împărțind
orașul în două
așa cum lama cuțitului
pepenele
autobuze grăbite foarte
sau oprite la semafor
ca-n fața unei curiozități
autoturisme silențioase
elicoptere avioane
păsări fluturi flori
cinematografe teatre
pietoni călcîndu-se pe umbră
bunici plimbîndu-și nepoții
poștașul împărțind degajat
frînturi de suflet
numai tu, numai tu, nicăieri...

Ce dimineață

ce dimineață mai poposește
în amintirea noastră
mă întrebi
împărțind la doi neliniștea
Și peste toate acestea

Vulturul rotindu-se în sensul acelor
ceasornicului și bunicul
venit tîrziu
c-o mîngîiere de pleoapă.

Urmare din pag. 1

gațiile, fie ele îndeplinite în modul cel mai exemplar, de la catedră. Era un îndrumător al națiunii întregi, în sensul că n-a existat acțiune, cît de cît însemnată, pe plan cultural-educativ ori politic, pentru care inima lui să nu bată și vorba lui înțeleaptă să nu se facă ascultată.

A întemeiat ziare și reviste, se numără printre factorii de răspundere, din Transilvania, în timpul revoluției de la 1848 și printre organizatorii marii adunări populare de pe Cîmpia Libertății. A fost membru fondator al „Astrei" și al Societății Academice, devenită, nu peste multă vreme, Academia Română. A înființat și a condus cea dintîi publicație românească scrisă, în întregime, în alfabet latin („Organul luminării", 1847—1848), după cum tot lui îi datorăm și prima revistă de specialitate („Arhivul pentru filologie și istorie", Blaj, 1867—1872).

Timotei Cipariu a fost cel dintîi român care, împotriva orientării sale latiniste, a subliniat valoarea poeziei populare și pe cea a textelor românești vechi. A inițiat studiile de istoria limbii și a stăruit asupra legăturii care există între istoria unui popor și limba lui națională, a militat pentru un teatru românesc, în Transilvania, și a fost preocupat de educarea maselor, prin cultură (a creat un ziar, în acest sens, „Organul național", 1848). În rarele clipe de răgaz a fost ispitit și de muze și a scris versuri. Este cel dintîi român care ne-a dat un tratat de poetică și a contribuit, alături de alți contemporani, la definitivarea terminologiei filozofice, în limba noastră.

Dar meritul său cel mai mare a fost stabilit de aportul pe care Cipariu l-a adus în cercetările cu caracter filologic. Sistemul său ortografic s-a bucurat, multă vreme, de atenție deosebită, mai ales în Transilvania, iar inițierea studiului istoric, al limbii naționale, constituie un mare pas înainte, în disciplina noastră. Nu vom uita că, în vederea lămuririi diverselor aspecte, din trecut, ale limbii, Cipariu recurge, iarăși printre cei dintîi, la compararea stărilor de lucruri cu situația din celelalte limbi romanice.

Deschizător de drumuri

Specialiștii de mai tîrziu au văzut, în general, în Timotei Cipariu, nu numai un mare predecesor ci și un adevărat deschizător de drumuri. Este destul să ne gîndim că printre cei care i-au elogiat activitatea pot fi pomeniți Al. Odobescu, B.P. Hasdeu, M. Eminescu, Lazăr Șăineanu, I. Pop-Reteganu, A. Philippide, George Coșbuc, Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Lucian Blaga, Ion Breazu, Mario Ruffini și alții. I s-au adus și obiecții, se înțelege, privitoare, cele mai multe, la sistemul ortografic etimologist. Dar chiar cei care au formulat unele rezerve, asupra activității lui științifice, au recunoscut orizontul larg sub care s-a mișcat cărturarul blăjean, precum și obiectivitatea deplină de care a dat dovadă.

O imagine completă, apropiată de ceea ce a reprezentat Cipariu în epocă, și continuă să reprezinte în cultura noastră națională, s-ar obține numai reproducînd toate elogiile care i s-au adus. Dar acest lucru nu se poate realiza aici, în spațiul de care dispunem, și, atunci, ne vom mărgini doar la o singură apreciere, aceea a lui A. Philippide, care, împotriva severității cu care i-a criticat, aproape fără excepție, pe cei ale căror lucrări i-au atras atenția, de la B.P. Hasdeu pînă la Gustav Weigand și la Ovid Densusianu ori la Sextil Pușcariu, îi acordă lui Cipariu un credit de care puțini savanți s-au putut bucura vreodată: „Pe vremea aceea era un om, Timotei Cipariu, și omul acela și zi și noapte era numai cu cartea în mînă, și cînd dormea, dormea pe scaunul de la masa de lucru. Știa multe limbi, atîtea cîte toți specialiștii români de astăzi la un loc luați nu știu, și citise toți scriitorii români din sec. XVI și XVII din scoarță în scoarță, și un mic rezumat din această muncă de erou a publicat într-o capodoperă, **Principii de limbă și scriptură**".

Sistemul său ortografic, etimologic, prin care limba scrisă de el părea ruptă de vorbirea populară și de textele vechi, a fost criticat și, pînă la urmă, abandonat. Dar Cipariu ne-a mai dat o altă carte a cărei valoare a fost unanim apreciată. Este vorba de antologia de texte vechi, intitulată **Crestomație sau Analecte literare** (Blaj, 1858), despre care Alexandru Odobescu spunea: „Vrem să constatăm că lucrarea sa e întreprinsă după adevăratele baze ale științei filologice, că, în mai dese rînduri, e executată cu talent și perspicacitate și că mai ales culegerea sa de exemple din scrierile vechi românești e foarte folositoare și că o asemenea crestomație ar trebui răspîndită prin toate școalele române..." (**Scrieri literare și istorice**, I, București, 1887, pag. 353).

Printre celelalte cărți, ale lui Cipariu, trebuie menționată, numaidecît, **Gramatica limbei române**, lucrare mare, în două volume (plus un suplement!), însumînd, în total, 800 de pagini, premiată de Academie și copios utilizată de mulți autori de gramatici de mai tîrziu. Împotriva etimologismului autorului, cartea conține numeroase exemple luate din limba vorbită și din textele vechi; e plină de sugestii care pot fi preluate de specialiștii de azi.

Contactul lui Cipariu cu textele vechi și cu limba vorbită l-a scutit de exagerările în care au căzut colegii săi de generație, reprezentanți ai curentului latinist. Adept al sistemului etimologic, în ortografie, el nu nega rolul principiului fonetic, despre care susținea că nu poate duce la unitatea limbii, ci, dimpotrivă, la diversificarea ei. Într-o vreme în care aproape toți cărturarii noștri erau în căutarea unui drum pe care trebuia să se ajungă la o limbă literară unică, Cipariu, împotriva pregătirii sale teologice, își dădea seama că limba bisericească, pentru care au pledat I. Heliade-Rădulescu, Constantin Negruzzi și alții nu mai putea îndeplini această sarcină, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea; ea putea fi luată, cel mult, ca punct de plecare, baza pe care urma să se clădească limba literară modernă. Idei asemănătoare vom întîlni, mai tîrziu, la George Coșbuc și la Ovid Densusianu.

Trebuie subliniat faptul că Cipariu, deși a activat într-o vreme în care filologia aproape nu exista, ca știință, a îmbinat studiul istoric al limbii cu observația permanentă a stărilor de lucruri din limba vremii sale, după cum, în studiul limbii contemporane, se sprijinea, în aceeași măsură, pe considerații de natură istorică. Nu-i de mirare, prin urmare, că în **Principii de limbă și scriptură**, operă de gramatică istorică prin excelență, autorul se sprijină pe limba vorbită și pe dialecte, de unde ia numeroase exemple, iar în **Gramatica limbii române** incursiunile de natură istorică se întîlnesc la tot pasul.

Viziunea clară a marelui învățat, ca și metoda de lucru, cea mai științifică posibil, face ca opera lui Timotei Cipariu să-și păstreze, încă, actualitatea și să constituie, în continuare, un adevărat model pentru cei ce se ocupă cu studiul limbii naționale. Iar patriotismul său luminat, ca și buna credință în relațiile cu alții ori democratismul înaintat, sub semnul căruia a acționat toată viața, vor constitui, sintem siguri, modele necontestate de comportare. Unele dintre cuvintările sale ar putea sta cu cinste în cele mai pretențioase antologii. Cine ar putea să citească fără emoție cu totul superioară cuvîntul rostit la inaugurarea „Astrei" (1861) ori pe cel din sesiunea care a avut loc un an mai tîrziu, în iulie 1862, la Brașov, din care ne permitem să împrumutăm acest final: „Dea cerul ca, precum toți sîntem de un singe, toți ne-am îndulcit de la sînul mamei noastre cu aceleași cuvinte dulci, toți ne sîntem frați, — ori cît ne despart munții și văile și ori cît ne impart stările politice și confesiunile religioase, — tot numai una să fim, o națiune, o limbă, o literatură. Și dacă pe alt cîmp românul e tălăt în bucăți și purcede pe căi diferite, uneori cu totul contrarii, dar cel puțin în literatură, în pașii către cultură, numai un corp și numai un suflet să fie. Atunci, orice despărțiri politice, sociale și religioase ne vor tăia de laolaltă, dar spiritul națiunii și geniul român va tinde aripile sale peste toți fiii lui Traian și-i va ține legați între legăturile păcii, frăției și unității naționale. Așa să fie în veci".

Din nou despre bătălia de la Rovine

De la bătălia de la „Rovine" la istoria polonă a lui Jan Dlugosz este titlul articolului apărut sub semnătura lui Sergiu Iosipescu în nr. XXIII/2 (1986) al „Anuarului de istorie și arheologie A.D. Xenopol", paginile 707—712. Meritoriu în sine, prin tematica tratată, nou demers al tînărului medievist se constituie într-un fel de minibilanț al problematicii referitoare la victoria românească de la Rovine din 17 mai 1395 — datare, localizare, denumire, istoriografie etc — cititorul aflînd aici, nu o dată, răspunsuri, soluții și informații pe cît de insolite — în raport cu opțiunile de pînă acum ale lui Sergiu Iosipescu, exprimate începînd cu articolul **La Rovine în cîmpii (1974)** —, pe atît de peremptorii. Totuși există în aceste „note" — cum le numește autorul lor — o serie de scăpări și erori științifice, ca și altele, să le zicem, de nuanță etică, pentru a căror corectare mă simt obligat a interveni, mai ales că cele din urmă vizează direct activitatea științifică a subsemnatului și au darul de a trezi nedumeriri în rîndul celor interesați de subiect — fie că sînt sau nu cunoscători în materie.

În deschiderea articolului său Sergiu Iosipescu introduce următoarea notă (p. 707): „Adnotările pe marginea izvoarelor care le înfățișăm aici bunăvoinței răbdătoare a cititorilor dezvoltă intervenția mea la dezbaterea organizată de redacția de istorie a Editurii Militare în iurul datei bătăliei de la Rovine, la care au participat Al. V. Ditâ, M. Dogaru, Tahsin Gemil, Anca Tanașoca, Andrei Pippidi, N. Stoicescu, Dan Zamfirescu (ianuarie 1986, București). Ele trebuie a fi considerate drept urmare și îndreptarea celor scrise de mine în articolul **La Rovine în cîmpii (Magazin istoric**, VII, 12/1974, p. 14—18)".

La aceste rînduri, menite mai mult a dezinforma decît a informa, trebuie adăugat că:

1. Dezbaterea care s-a desfășurat în ziua de 27 ianuarie 1986, din inițiativa și în sediul Editurii Militare, a avut ca bază de pornire a discuțiilor **REFERATUL** pe care subsemnatul l-a citit în fața celor prezenți timp de cca. 60 de minute.

2. Pe parcursul dezbaterii **NU** a mai fost prezentat nici un **referat** sau **contrareferat**, opiniile tuturor participanților pornind și gravitînd, cum este firesc în astfel de situații, în iurul celor susținute de referent.

3. În finalul discuției toți participanții s-au raliat, în ceea ce privește data de 17 mai 1395 ca dată exactă a bătăliei de la Rovine, punctului nostru de vedere.

4. Intervenția lui Sergiu Iosipescu s-a mărginit doar la observarea corespondenței dintre 17 mai 1395 ca dată cînd a avut loc bătălia de la Rovine și prezența aceleiași date în cronica lui Jan Dlugosz, dar ca dată a morții reginei Maria, soția lui Sigismund de Luxemburg (observație care dă și titlul articolului din **Anuar**). Că Sergiu Iosipescu nu se decisese încă definitiv pentru data de 17 mai 1395 nici în **IUNIE 1986**, ne-o dovedește articolul său **Remarcabilă personalitate a istoriei poporului român** (apărut în revista „Munca politică în armata Republicii Socialiste România", nr. 6/1986, p. 30—34) în care citim: „Conștient de valoarea adversarului sultanul Baiazid I a mobilizat, **în toamna anului 1394**, forțele sale pentru a invada Țara Românească. Războiul cu Imperiul otoman, **declanșat în anul 1394**, a fost prima fază a unei confruntări ce avea să se prelungească secole de-a rîndul [...] Efortul excepțional al românilor, încununat de strălucita victorie de la **Rovine, pe Argeș, la 10 octombrie 1394**, și de alte biruințe memorabile, a probat trăinicia edificiului statal românesc [...]". (p. 33. — sublinierile ne aparțin). Deci numai **DUPĂ** apariția în iulie-august (nr. 4) a studiului nostru intitulat **Victoria românească de la Rovine (17 mai 1395 — în revista „Anale de istorie"**, nr. 4/1986, p. 22—43 —, pe care pretinde că nu l-a cunoscut la data cînd își redacta „notele" din **Anuar**, și-a însușit această opțiune (deși studiul amintit reproduce în cea mai mare parte referatul audiat de Iosipescu la 27 ianuarie!).

5. Despre acest studiu, în finalul „notelor", sale, Sergiu Iosipescu afirmă (p. 712): „Aceste cîteva adnotări pe marginea vechilor izvoare privitoare la evenimentele din primăvara anului 1395, relevă aria nebănuit de mare a interpretărilor posibile pentru reconstituirile istorice viitoare". După care, în notă, adaugă: „Una dintre acestea a apărut, **după prezentarea prezentelor note** (sublinierea noastră), sub semnătura lui Alexandru V. Ditâ, **600 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Mircea cel Mare**, în **Anale de istorie**, XXXII, 4/1986, p. 22—43".

„Aria interpretărilor" **NU ESTE** mare. Ea se reduce exclusiv la poziția adoptată de volumul II al **Istoriei militare a poporului român**, lucrare despre care Sergiu Iosipescu se face a nu ști că există. După cum se face a nu înțelege că titlul articolului nostru publicat în **Anale** este **Victoria românească de la Rovine (17 mai 1395)** și nu **600 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Mircea cel Mare** (care este șapoul studiului propriu-zis).

Observăm că vrînd a lăsa impresia că nu ne datorează nimic, Sergiu Iosipescu se infirmă singur, nu numai prin articolul din iunie 1986, citat mai sus, ci și prin următorul pasaj din „notele" sale ieșene: „Hașdeu afirma (1876) că «ilustra victorie de la Rovine 'a cărei strălucire se revarsă asupra Craiovei, avusese loc anume la 17 mai 1395»" (p. 707), după care trimite la volumul **Oltenescile**, Craiova, 1884, p. 126—128.

Volumul reproduce — printre altele — studiul **Originile Craiovei (1230—1400)** apărut anterior în revista „Columna lui Traian", fapt pe care Hașdeu nu găsește necesar să-l menționeze. Paragraful **18. Mircea cel Mare lîngă Craiova** — la care se referă Iosipescu — **NU** a apărut însă în 1876, ci în nr. 12 din 1877 (anul VIII), paginile 666—670, discuția despre data bătăliei de la Rovine fiind la p. 668—669. Prin urmare, în **Oltenescile**, Hașdeu nu indică nici un an, iar în „Columna lui Traian" anul este corect: **1877**. Nici un alt istoric de atunci și pînă în prezent nu dă data **1876**, ea este o eroare care ne aparține în exclusivitate (și pe care am corectat-o între timp în articolul **Victoria românească de la Rovine — 17 mai 1395. Datare, desfășurare, importanță internațională**, în **Almanah Luceafărul 1987**, p. 23) și cititorul o poate întîlni la p. 29, nota 8 din articolul pe care Sergiu Iosipescu pretinde că nu l-a citit.

6. Dacă aici Iosipescu afirmă că **n-a citit**, cînd este evident că a făcut-o, în schimb vrea să dea impresia că **a citit** cînd de fapt nu a citit. O dovedește nota nr. 8 — unde articolul unui foarte cunoscut istoric iugoslav — Mihailo Dinić —, autor, printre altele, la celebra **The Cambridge medieval history**, este citat după cum urmează: M. Dunić, **Hronica sen Deniskog kalugera kao izvor za bojove na Kosovu i Rovinama**, în „Prilozi za književnost, istorii i folklor", XVII, 1937, p. 61—66. Trimitere identică cu aceea întîlnită în nota 20, p. 241 din lucrarea lui P.P. Panaitescu, **Mircea cel Bătrîn**, București, 1944, care, în conformitate cu metodologia cercetării istorice, trebuia menționată cu **anud** deoarece în ambele trimiteri **sînt trei greșeli identice**:

— numele autorului este scris Dunić
— în titlu stă scris **bojove** și nu **bojeve** (cum este corect)
— paginile reale sînt 51—66 nu 61—66.

Cum a fost imposibil ca P.P. Panaitescu să preia erorile de la Sergiu Iosipescu, rămîne indiscutabil că cel care citează pe necitite este acesta din urmă.

★

În continuare ne oprim la cele două „contribuții" — singurele originale — care alcătuiesc însăși baza articolului din **Anuar**, deoarece, necorectate, ele ar putea înmulți fictiunile istoriografice, și așa mult prea multe, cu privire la evenimentele domniei lui Mircea cel Mare.

1. Crezînd că a descoperit o corespondență între data de 17 mai 1395 din **Historiae Polonicae Libri XII** de Jan Dlugosz și lupta de la Rovine, Sergiu Iosipescu afirmă: **„Un ecou** dificil de reperat, **al bătăliei de la 17 mai 1395** se află în binecunoscuta **Istorie polonă** a lui Jan Dlugosz. Sub anul 1395 — unde se înfățișează luptele de la Dunăre ale regelui Sigismund de Luxemburg, inclusiv cruciada de la Nicopole — se consemnează și moartea reginei Maria a Ungariei [...]. Astfel că **data morții** reginei Maria a Ungariei, înregistrată de istoria lui Dlugosz **se referă**, de fapt, **la altceva**. Celebru prin compulsarea atîtor surse pentru elaborarea operei sale, **Jan Dlugosz a inclus aici data unui alt eveniment**. Cu probabilitate a unei știri sosite tot de la Curtea Ungariei și **care nu poate fi alta decît a marii bătălii a românilor cu forțele Porții, desfășurată la 17 mai 1395**. Tehnicile cronisticii medievale ca și **spiritul de asociere al istoriografului explică eroarea cronologică** [...] Alături de tipiconul de la Hilandar, dată istoriei lui Jan Dlugosz **confirmă** desfășurarea la 17 mai 1395 a unei mari bătălii în Țara Românească, știrea ei fiind fără preget transmisă Curții polone de regele Sigismund de Luxemburg" (sublinierile ne aparțin).

Ce este adevărat în cele de mai sus? Nimic! Totul este produsul exclusiv al imaginației lui Iosipescu care se dovedește a fi nefamiliarizat cu cronistica polonă. Totuși, ar fi putut cunoaște măcar **Dissertatio inauguralis historica** de Herda Reinhold, lucrare apărută la Bratislava în 1865 și în care sînt prezentate și analizate o parte din izvoarele folosite de Dlugosz pe parcursul elaborării **Istoriei** sale. Printre acestea, un loc deosebit îl ocupă **Anonimi archi-diaconi Gneznensis brevior chronica Cracoviae (Scurtă cronică a Cracoviei a arhidiaconului anonim de Gniezno)**, cronică a cărei redactare se încheie nu mult după anul 1395, deci este strict contemporană evenimentelor ce ne interesează. „Dlugosz — scrie Reinhold — urmează relatările acestui arhidiacon în cea mai mare parte aproape textual, deși a mai avut în față și alte izvoare, îl preferă totuși pe acesta" **(op. cit.**, p. 31). Este și cazul informației privitoare la moartea reginei Maria despre care Dlugosz a citit pur și simplu în cronica arhidiaconului anonim de Gniezno unde stă scris: „Item Anno Domini MCCCXCV die lune XVII mensis May Maria Regina Ungariae uxor Sigismundi Regis obiit in Ungaria". (De asemenea, anul domnului 1395, ziua luni 17, luna mai Maria regina Ungariei, soția regelui Sigismund, a murit în Ungaria) (Frider. Wilh. de Sommersberg, **Silesicarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti**, tom II, Lipsiae, 1730, p. 154).

Este imposibil ca arhidiaconul de Gniezno să fi „încurcat fișele" punînd pentru decesul reginei Maria data bătăliei de la Rovine, pe care nu o cunoaște, cînd știm că el „scrie ca martor ocular care, aflat într-o înaltă poziție la Curtea Poloniei, cunoscuse foarte bine faptele și le expusese în mod veridic" (Herda Reinhold, **op. cit.**, p. 31). Fiind cît se poate de clar că Dlugosz n-a făcut decît să consemneze o informație care circula cu mult înainte ca el să-și fi scris opera, totuși, în eventualitatea că ar putea apărea acum un articol intitulat **De la bătălia de la „Rovine" la... cronica arhidiaconului de Gniezno**, ne grăbim să precizăm că și alte cronici conțin această dată pentru moartea reginei Maria: **luni 17 mai 1395**. Cei interesați pot consulta, spre exemplu, **Monumenta Poloniae Historica**, tom II, Lwow, 1872, p. 922; ori **Monumenta Poloniae Historica**, series nova, tom VI, Warszawa, 1962, p. 98.

2. La fel de neîntemeiate sînt și speculațiile pe marginea cronicii postbizantine păstrate într-o copie din 1624, prin care Sergiu Iosipescu încearcă, într-o manieră sofisticată, să explice cum a apărut în izvoare cuvîntul Rovine: un copist macedonean a citit grecescul **to fousáto** (oastea), în timpul traducerii mentale l-a receptionat prin romanicul **fossatum** (așezare întărită cu șanțuri), și l-a transcris **urvina „LA ROVINE"**. Indiferent de împrejurări (pe care, oricum, autorul trebuia să le dovedească — originea etnică a traducătorului, circulația paralelă a termenilor în epocă, ca și semnificația lor, cu trimitere strictă la limba secolului al XV-lea), personal găsesc imposibilă producerea unei astfel de situații ce contrazice atît logica frazei și a contextului, cît și obișnuitul proces mental ce are loc în timpul traducerii unui text. Observ însă că întregul eșafodaj ridicat de Sergiu Iosipescu se sprijină pe afirmația: „în fapt cronicile sîrbe (care vorbesc despre lupta de la Rovine — A.D.) au utilizat un prototip grecesc" (p. 710). Or, cel mai mare specialist din lume în așa-numitele cronici scurte, Peter Schreiner, afirmă despre această cronică grecească — pe care încluzînd-o în monumentala sa colecție de cronici minore o codifică **73 a — EXACT INVERSUL** a ceea ce susține Sergiu Iosipescu, anume că „cele mai importante informații au fost scrise avînd la bază un izvor analitic sîrbesc". Dar, spre deosebire de Iosipescu, care numai afirmă, P. Schreiner demonstrează: „Caracteristic pentru intrebuințarea unui model sîrb sînt următoarele considerente" și enumără nu mai puțin de nouă, pe care considerăm că nu e cazul să le reproducem aici (vezi Peter Schreiner, **Die byzantinischen Kleinekroniken**, vol. I, Wien, 1975, p. 558—559). Pînă cînd Sergiu Iosipescu nu va face o demonstrație care să infirme aceste nouă argumente avansate de Schreiner, orice teorie de felul celei de mai sus rămîne o simplă speculație sterilă.

Este, de asemenea, și cazul „demonstrației" pe care Iosipescu o făcea, la fel de convins, în anul 1974, și despre care acum nu pomenește nimic, deși ea se află la antipodul celor susținute în prezentul articol, contrazicîndu-le. Atunci „argumenta" că **ROVINĂ** nu înseamnă șanț cum spune acum și cum este și adevărat, ci... **ruină**, drept care forma corectă ar fi fost **ROVINA** și nu **ROVINE**. „Părerea ar putea părea hazardată — scria Sergiu Iosipescu —, dacă banul Mihai Cantacuzino în a sa **Genealogie a Cantacuzinilor** n-ar da formularea următoare: «...a venit asupra lui sultan Murat [de fapt, Baiazid] cu care lovindu-se la satul Rovina și biruindu-se turcii au fugit peste Dunăre.»" **(La Rovine în cîmpii**, p. 17). Numai că Sergiu Iosipescu, vrînd a ocoli „hazardul", **omite să precizeze că exact în aceeași lucrare**, descriind **aceeași** confruntare militară, banul Mihai Cantacuzino dă și „formula" **ROVINE** (op. cit., ed. N. Iorga, București, 1902, p. 496), ceea ce înseamnă că în epocă **ROVINA** și **ROVINE aveau accepțiune identică**. Fapt atestat, de altfel, și de o hotărnicie din 10 iulie 1724 unde aceleiași localități (din județul Vîlcea) i se spune cînd **ROVINA**, cînd **ROVINILE** (N. Iorga, **Studii și documente cu privire la istoria românilor**, vol. XXI, București, 1911, p. 303—311).

Încheiem, observînd că din 1974 și pînă astăzi nimic nu s-a schimbat la Sergiu Iosipescu în maniera de cercetare a trecutului, chiar atunci cînd concluziile la care ajunge se bat cap în cap.

Alexandru V. Diță

Benone Șuvăilă: „Teamnă"

La farmecul poveștilor polițiste

La răscrucea frumoasă a inteligenței și fanteziei, George Arion poate scrie povestiri polițiste, cu dezinvoltura și prestidigitația unui pianist virtuoz, epuizînd cu talent și artă toate variantele posibile, din toate unghiurile de vedere ale temei abordate. Scriitor cult, George Arion vizitează genul polițist cu maliție, se autoparodiază cu surisul ascuns în matricea paginii, face divagații prin științe și arte (fără paradă, însă!) și — ceea ce pare de neconceput — izbutește să imprime povestirii alură de eseu. Înseși temele vin, deobicei, din lumea științelor și artelor. În **Prefer căpșuni** un savant descoperă o străveche cetate pe o insulă imaginară. Crima, care de fapt nici n-a avut loc, și urmăririle se petrec prin labirinturile cetății proaspăt date la iveală. Povestitorul poet descrie cu delicii estetice statuete, cutite cu lucrătură de orfevru, poposește cu dulce încîntare prin interioare cu mobile stil, face trimiteri la literatură, pictură, arhitectură, parcă în joacă, dar cu strălucire.

Cartea se cheamă **Trucaj**; un alt titlu mai potrivit nu i se putea pune. Căci cele trei povestiri sînt tustrele un trucaj pe care autorul îl lasă la liberă vedere. Ba, mai mult: cea de a treia povestire **(O răpire)** începe în felul cel mai clasic, mai stas al romanelor polițiste, ca apoi intelectualul de marcă să se autodemaște, să-și arate trucajul și să meargă pe combinațiile de logică posibile și imposibile, cu inteligența și fantezia de care vorbeam mai sus. Toate acestea spuse la tonul personal, descoperitorul crimelor fiind — ca în cărțile precedente, **Atac în bibliotecă** și **Profesionistul**, gazetarul, adică autorul insului, în acel stil american în care gazetarul este implicat direct, ca un detectiv, în descoperirea marilor delicte. Drept care, povestirii i se imprimă tonul de lucru văzut și trăit. Autorul urmărește răpirea fratelui iubitei sale Ioana, prin labirinturile unui orășel de provincie. Se arborează o morgă serioasă profesionistă: autorul pîndește dintr-o gheretă, urca incognito scările spiralate spre camera de proiecție a unui cinematograf etc., de parcă ne-am afla în miezul romanelor lui Conan Doyle, numai că în matrița povestirii, în ecoul de dincolo de epilog, în morala însăși a fabulei George Arion lasă să se vadă parodia, gluma, jocul, cusătura fină cu ață de raze.

Parodia romanelor polițiste nu e un lucru nou și nici rar. Numai că George Arion are farmec, așa cum are farmec în viața cotidiană ca om de dialog inteligent și plăcut. Povestirile lui se citesc cu plăcere. Dar și cu sufletul la gură pentru că, trebuie să recunosc, autorul are arta suspansului, a tainei și umbrei în care își învăluie crima, pînă către final. Iar lectura cărților polițiste — zice Itadu Enescu — a ajuns să-i pasioneze pe intelectualii rasați, ei găsind în paginile lor o destindere, o defulare, un joc al ielelor poate. Cum la George Arion țesătura povestirii are și fibre lirice, dublate de humor, de calambururi (culmea culmilor, în sens spiritual, îl duce, prin stufoul suprarealist, la Everest și Ciomolungma), paranteze spirituale, desigur că lectura satisface și ochiul sever al cărturarului. Atîta doar că, după trei cărți polițiste, poetul de meditație subtilă care este George Arion ar trebui să se reîntoarcă la uneltele sale. Nimenea nu-l va omologa pe poet prin florii lirici risipiți în cărțile polițiste.

Cu acest deziderat la care-i iau ca aliați pe Șerban Cioculescu și Fănuș Neagu (a se vedea citatul de pe ultima copertă) îmi mărturisesc încă o dată plăcerea și surisul complice cu care citesc frumoasele, inteligentele și fantezistele pagini semnate de un nume ideal pentru un detectiv autohton: George Arion. Ceea ce, în inflația genului polițist, e mult de tot.

Al. Andrițoiu

Un profesor de limba română

Încă din primul an al studenției mele (1953—1954), printre Profesorii care atrăgeau atenția tineretului studios, B. Cazacu era, de pe atunci, la numai cei 35 de ani ai săi, o personalitate distinsă, care impunea printr-o aleasă pregătire filologică — desăvîrșită la Școala maeștrilor săi, Ovid Densusianu și Al. Rosetti —, prin rigoare și pasiune, în activitatea didactică și de cercetare, și, mai ales, printr-o preocupare exemplară și eficace în îndrumarea studenților și în formarea tinerilor profesori și cercetători.

Descins dintr-o modestă familie moldovană (născut la 15 ianuarie 1919, la Chișinău), a urmat cursurile Facultății de litere din București, la absolvirea căreia, ca sublocotenent, a luat parte — era prețul pe care l-a plătit generația sa mult încercată — la al doilea război mondial, pînă în munții Cehoslovaciei.

Nu era făcut să atragă prin calități anume pe studenți, ba, din contră, o alcătuire fizică în care cu greu puteai întrezări pe un împătimit sportiv și o exigență apropae exagerată (la examenul de dialectologie din anul al II-lea, deși îi devenisem colaborator la unele lucrări științifice, mi-a impus să trag 5 bilete pentru a se convinge și, mai cu seamă, pentru a convinge pe colegii mei că meritam nota maximă!), erau de natură să opreacă, la început, avînturi tinerești, aflate în căutarea Mentorului spiritual.

Prin obîrșie și prin experiența de viață, B. Cazacu, însă, se descoperea, de îndată ce primele gesturi de apropiere erau făcute, ca un spirit deschis, cu calde dispoziții sufletești, avid de prezențe umane apropiate prin preocupări și sentimente.

Drumurile noastre au fost aceleași, timp de peste două decenii: la Facultate, ca student și apoi ca asistent, la cursurile de dialectologie și de istoria limbii române literare, la Centrul de cercetări fonetice și dialectale al Academiei, la Cursurile de vară (Sinaia), ale Universității bucureștene, în elaborarea **Noului Atlas lingvistic român. Oltenia** și în publicarea seriei de **Opere** de Ovid Densusianu, acumulînd, prin colaborarea fructuoasă de atunci, realizări de seamă și schițînd noi perspective în cercetarea graiurilor și a dialectelor românești.

B. Cazacu rămîne, mereu, același om, înzestrat cu o diplomație recunoscută și cu un tact deosebit în abordarea dialogului uman: în anchetele din Vrancea sau din Banat, la Universitate sau la Cursurile de la Sinaia, pe cărările montane, pe străzile pariziene sau în sălile Congreselor și Colocviilor științifice.

Firesc, ca aproape în toate situațiile similare, de cînd este lumea, între Profesor și elevul său au intervenit momente marcate de oarecari disjungeri, întunecate, în ultimii ani, și de mîini avide de fărîmituri de la masa „duelului" spiritual, între generații, atît de fertil, cînd acesta se desfășoară sub flamura onestității.

Nu pot să nu evoc, aici, ultimul său gest, poate, în ce privește raporturile între noi: solicitat de Președintele Academiei să refere pe marginea unui memoriu al meu în care arătam, argumentat, că trebuie să se mențină titlul lucrării fundamentale a dialectologiei contemporane, **Noul Atlas lingvistic român** (nu **al României**), Profesorul B. Cazacu nu a ezitat ca, în raportul său, din 2 iunie a.c., să-mi dea dreptate și să contribuie, astfel, decisiv, la evitarea unei erori științifice, cu profunde implicații.

Acest ultim gest îmi aduce aminte de o după-amiază a anilor '50, în Amfiteatrul Odobescu, cînd B. Cazacu s-a impus ca un adevărat luptător, prin argumentare solidă, făcută cu pasiune, în apărarea statutului de **dialecte** ale limbii române a idiomurilor vorbite **la sudul Dunării: aromîna, meglenoromîna, istroromîna.**

Cît am regretat că gestul nu a fost repetat în cadrul Comitetului de redacție al **Atlasului limbilor Europei**, operă în care dialectele românești sud-dunărene sînt ignorate, în ciuda faptului că acestea sînt martori decisivi ai romanității și ai românității, în această parte a Europei, fără de care nu se poate nicicum înțelege formarea limbii și a poporului român!

Generațiile de studenți nu vor mai putea beneficia, de aici înainte, pe cărările aride ale Științei filologice, de îndrumările, risipite cu o generozitate ieșită din comun, ale acestui distins Profesor al Universității.

Îndemnurile și luminile atît de necesare în cercetarea acestui patrimoniu de excepție al creativității populare românești, limba română, în întreaga ei varietate istorică, geografică și stilistică, vor trebui căutate, de acum încolo, la alte izvoare ale Almei Mater, aflată în ascensiune permanentă în cîmpul științei și culturii românești.

Valeriu Rusu

Expresii plenitudinare

Urmare din pag. 1

★

Ca să ascult cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu în dimineața zilei de 17 august a.c. și în ziua următoare, ca să parcurg și să reparcurg textul publicat în presă, am lăsat pe masa mea de lucru dactilograma unei cărți pe care o pregătesc pentru tipar, „Pe urmele lui Constantin Brâncuși", o carte de restituiri dacă nu „in integrum", mă străduiesc ca din fabuloasa existență a ctitorului sculpturii moderne să desprind și să așez sub jeturi de lumină drumurile parcurse de fiul de țărani din Hobița Gorjului, departe, peste mări și țări, în cetatea Indorului, în lumea sfinxului și a piramidelor, sau și mai departe, mult mai departe, drumurile către sine însuși, către lumea sa de aspirații ametitoare, de reliefuri și euritmii mioritice, dar și de valori ale artei și culturii tuturor stilurilor fără cunoașterea cărora a înțeles că nu va putea să se desprindă de sub fascinația lui Rodin însușindu-și însă de la acesta disciplina riguroasă a gestului care nu este altceva decît sigiliul pe care îl așează inima în materialul care nu trebuie torturat, să devină martir și trebuie să rămînă în viață într-o „tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte". Mărturisesc însă că în orele cînd am ascultat cuvîntarea ca și în cele de lectură am avut senzația că nu m-am despărțit de climatul cărții, că impresionanta cuvîntare s-a ridicat în fața mea exact ca și coloana brâncușiană, purtînd un mesaj al celei mai înalte conștiințe revoluționare, al istoriei care se făurește astăzi cu multe punți aruncate spre viitor și cu forța magnetică a epocii pe care, cu legitimă mîndrie o numim „Epoca Nicolae Ceaușescu", atrage multe din ipostazele viitorului și aceste ipostaze, în iminența lor, devin puncte cardinale în spațiul spiritual al fiecăruia dintre noi.

★

Lucrul acesta mi se pare extraordinar și reproduc doar cîteva rînduri din textul cuvîntării: „Educația și cultura înaintată, revoluționară, presupun cunoștințe vaste, multilaterale în toate domeniile, bazate pe concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric — pe idealurile nobile ale socialismului științific. În asemenea condiții, educația politică, culturală, constituie, asemenea soarelui, un adevărat astru care emană cultură și luminează omenirii calea spre noi orizonturi, spre înțelegerea originii vieții, a lumii inconjurătoare, a dialecticii naturii și societății, a legilor obiective ale dezvoltării economico-sociale. „Nu se poate o înțelegere mai profundă a funcției sociale a culturii care, în fond, determină întreaga evoluție socială și care, indiscutabil, „luminează omenirii calea spre noi orizonturi". Și lucrul acesta este cu atît mai semnificativ pentru un scriitor cu cît el însuși, prin întreaga sa activitate este — trebuie să fie — unul din creatorii de cultură, prin cărțile sale de poezie, de proză, de dramaturgie sau de critică literară care nu se vor putea înfăptui — așa cum nu germinează sămînța, bobul de grîu, nu poate să se dezvolte, să înflorească și să dea rod și rodul să devină apoi pîinea vieții decît sub veghea luminii și căldurii soarelui — dacă nu stă și el sub veghea sublimă a soarelui culturii, a responsabilității față de fiecare slovă scrisă astfel ca să continue și să ducă mai departe, pe un plan mai elevat, opera înaintașilor. Asemenea opere nu se vor putea crea decît sub soarele culturii noi, socialiste. În cabinetul de lucru al unui scriitor unde nu intră acest soare, cărțile se vor ofili și se vor stinge repede. Că însușirea valorilor reclamă trudă? Da, reclamă trudă, trudă imensă. O spune și Malraux: „Nici arta, nici cultura nu sînt podoabele trîndăviei; sînt cuceriri înverșunate ale omului pentru a înălța în fața lumii reale o lume ce nu aparține decît omului." Cum ar putea altfel ca slova scrisă să rostească adevărul vieții și să stea de veghe ca viața unui asemenea adevăr să nu fie clătinată din temeiurile ei fundamentale? Nu, nu s-ar putea să se proiecteze din fiecare pagină de carte freamătul plenar al umanismului contemporan pe orbita cea mai înaltă din spațiul năzuințelor acestui umanism, acolo unde trec numai vulturii în zbor planat de parcă nici nu ar avea aripi, ca măiestrele brâncușiene, doar și genialul nostru sculptor a fost un revoluționar al formelor și esențelor din exemplaritatea căruia toți avem de învățat — el, atunci, fiind contemporan cu viitorul țării, deci contemporanul nostru!

CUVINTE

Pentru o ediție Ion Creangă (V)

Duce-v-ați învîrtindu-vă ca ciocîrlia! — „să vă duceți repede (indiferent unde, din partea mea), așa cum zboară, făcînd rotituri în văzduh, ciocîrlia". (vol. I, p. 385).

Este vorba de seminariștii bătrîni care-i **blestemă** pe cei tineri, în **Amintiri**, pentru că școala s-a închis, iar ei au rămas de căruță, pe cînd cei tineri urmează să treacă în toamnă la seminarul de la Socola. Înainte de citatul nostru, figurează: „Duceți-vă pe pustiu", adică **la dracul**, știut fiind că unul din sediile preferate ale lui' **ducă-se pe pustiu (pustie)** „dracul", este **pustia**, nu numai în **Biblie** și **Viețile sfinților**, ci și în mitologia românească, cum atestă frecvent finalul descintecelor. Așa că nu e vorba de **indiferent unde, din partea mea**, ci de un blestem plin de răutate: le urează să cîpleze (vezi și **oaie capie, beată**, care se învîrtește în jurul său, pînă moare), ca **ciocîrlia** care tot **învîrtindu-se** ajunge pînă la **vîntul turbat**, de unde cade **moartă**, iar animalele care o mănîncă **turbează** și ele. Dăm o trimitere, între alte zeci: „...cînii și mîțele turbă, cînd mănîncă ciocîrlii moarte, care, în zborul lor, urcîndu-se pînă la vîntul cel rău și turbat, turbă și ele și mor, căzînd pe pămînt". (apud. **Dicț. Acad., s.v. Ciocîrlie**). Deci, e o urare sinistră care, dacă n-a mai fost înțeleasă de un om învățat chiar, înseamnă că și-a tocit sensul ajungînd figură de stil. Cît de informați erau și cît de subtil au tratat autorii Dicț. Acad., art. **Ciocîrlan, Ciocîrlie!** Soluția se oferea de la sine.

Să rizi minzește — „să-ți arăți dinții" (ca mînjii, care stau, de obicei, cu gura puțin deschisă și de aceea li se văd dinții, ca la oamenii care rîd): de fapt, în cazul de față cel amenințat nu va rîde, ci va deschide gura de durere, de furie etc.). (vol. II, p. 281)

Este contextul discuției dintre Fiul Iepei și Sfarmă-Peatră:

„— N-am auzit nici de tretinul Iepei, necum de Fiul Iepei! zise Sfarmă-Peatră, zimbind pe sub mustețe.

— Încă te faci a rîde? Las' că te fac eu acuș să rizi minzește. Hai la luptă..."

Este joc de cuvinte pe **tretin, „minz", zimbi, minzește**, care nu trebuie să scape cititorului. De **dinți** este vorba, dar apariția locuțiunii interesează, și este nițel mai complicat. O boală a callor, mai ales tineri, cu răni la gingii, cu inflamarea și inroșirea mucoasei bucale, se numește **zimbre** (de unde: **a face zimbre la ceva** „a jindui după ceva"). Caii bolnavi de o asemenea boală (eu cunosc formula **a face zimbre**, referitor și la boi), dacă beau apă foarte rece, îi ustură mucoasa bucală, scutură nervoși din cap și-și dezvelesc dinții ca și oamenii cînd sorb dintr-o băutură prea fierbinte sau prea rece. Vezi vb. **zimbi, zimbat** „coltat", care au aceeași origine cu **zimbre** (sl. **zabu** „dinte"). De asemenea și cadavrele animalelor moarte, mai ales cele antipatice, ca vulpea, capra, sînt apostrofate de trecători, cum stau cu gura întredeschisă: **rizi, rinjești?** În rest, a intervenit paronimia **rinjește / minzește; rizi / minz; zimbre / zimbi** (vb.), cu pierderea conștiinței etimologiei comune. Vezi și **ride / rinji.** De ex., în **Capra cu trei iezi**, după ce mănîncă iezii, lupul: „Așază cele două capete cu **dinții rinjiți** în ferești, de ți se părea că **rideau**; pe urmă unge toți pereții cu sînge, ca să facă și mai mult în ciuda caprei..." Cu îngăduința cititorului, ca să dovedesc că textul Creangă pretinde exegeză deasă și continuă, am să mă refer la acest context, sub aspect etnografic. Într-o variantă, Creangă adaugă la această scenă singeroasă: „iè mațele iezilor celor morți de le înșiră prin cuie". Nu cred că este vorba de o invenție Creangă sau a informatorilor și mă îndoiesc că se mai cunoștea semnificația inițială a actului de „sadism" al lupului, din moment ce Creangă spune că lupul a procedat astfel „ca să facă și mai mult în ciuda caprei". Drept este că hoții lasă uneori, în bătaie de joc, semne ale trecerii lor, pe la locul faptei, însă socotesc că lupului, vinător de profesie, nu-i ardea de glume, ci, neleguit și cam nepriceput, contrafăcea riturile magice băștinașe, practicate cu ocazia vînării oricărui animal (în colinde: cerb, bour, dulf, pește). Anume: în colinde, țeasta bourului sau cerbului sau chiar capul peștelui, este pusă **bolliță în portiță**, cu rol apotropaic; cu singele (roșu apotropaic, de asemenea) se zugrăvesc pereții casei pe dinafară, mațele se dau la cordari pentru corzi magice — ca săgeata să atingă fără greș ținta —, cu pielea sau solzii se acoperă casa (scut magic), din oase se face lemnăria etc., iar carnea este consumată în ospăț colectiv, propițiator, în colinde nupțial. Superstițios, grosolan, prost instruit în magie, lupul săvîrșește, după capul său, riturile funerare care să împiedice iezii să se răzbune, iezi morți înainte de majorat, deci de căsătorie, obținînd un talmeș-balmeș nepriceput nici de Creangă și nici de informatorii săi. Vezi în variante ale **Mioriței** propunerea ciobanului însuși făcută asasinilor să-i taie capul și astfel să-și asigure inviolabilitatea din partea spiritului victimei. Procedeul are, ca să zic așa, circulație universală. Noi să reținem că așa se trece din registrul magico-ritual în cel laico-estetic, după cum știu prea bine specialiștii.

★

Calul n-o mai întrebă de ce-i e cojocul — „calul nu stă mult de vorbă cu ea, termină repede cu ea". Punctul de plecare ni se pare a fi situația omului grăbit să obțină ceva fără a mai alege (la început de tot, foarte probabil, să cumpere un cojoc, fără să mai întrebe din ce fel de blană e făcut căci îl prinsese iarna pe neașteptate și n-avea cojoc). În **Dicț. Acad.**, s.v. **cojoc**, se explică în mai multe chipuri, destul de diferite între ele, această locuțiune. (vol. I, p. 318).

Este adevărat, dar **Dicț. Acad.** greșește, transcriind explicația din Zanne, III, 125: „a nu-l mai lăsa să se gîndească, a-l lua repede, a-l bate", însă nu atît cît comentatorul. În context este vorba de o turturică a fetei împăratului Roș, deci o slugă de rang înalt, fată-n casă, cameriera la fata împăratului, și ca atare s-ar fi cuvenit din partea calului lui Ilarap Alb să-i aplice un tratament pe măsura rangului său înalt, pentru că era **obraz subțire**, avea **pielea „cojocul" subțire.** De regulă se spune: **a (nu) căuta din ce-i e cojocul cuiva**, adică dacă este din **piele groasă** ordinară, (măgar, bou, cîine, chiar oaie) sau din **piele fină.** Într-un cuvînt: **a trata pe cineva diferențiat, după rangul social.** Se știe că în Evul mediu și pînă în sec. al XIX-lea, existau tribunale separate (pentru **nobili** și pentru **oameni de rînd**). De altfel, pentru aceeași culpa (omucidere, viol, de ex.) se dădeau pedepse diferite, legea neflind una și egală pentru toți. La **cojoc** s-a apelat nu pentru că „îl prinsese iarna pe neașteptate și n-avea cojoc" omul grăbit, ci pentru că pedepsele iobagilor erau de regulă corporale, în primul rînd bătaia cu vergi la spate sau la tălpi, pedepse infamante pentru nobili. Vezi **a scutura cojocul cuiva „a-l bate", a o lua pe coaje**, unde **coaje** înseamnă **propria piele.**

Florea Fugariu

Desen de Raluca Grigorcea

POST RESTANT

Cîteva din dezideratele unor corespondenți ni se par... indezirabile. De ce, rămîne să înțelegeți d-voastră singuri. Deci, nu într-o ordine anume, să alegem două, trei :

1. — mi se scrie cu disperare, mai adevărată, mai făcută (ca să șadă bine), că în caz că nu răspundem, ori că răspunsul nostru este negativ, „autorul" se va lăsa de scris. Firesc ar fi să ne întrebăm de ce s-a mai apucat, de dragul nostru ? Și pe urmă, cum am mai spus-o, nu sîntem noi aceia care hotărăsc un destin literar, povara ar fi prea mare și ne-ar apăsa. Facem și noi ce putem, încercăm să nu greșim, ori să greșim cît mai puțin în aprecierile noastre, mai ales că într-un asemenea domeniu (și la „începuturi") nu se aplică formule matematice (atîta talent, atîta răbdare, atîta originalitate etc). Matematica se poate învăța, literatura însă ba.

2. — unii ne cer cu hotărîre să nu mai fim atît de exigenți din punct de vedere gramatical cu textele lor. Nu sîntem obtuzi, acolo unde apar greșeli obișnuite de redactare trecem peste ele. Acolo însă unde greșelile țin de un anumit grad de cultură, de școala propriu-zisă, nu facem concesii. Numai cine respectă limba română, „patria noastră", cum scria Nichita Stănescu, sînt îndreptățiți, după părerea noastră, să caute s-o îmbogățească, scriind literatură. Cine nu...

3. — nerăbdarea unora de a tipări, altfel explicabilă, nu se justifică prin teama ridicolă de a nu i se învechi... „produsul". Un text literar nu se învechește, el capătă chiar noi valențe, prețioase și atrăgătoare, în timp, spre deosebire de alte produse. Sînt însă și autori care scriu un text, îl trimit peste tot și așteaptă rezultatul, cu jurămînt că nu vor mai scrie altul pînă cînd nu-l vor primi. Scrisul este un exercițiu continuu, el nu are nici o legătură — absolut niciuna — cu jocul la loto, unde aștepți tragerea înainte de a completa un buletin.

Plicurile cu poezii, cîte primim, le îndrumăm spre secția de poezie. Ar fi bine însă ca ele să fie trimise de la bun început acesteia. Prin noi, ele nu ajung nici mai devreme, nici mai tîrziu.

CONSTANTIN GHEORGHE, Naidin, Deva : „Am să revin și cu alte pagini cînd în oraș va sosi la papetării hîrtie de scris : acum e secetă". Așteptăm și noi, împreună cu dumneavoastră. Deci, mai trimiteți.

ION ȘTEFAN, București: Am primit versurile și le-am dat mai departe. Dacă ați fi urmărit rubrica de față, ați fi văzut că ea nu se ocupă de poezie, ci de proză. Da?

ION MIHALACHE, Timișoara : „Mulgătorii" seamănă mai mult cu un interviu și, din acest unghi de vedere, nu e rău. O familie legată atît de strîns de muncă asta, nu e rău deloc! Ce e rău e că nu e proză. Altceva, ori dacă tot țineți socoteala textelor trimise, a șaptea „bucată".

N. VLĂDUȚ, Rîmnicu-Vîlcea: Credem că și colegii noștri de la ziarul local s-ar fi bucurat citind portretul pe care i-l faceți muzeografului Alexandru Bălintescu. Și atunci, de ce să nu le lăsăm lor bucuria asta?

THEA, București: Este ultima dată cînd vă mai răspundem folosindu-vă pseudonimul. Nu de altceva, dar aveți talent și e păcat să vă ascundeți. Ieșiți la lumina tiparului cu cîteva date biografice și o fotografie.

V. BAS, Sighetu Marmației : „Ana împăratului" este un fragment din ce? Oricum, e bine scrisă, are culoare, pitoresc, cuvintele se potrivesc unde trebuie, planul fantastic nu e impropriu, păstrează chiar umorul amar din planul real. Deci, cine sînteți și ce ați mai scris?

NĂSTASE NEGRARU, București: Din cele trei schițe, una este publicabilă. Care, rămîne să vă gîndiți dumneavoastră. Și în timp ce vă gîndiți, scrieți cîteva rînduri și despre d-voastră personal (nu ca erou de schiță ? !).

DECEBAL SEUL, Izvorul Sucevei: Am găsit toate plicurile pe care ni le-ați trimis, dar din ele nu am ales nimic, rămînînd tot la „Un pumn de dude". Evitați melodrama, aici viața se pricepe mult mai bine și nu are complexe. Am reținut fotografia. Atît.

D. B., Botoșani: Ce mai faceți asanizii, nu mai dau nici un semn de viață, ori nu-i mai vizitează „păminteanul"? Să sperăm că lucrurile merg bine și că în curînd vom primi vești bune. Dacă nu, la toamnă.

Iulian Neacșu

REMEMORĂRI

Zimbri, corbi și struți

1.

Prin 1967, toamna pare-mi-se, am văzut pentru prima oară un zimbru în carne și oase, un zimbru viu. Eram în Țara Hațegului, la rezervația nu de multă vreme înființată, și un pădurar ne-a dus să vedem prima pereche de zimbri **reaclimatizați** în România. Trăiau într-un perimetru relativ restrîns, împrejmuit cu bîrne puternice, deși erau blînzi și inofensivi. N-am izbutit să dăm ochi cu masculul ascuns în cine știe ce umbrar răcoros. Femela, în schimb, a venit la primele strigăte ale îngrijitorului care o striga pe nume. O chema, după cîte îmi aduc aminte, Romulka.

Era potrivită de statură, cu părul negru, ușor roșcat spre burtă, și ochii ei mari, întunecați ca păcura, ne-au privit indiferenți și melancolici. Era slabă ca și cum ieșise dintr-o lungă convalescență și în coada ei se ținea un vițel ciudat, negru și el, dar mai puțin butucănos, mai puțin **sălbatic**, mai stilizat aș zice, ce-i căuta ugerul plin împungîndu-l cu botul. Ea îl lăsa cîteva momente să sugă, resemnată, dar grozav de tristă, după care se depărta cîțiva pași și întorcîndu-și capul îl privea cu uimire, cercetîndu-l. Acest joc de-a suptul s-a repetat de cîteva ori. Vițelul era flămînd și agitat și nu înțelegeam de ce nu-l lasă mama să se sature în voie. „Nu e puiul ei, ne-a spus pădurarul, e un vițel de bivoliță pe care l-a **înfiat** de trei zile. Al ei a murit la scurt timp după fătare și cu greu am scos-o din durerea și tristețea în care căzuse. Nu mai vroia să mănînce, nici să bea, slăbea văzînd cu ochii, ce mai, vroia să moară și ea. Și atunci ne-a venit ideea cu înlocuirea puiului...".

N-am mai avut curiozitatea să aflu ce s-a întîmplat mai tîrziu cu această ciudată pereche.

2.

Am fost de curînd la Nifon, la „Schitul de fum". Nu-l mai văzusem de doi ani și nu mai știam nimic despre el. L-am găsit spărgînd niște butuci noduroși, îmbrăcat în **uniforma** lui de serviciu. Erau grei butucii, eu de-abia dacă i-aș fi putut ridica înfipți în tăișul securii, dar el îi manevra cu ușurință, ținînd înfundat în clipa în care îi despica dintr-o singură lovitură năpraznică. Nu s-a bucurat ca altădată de darurile **lumești** pe care i le adusesem. Trist și tăcut și mi-a făcut semn să-l urmez în chilia mirosind a busuioc și a ferigă de brad.

Era în amurg. Prin fereastra mică pătrundea lumina roșietică estompînd conturul lucrurilor din jur. M-am așezat pe patul îngust și tare și am tăcut un timp privindu-ne liniștiți. Era într-adevăr posomorît și trist. L-am iscodit pe departe dacă se întîmplase ceva deosebit și el mi-a răspuns că nu se întîmplase nimic doar că se sătura de **singurătate** și că iarna trecută era gata-gata să-și pună capăt zilelor. „Mi-aș fi luat viața, mi-a spus, dacă nu era vietatea asta". A făcut un semn cu capul spre dulapul de lîngă ușă și atunci am deosebit în penumbra înșelătoare siluета întunecată a unui corb ce stătea și ne privea cu gîtul penelor zburlite de iritare. „L-am găsit iarna trecută înghețat și l-am pus pe picioare și l-am înzdrăvenit și după o lună l-am dus în cerdac și l-am lăsat să zboare în lumea lui. A zburat el dînd un ocol peste acareturi și s-a întors iar pe cerdac. Acolo l-am găsit dimineața și cum am deschis ușa mi s-a așezat pe umăr." Pasărea a croncănit prelung și Nifon a zîmbit : „Îl auzi ? mă strigă pe nume, am auzit că pot fi învățați să vorbească. Nu vrea să mă părăsească, îi e milă de mine și de singurătatea mea și nici eu nu-l pot părăsi pe el din moment ce l-am înfiat".

I-am explicat că aceste păsări trăiesc foarte mult. Mult de tot...

„Cum ne-o fi soarta", a zis Nifon și ridicîndu-se a făcut un semn și pasărea i s-a așezat docilă pe umăr ciugulindu-i urechea dreaptă într-un fel de sărut delicat...

3.

Un profesor din București îmi trimite o selecție de „perle ale elevilor din teze și extemporale". Sînt amuzante și aproape imposibil de inventat. Iată una : „Struțul are două degete transformate în lopeți. Struțul e înalt de 25 de metri. Picioarele sînt prinse printr-o pieliță portocalie. El se vinează pentru piele. El depune ouă pe care ziua le clocește femela iar noaptea omul. El are gîtul lung și gol. Alte păsări înrudite cu barza mai sînt și berzele mature, berzele negre și crocodilul...".

Mircea Micu

Meșterii cei mari

Urmare din pag. 1

permeabilității neîngrădite de la sine la domn, de la meșter la meșter, de la vlădică pînă la opincă, de la boier la argat, de la un om care nu se știe de unde vine la alt om care nu se știe unde pleacă. Știința tuturor acestor relații înalță scrierea Elianei Popovici la nivelul omniscienței.

În ceea ce privește domniile din principatul Munteniei, viziunea otomană voia să impună schimbări cît mai dese la cîrmă pentru a-și asigura peșcheșul și zehereaua sporite mereu. Brâncoveanu însă (după domnia furtunoasă a unchiului său, Șerban Vodă, care greșit voia să schimbe o suzeranitate blîndă într-un fel — cea otomană — cu cea austriacă, imperială, care, după cum s-a văzut în Transilvania, atenta la credință și naționalitate) imprimă politicii sale o direcție mult rîvnită de toți cei ce vor liniște pentru popor și țară, anume, o continuitate a planurilor politice realizate printr-o domnie de durată. Pentru că nimic nu se putea realiza într-un an sau doi de domnie. Brâncoveanu a domnit douăzeci și patru de ani, stare de lucruri ce relevă, în fața tuturor vicisitudinilor vremii de atunci, un geniu în ale politicii.

Dar nu despre Brâncoveanu se povestește în mod expres în acest roman. Domnul nu apare decît în momente absolut necesare economiei cărții, pentru că autoarea nu și-a propus un personaj în persoana domnitorului, care în carte reprezintă un fond social-politic, o stare de viață comparabilă cu spiritul care ține în brațe materia. Personajele Elianei Popovici sînt oamenii acelui timp, oameni de toată mîna : fierari, cărămidari, slujnice, călugări, negustori, soldați, căpitani de oști, ba chiar conspiratori, viziri, diplomați, sultani, domni de țară, domnițe și prințese, dar cei care dețin ponderea sînt meșterii mari : zugravi, zidari, arhitectoni, caligrafi, lemnari, pietrari etc.

Elaborat îndelung, orice știre sau informație dintr-un domeniu social sau altul incluse în roman poartă pecetea unei adevărate științe. Considerațiile politice privind complexitatea unei asemenea epoci ca aceea a lui Brâncoveanu cu meandrele la care imprejurările îl obligă pe domnitor, sînt de o pertinență și un adevăr imbatabile. Diplomații sînt văzuți cu ochiul unui diplomat. Generalii sînt văzuți cu ochiul unui general, deși Eliana Popovici nu este decît o scriitoare comparabilă cu meșterii ei mari.

Există mai multe părți ale acestui roman care se pot constitui romane în roman : partea ce revine actului conspirativ al oamenilor fostului domn Șerban vodă împotriva Brâncoveanului, aventura unei doamne din Franța, care de dragul unui boier român își părăsește țara, viața unui negustor de mare cinste — Garabet, memorabilele pagini descriind cu puternic realism și infinită gingășie amorul Catrinei, fiica unui boier pentru căpitanul de oști Preda Milcoveanu, un boier scăpătat prin pedeapsă domnească, deoarece complotase ; spiritualul dialog dintre Dimitrie Cantemir și Ildirâm, mai marele Agiei din Istanbul, pe de o parte, precum și cel al lui Dimitrie cu domnița Casandra, fiica lui Șerban Vodă, și viitoarea soție a lui Cantemir etc.

Meșterii Pârvu Mutul, Simion, Preda, Mrazec, Iosif, Nichita, Istrate, Manea, Vucoșin Caragea etc. sînt personajele principale care prin ponderea artei lor în construirea lăcașurilor de la Hurezi, Sinaia, Fundeni și altele care de care mai frumoase rămîn pentru multă vreme în conștiința cititorului. Mai există oameni umili, pilduitori, oameni fără de care nu se poate concepe existența, precum și un șir sau alai de bătrîni cuviosi, supți de posturi și rugăciuni. Meșterul Simion este cel hărăzit să străbată toată complexitatea unei lumi, aparent din dorința sa, dar ghidat cu voința și mîna de artistă a autoarei.

Dar cel mai mare meșter dintre toți este, desigur, Vodă Brâncoveanu, cel care știe cum se țese timpul cu pungi de galbeni, cu scrisori și căsătorii în sînul vechilor familii, cu ambasade și știința atragerii exaporitului Alexandru Mavrocordat etc., și cu toată credința sa că „lupta pentru cultură e tot una cu lupta pentru ființa neamului".

DIN POEZIA COREEANĂ CLASICĂ

CIONG CIOL

Cum ți-a fost iubirea?

Cum ți-a fost iubirea, îmi poți tu spune ?
Aprinsă-a fost din plin fost-ai iubit?

De zece mii de li, fără sfîrșit ?
Sau doar de-un cot, cît umbra fără nume ?

Iubirea n-a fost lungă, răspund. E legea firii ?
Dar cine știe unde-i limanul iubirii ?

RIM CE

Tu dormi, Chwan Cin-I?

(La mormîntul lui Chwan Cin-I)

Tu dormi, Chwan Cin-I, în verdele ierbii tumult ?
Sau visezi numai, pe-un pat de rece piatră ?

Unde ți-e chipul rumen, neprihănită fată,
doar albe oase ai lăsat intipărite-n lut...

O, cît sînt eu de trist, tu dormi netulburată...
Cu cine-oi închina, iubită, licoarea asta toată ?

POET ANONIM

Mai toarnă-mi licoare

Sub vechiul gard crește o crizantemă. Iată,
se poleiesc cu aur ale ei petale.

Eu stihuri vreau să scriu. Noaptea e înstelată...
Sus peste munți, plutește luna-agale...

Mai toarnă-mi licoare, cu spumă domoală,
stihul eu vreau să-l scriu în dulce toropeală...

POET ANONIM

Femeile tinere sînt diferite

Femeile tinere sînt diferite :
una este ca un șoim de Songol,
alta-i ca rîndunica odihnindu-se pe-un șnur,
a treia — o barză prin lanu-ntins cu flori,
și-i ca o rață sălbatecă săltînd pe valuri
a patra dintre ele.

O alta e ca vulturul obosit întins pe pămînt
și-i ca bufnița ascunsă printre crengi dese,
ultima dintre toate.

Dar fiecare își tăinuie iubirea cea mare
și-n asta sînt la fel — totală-asemănare.

CION GYM

Ca un ecou...

Aștept. Ca un ecou răsună
lătratul cînelui în visele mele.
Deschid larg poarta de nuiele :
afară-i doar tremurătoarea lună,

plutind cu aripi de neguri.
— Ce latri, suflete ?
— Sîntem singuri...

În românește de
Nicolae Nicoară

Literatura pentru copii

Urmare din pag. 1

cișate în „Universul Copiilor". Primii mei cititori au fost, de bună seamă, acel generos scriitor, maică-mea, taică-meu și învățătoarea mea de la școala primară, al cărei nume, Maria Vasiliu, cu evlavie îl pomenesc abia acum, după mai bine de o jumătate de secol. Bucuriile lor o împlineau pe a mea. Se poate spune, printr-o candidă butadă, că eram un copil publicist pentru oamenii mari. Școlărețtile compuneri ale colegilor nu mă făceau să pălesc de invidie, dar nici nu-mi atițau emfatice replici.

Pretimpurii succese, premii concretizate tot în cărți mi-au pecetluit opțiunea, aș zice — destinul. Lectura și scrisul mi-au devenit funcții vitale ca respirația și gestul.

Dar cu adevărat „pentru copii" am scris abia la maturitate. Iar aceste tandre lucrări, cu caracter dedicativ, au avut girul veridicității și al „amintirilor din copilărie", după „modelul" clasicului humulesțean.

Spre pildă, **Veverița de foc** — epos al copilăriei mele și frescă socială a cartierului ceferist Grivița, cu momentul culminant al grevei din '33 — a fost o lucrare elaborată lent, în decurs de mai mulți ani, văzînd lumina tiparului abia în 1967, adică la aproximativ trei decenii distanță de la momentul fixării impresiilor respective. Este evident faptul că impulsul publicării mai din timp sau obținerea unei notorietăți prevalate de oportunitatea tematică, nu m-au preocupat de fel și deși am renunțat la un proiect mai amplu, nucleul folosit s-a rotunjit și s-a copt organic, lucrarea fiind bine primită editorial și public, reeditată fiind, cu adaosuri, în 1973.

O lucrare incipientă : **Bob Auriu** — un basm în versuri publicat de Editura tineretului în 1959 — este îndelung filtrată și îmbogățită cu „amintirile copilăriei" petrecute înspre balta Dunării, la Ulmeni, în satul natal, basmul devenit între timp (la alte trei decenii distanță) un veritabil epos pionieresc, stimul al sentimentelor majore ce însuflețesc tineretul contemporan, într-o viziune inedită, aflată în curs de apariție pe anul acesta la prestigioasa editură „Ion Creangă".

Literatura autentică „pentru copii" are, în mod imperios, o structură pedagogică intensivă, dar ea nu trebuie „servită" ca untura de pește, concomitent cu un clămpuș nazal.

Operele temeinice tind să se „clasicizeze" ca și în alte ramuri, generații de-a rîndul hrănindu-se cu aceleași topuri consacrate, regăsindu-și „locuri comune" și „eroi" favoriți prin reeditări ritmice și productive. Nu trebuie neglijate însă nici „noutățile".

În 1980, la sugestia editorului Alexandru Georgescu și a redactorului Ioana Ricus, publicam un **Dicționar de omonime și de familii de cuvinte — (Ușor de învățat, pe rime, și demne să le țineți minte),** cu desenele ingenioase ale lui Done Stan, carte onorată cu Premiul Organizației de Pionieri din R.S.R., care, deși apărută într-un tiraj de 30 000 exemplare, s-a epuizat instantaneu.

Varietatea tematică și a mijloacelor de expresie preocupă, după cum se vede, pe însiși consumatorii acestei literaturi și sînt cunoscute performanțele la care ei înșiși pot ajunge dacă vom cita activitatea de creație literară a cenaclului școlăresc **Săgetătorul,** condus cu pricepere și abnegație de colegul Tudor Opriș.

Îi vom mai pomeni și pe profesorul Dima și colectivul de cenaclu literar al focșenenilor care scot o excelentă „Revista Noastră" în cadrul liceului „Unirea", reunind studii ale scriitorilor consacrați din țară, alături de condeierii debutului.

Asemenea activități nu pot rămîne mult timp discrete, nici anonime, ci ele trebuie cu prisosință popularizate, căci fac cinste pedagogilor și elevilor angrenați, corespunzînd pe deplin **necesităților acestui moment literar.** Se pune tot mai mult accentul, în toate domeniile de activități sociale, pe orientarea profesională pretimpurie a elevilor, ca un **proces continuu** care e necesar să înceapă cît mai curînd iar multe școli și licee de orientare realistă posedă microuzine dotate la nivelul tehnicii celei mai avansate, simulatoare și aparataje moderne, ba chiar unele cabinete de limba și literatura română sînt înzestrate cu instalații electronice.

„Copilăria" solticară și farnientistă a unei zodii paseiste este înlocuită, începînd, chiar de la vîrsta creșei, a grădiniței și a primei școlarizări, să capete o orientare și un factor de decizie stimulatoriu, într-o rețea de alternative utile.

Precocitatea observată uneori la copiii generației mele era adesea un motiv de orgoliu părintesc dar și de îngrijorare față de particularitățile neprevăzutului. Astăzi, încrederea și responsabilitatea acordată copilului sînt mult mai mari decît în trecut și s-ar putea spune că precocitatea a devenit treapta normalului !

Este impresionant numărul acelor elevi care, încă din fragedă vîrstă, obțin premii și diplome de excepție !

Astfel stînd lucrurile, **literatura** acordată acestor savanți copii trebuie să-și înalțe pururi șiacheta. Într-o altă discuție, abordată cu insistență de cadrele didactice contemporane, un rol distinct îl capătă educația patriotică și coordonatele sale armonioase, care determină **sentimentul autentic și conștiința patriotică** a noilor generații. Este recunoscut potențialul estetic și funcția modelatoare a Poeziei, în special și a literaturii, în general, invocîndu-se lucrări ca **Scrisoarea III, O scrisoare de la Muselin Selo, Apus de soare, Vlaicu Vodă, Frații Jderi,** precum și **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie** sau **Testamentul** arghezian. Această zestre va trebui însă continuu îmbogățită cu aportul tuturor scriitorilor autentici, pentru conștientizarea deopotrivă a valorii estetice și sentimentului suprem patriotic.

Cărțile pentru copii și tineret trebuie să fie într-adevăr cele mai frumoase cărți și cele mai accesibile, căci apariția lor nu trebuie considerată un lux ci o premiză imperativă a culturii noastre și propășirii limbii române.

CUMPĂNĂ

AȘCHII

I. Cascada este idealul unui obstacol absent.

II. Orizontalitatea și verticalitatea ca principii prime. Intuirea lor este mai veche și de natură poetică. Acum se încearcă fundamentarea lor discursivă. Gîndirii filozofice i se oferă bucuria abstracției pure.

III. „Cîmpia Eternă se preface-n mare / Iar Muntele e val enorm și singur ce-o cutreieră".

IV. Logosul modern, conceput ca exprimare creatoare nu de existențe, ci de comunicare, devenit una dintre funcțiile ființei inventate de el.

V. Parafrază. Dați-mi un pămînt de sprijin și răstorn punctul !

VI. O stîncă răsturnată într-un riu de munte, un brad căzut în apă — obstacole care potențează inventivitatea riului, forța lui de creație.

VII. Cînd se calculează viteza unui riu și se epuizează datele științei tradiționale, se consideră, cu probabilitatea necesară, cantitatea de pește, numărul și mărimea, modul lor de a se deplasa de la un mal la celălalt, în amonte sau în aval, frînînd, mai mult sau mai puțin, trecerea apei. În acest punct, calculul atinge extrema lui subtilitate.

VIII. Detașarea dintre individ și individ crește, paradoxal, direct proporțional cu distanța la care poate cunoaște. Cînd un om se uită la alt om ca la un necunoscut, îl plasează în Constelația Andromeda etc. Acum două mii de ani, pentru un grec, un necunoscut era, cel mult, un barbar...

IX. Sînt animale atît de „infectate" cu pămînt încît nu pot simboliza niciodată cerul. De aceea nu există Constelația Șobolanului, Constelația Rîmei. Alte vietăți sînt și mai departe de cer prin repulsia de care este însoțită vederea sau pomenirea lor. Nici un astronom nu va scrie, cu litere astrale, pe harta lui cerească, Constelația Limbricului ori alte asemenea bazaconii, lîngă Constelația Lebedei.

George Alboiu

JAMES CLAVELL

SHOGUN

SAMURAIUL ȘI BANDITUL

VIII

degetele-i scormoneau cu disperare după un alt punct de sprijin, cînd simți strînsoarea mîinii cedînd și-și propti vîrful picioarelor într-o crevasă. Cînd stînga i se desprinse, degetele picioarelor rămaseră în crevasă și el, încă dezechilibrat, se lipi de stîncă disperat, apăsînd-o cu tot trupul, căutînd puncte de sprijin. Apoi priza de la picioare cedă. Izbuti să se prindă de un alt colț de stîncă, cu ambele mîini, la zece picioare mai jos, și rămase acolo atîrnat pentru o clipă, totuși și ciotul ăsta cedă. Ultimele douăzeci de picioare le făcu în picaj.

Se pregătise cît putuse de bine și ateriză pe picioare, ca pisica, făcu o tumbă pe partea înclinată a stîncii, ca să amortizeze șocul, veni de-a dura și se opri gîfîind. O durere ascuțită îl străpunse din picior pînă-n măruntaie și începură să-l treacă sudorile. Degetele de la picioare și unghiile îl singerau, dar asta era de așteptat.

Nu te doare nimic. N-o să simți nici o durere. Ridică-te în picioare. Barbarul te privește.

O trombă de apă îl udă leoarcă și răceala îi alină durerea. Cu grijă, se lăsă să alunece pe lespezile de piatră acoperite cu plante marine și trecu încet peste crevase, apoi fu lîngă cadavru.

Brusc, Yabu își dădu seama că omul era încă în viață. Se asigură bine, apoi se opri pentru o clipă. Îl vreau viu sau mort ? Cum e mai bine ?

Se ridică în picioare clătinîndu-se și strigă :

— Takatashi-san ! Pilotul ăsta încă trăiește ! Du-te la corabie, adu o targă și un doctor, dacă e vreunul pe navă !

Blackthorne venise la marginea stîncii și strigă stăruitor spre el. Ce vrea să-mi spună ? se întrebă Yabu. Îl văzu pe pilot arătînd spre mare, dar asta nu însemna nimic pentru el. Marea era furioasă și dezlănțuită, dar cu nimic diferită de mai înainte.

În cele din urmă, Yabu renunță să mai încerce să înțeleagă și își întoarse atenția spre Rodrigues. Îl trase anevoie din bătaia valurilor, în sus, pe stîncă. Respirația portughezului era poticnită, dar inima părea să-i fie puternică. Avea o mulțime de vînătăi. Un os rupt ieșea prin pielea gambei stîngi. Umărul drept părea dislocat. Yabu căută eventuale pierderi de sînge din rănile exterioare, dar nu era nici una. Dacă n-are răni interioare, atunci poate c-o să trăiască, gîndi.

Dacă nu poate merge, n-are importanță. Poate că asta ar fi mai bine. O să am un pilot de rezervă — acest om categoric îmi datorează mie viața. Dacă piratul n-o să vrea să mă sprijine, pesemne am să-l pot folosi pe omul ăsta.

Se auzîră strigăte neliniștite de sus. Apoi înțelese spre ce arătase barbarul. Fluxul ! Fluxul venea rapid. Deja luase cu asalt stînca. Se ridică anevoie și durerea din gleznă îl săgetă de-l trecură fiorii. Toate posibilitățile de salvare de-a lungul țărmului erau blocate de mare. Văzu că stînca intrase sub apă mai mult de un stat de om.

Se uită spre barcă. Era lîngă navă. Takatashi era încă în plină goană pe țărmul înalt. Funiile n-au să sosească la timp, își spuse.

Ochii îi cercetau locul atent și stăruitor. Nu era nici o cale în sus pe stîncă. Nici o lespede nu-i oferea un refugiu. Nici o scobitură. În apă erau ieșituri de stînci, dar nu putea ajunge la ele. Nu știa să-noate și nu era nimic care să fie folosit drept plută.

Oamenii de sus îl priveau. Barbarul arăta spre stîncile din mare și făcea mișcări imitînd înotul, dar el clătină din cap. Cercetă din nou foarte atent. Nimic.

Nu e nici o scăpare, gîndi. Acum ești sortit morții. Pregătește-te.

Karma *), își spuse și-și întoarse fața de la ei, așezîndu-se mai comod, bucurîndu-se de nemărginita seninătate ce se lăsase asupra lui. Ultima zi, ultima mare, ultima lumină, ultima bucurie, ultima din orice. Ce frumoasă e marea, și cerul, și frigul, și sarea. Începu să se gîndească la cel din urmă cîntec-poem pe care trebuia să-l compună acum, conform obiceiului. Se simțea norocos. Avea timp să gîndească clar.

Blackthorne striga :

— Ascultă, ticălos nenorocit. Găsește o stîncă — trebuie să fie o stîncă pe undeva !

Samuraii îi stăteau în cale uitîndu-se la el ca la un apucat. Pentru ei era clar că nu exista nici o scăpare și că Yabu se pregătea, pur și simplu, pentru o moarte plăcută, așa cum ar fi făcut și ei, dacă ar fi fost în locul lui. Aceste aiureli îi iritau, după cum știau că și pe Yabu l-ar irita.

— Priviți în jos, toți. Poate că există o stîncă!

Unul din ei merse pînă la marginea stîncii și privi cu atenție în jos, ridică din umeri, vorbi cu tovarășii lui și ridicară și ei din umeri.

— Hei, tu, japonez ticălos, netrebnic și mișel! Hei **Kasigi Yabu !** Unde-ți e **bărbăția ?** Numai lașii se dau bătuți ! Bărbat ești tu ori muiere !

Dar Yabu nu-i dădea nici o atenție. Era la fel de nemișcat ca stînca pe care stătea.

Blackthorne luă o piatră și o aruncă spre el. Căzu neobservată în apă și samuraii strigau la Blackthorne furioși. Știa că-n orice clipă au să tabere asupra lui și au să-l lege fedeleș. Dar cu ce-ar putea ? N-au nici o funie...

— Funie ! Aduceți o funie ! Puteți să faceți una ?

Ochii îi căzură pe chimonoul lui Yabu. Începu să-l rupă în fîșii, încercîndu-le tăria. Mătasea era foarte rezistentă.

— Haideți ! ordonă samurailor, scoțîndu-și propria cămașă. Faceți o funie. **Hai ?**

Ei pricepură. Își dezlegară rapid eșarfele, își scoaseră chimonourile și-l imitară. El începu să le lege cap la cap.

În timp ce ei terminau funia, Blackthorne se lăsă cu grijă pe burtă și înaintă puțin cîte puțin spre marginea prăpastiei, punîndu-i pe doi din ei să-l țină de glezne pentru siguranță. Nu avea nevoie de ajutorul lor, dar voia să-i liniștească.

Își scoase capul dincolo de buza prăpastiei, cît se putea, conștient de neliniștea lor. Apoi începu să cerceteze, așa cum făcea pe mare. Bucată cu bucată.

Mătură cu privirea tot locul. Nimic.

Încă o dată.

Nimic.

Din nou.

Ce-i asta ? **Chiar deasupra nivelului apei ? E** o scorbură în stîncă ? Sau o umbră ?

Blackthorne își schimbă poziția. Acum putea să vadă mai bine și arătă cu mîna.

— Acolo ! Ce-i aia ?

Unul din samurai era pe brînci și urmări degetul lui Blackthorne, dar nu văzu nimic.

— Acolo ! Aceea nu e o terasă ?

Din căușul mîinii făcu un fel de terasă și din două degete făcu un om.

— Repede! **Isogi!** Faceți-i să înțeleagă — Kasigi Yabu-sama ! **Wakarimasu ka ?**

Omul gesticulă și vorbi grăbit cu ceilalți și priviră și ei. Acum vedeau cu toții terasa. Și începură să strige. Totuși nici o mișcare din partea lui Yabu. Părea ca o stană de piatră. El strigară mai departe și Blackthorne îi se alătură, dar era ca și cum ei n-ar fi scos absolut nici un sunet.

Unul din ei vorbi scurt către ceilalți, și toți încuviințară din cap și se înclinară. Se înclină și el la rîndul lui. Apoi, cu un strigăt ascuțit **de Bansaiiiiiii!",** se aruncă de pe stîncă și căzu mort. Yabu ieși violent din transă, se răsuci și se mișcă.

Ceilalți samurai gesticulau și arătau cu mîna, dar Blackthorne nu mai auzea și nu mai vedea nimic decît cadavrul făcut zob, care zăcea jos, și care deja era luat de apă. Ce fel de oameni sînt ăștia ? gîndi neajutorat. A fost asta curaj sau doar nebunie ? Omul s-a sinucis cu bună știință doar ca să atragă atenția celuilalt bărbat, care renunțase. N-are nici un sens ! N-ai cum să-i pricepi.

Îl văzu pe Yabu împletîcindu-se. Se aștepta ca el să se cațere să se salveze, părăsindu-l pe Rodrigues. Eu așa aș fi făcut. Oare ? Nu știu. Dar Yabu porni, pe jumătate tîrîndu-se, pe jumătate alunecînd, trăgînd după el bărbatul inconștient pe prundișul împroșcat de valuri, către vîrful stîncii. Găsi poliță. Abia dacă era lată de un cot. Cu greu îl așeză acolo pe Rodrigues, o dată aproape că-l scăpă, apoi se cățără și el.

În ciuda urii ce i-o purta, Blackthorne trebui să-i admire curajul lui Yabu. De cîteva ori valurile aproape că-l înghițiră. De două ori îl scăpă pe Rodrigues, dar de fiecare dată Yabu îl trase înapoi și-i ținu capul sus deasupra mării ce l-ar fi înhățat, și asta mult după ce Blackthorne recunoscuse că el însuși s-ar fi dat deja bătut. De unde îți iei curajul, Yabu ? Ești chiar progenitura lui Satan ? Toți sînteți ?

Doamne Dumnezeule, eu îl admir și îl detest pe ticălosul ăsta.

Timp de aproape o oră Yabu se luptă cu marea și cu slăbiciunile propriului trup, apoi, cînd se lăsă întunericul, sosi Takatashi cu frînghiile. Făcură un leagăn și-l lăsară-n jos pe peretele stîncii, cu o îndeminare pe care Blackthorne n-o văzuse niciodată.

Rodrigues fu adus sus imediat. Blackthorne ar fi încercat să-l ajute, dar un japonez cu părul tuns scurt, pesemne un doctor, se afla deja în genunchi lîngă el. Apoi fu adus Yabu.

Daimyo-ul respinse orice ajutor, îl trimise pe doctor înapoi la Rodrigues, se așeză jos și începu să aștepte.

Blackthorne îl privea. Yabu îi simți privirea. Cei doi bărbați se uitau fix unul la celălalt.

— Mulțumesc, spuse în cele din urmă Blackthorne, arătînd spre Rodrigues. Mulțumesc pentru că i-ai salvat viața. Mulțumesc, Yabu-san. Făcu o plecăciune după tipic. Asta-i pentru curajul tău, tu, pui de cățea, cu ochi de catran.

Yabu se înclină, la rîndul lui, la fel de rigid. Dar, în sinea lui, zîmbi.

În românește de
Doina Cerăceanu

***) Noțiune principală a filozofiei idealiste indiene, recunoscută și în budism, care desemnează renașterile și reîncarnările succesive ale sufletelor, migrația lor după moarte, precum și forța mistică generatoare și diriguitoare a acestora. Conform doctrinei karma, soarta omului, în prezent și în viitorul lui îndepărtat, este determinată automat de faptele sale din diferite ipostaze ale existenței.**

mapamond

PERMANENȚA MODELELOR

II. DON QUIJOTE ȘI TIPOLOGIA FAUSTICĂ

Drama quijotescă se consumă de peste trei secole și se întrepătrunde continuu cu drama faustică. Aceasta din urmă a existat dintotdeauna, înaintea lui Faust, al lui Goethe. Vom vedea însă că moștenirea quijotescă pentru modelul uman al viitorului este mult mai bogată decît cea faustică. De altminteri, ceea ce rămîne pentru totdeauna din experiența faustică este neliniștea cunoașterii, temeritatea și curajul de a întreprinde aventuri demiurgice, de a-și asuma acțiunea supremă de cunoaștere, virtute (sau viciu) care aparține, mai mult sau mai puțin, naturii umane ca ceva firesc. Firesc este și pentru Faust să tindească în zborul său cea mai înaltă culme. Dar aventura lui se încheie cu un fiasco. Era predestinată acestui final, pentru că demersul lui pornea de la un ideal individualist și egoist. Și mai apoi, pentru a-l îndeplini săvîrșește sacrilegiul împotriva omului : își vinde sufletul, se privează de însăși viața, de **esența sa umană.** În acest caz, ce mai putem aștepta decît dezastrul final ? Este surprinzător însă faptul că Faust, în final, este salvat, iar salvarea lui are ca suport aceeași idee ca și salvarea lui Don Quijote, care nu este altceva decît dogma pocăinței, a abjurării păcatelor. Amîndoi sfîrșesc într-o cuminție salvatoare, dar de moment, absolut inutilă înaintea morții. Este ca și cînd Faust ne-ar spune : „Eu am răsturnat pămîntul și istoria ; v-am luat sufletul și l-am dat diavolului ; vă las cu bine, scapă cine poate". Dar nu uită să ne îndemne la cuminție : „Am fost puternic, fost-am mare / Acum cuminte-n așezare, / Mi-e cunoscut întreg pămîntul / Spre dincolo nu este zare. / Nerod cine-ntr-acolo cată..." **Faust,** II, actul V, p. 347).

Pînă acum descendenții lui Faust încă nu au găsit soluția scăpării. Este nevoie pentru aceasta **de negarea lui Faust, de regăsirea și reciștigarea sufletului,** pe care îl poate reda omenirii acest ridicol și sublim Don Quijote.

Geniul lui Goethe a definit și explicat prin Faust o întreagă civilizație tehnică, desăvîrșind dimensiunea reală și tragică a unui Occident care își trălește agonic sfîrșitul. Din această agonie Europa va reuși să se sustragă dacă va depăși „fausticul" în ceea ce a adus el demolator, pierzător de suflet, și nu ca avîntare spre cunoaștere. Soluția salvării faustice a devenit caducă, nu numai pe plan general, ci și pe cel strict individual. Faust, cel care și-a sacrificat umanitatea, exaltat de cunoaștere, este salvat printr-o ultimă revelație : a Absolutului. Soluția propusă deci de Goethe este cea religioasă, care implică la el **limitarea, cuminția.** Dar această cuminție și limitare sînt concepute într-un mod care apropie iarăși idealul goethean de civilizația tehnică ce poate face din secarea unei mlaștini obiect de beatitudine și motiv pentru a cere clipei să se oprească. Faust **sacralizează** în ultima instanță tehnica, anticipînd o întreagă lume, în care deja ne aflăm și care a înlocuit aspirația la mîntuire cu religia **creșterii,** sacrificîndu-i pe altar sufletul omului și umanitatea vie, concretă.

Don Quijote și Faust în ultimele clipe neagă propria lor viață și experiență : **abjură** și se întorc amîndoi la cuminția inofensivă. E în ambele cazuri finalul propus de autori. Dar dacă Don Quijote este totuși conștient că viața nu i-a fost „atît de anapoda" încît să lase după el faima unui smintit, Faust, foarte curios, abjură tocmai ideea **cunoașterii** — adică tocmai ceea ce face omul profund și fecund în planul creației — **și nu greșala de a fi renunțat la suflet, sau idealul lui pur egoist.** Desigur, și în actul cunoașterii omul este singur, dar consecințele și foloasele acestui act pot fi extinse la nivelul umanității. Lecția faustică ne învață acestea : „nevoie nu-i de-a hoinări prin veșnicie / ce-apropiat cunoști ușor cuprinzi". Deci mărginirea ! O metafizică a lui hic et nunc pe care s-a susținut de secole Occidentul.

Experiența quijotescă din peștera Montesinos și cea cu barca ne demonstrează că Don Quijote este deschis pentru experiența cunoașterii, pe care o consideră ca ideal al său, ceva firesc omului. Dar înainte de „a hoinări prin veșnicie", el acordă prima importanță **scăpării lumii de răul care o distruge.** Experiența quijotescă primește prin pecetea sacrificiului pentru semeni o dimensiune efectiv umanistă, iar cea faustică rămîne pur individualistă, pornită de la o pasiune egoistă, și nu de la ideea de a aduce foloase omenirii.

Așadar, lumea faustică occidentală așteaptă salvarea, reintoarcerea la suflet, reintoarcere pe care numai o nouă religie, fie ea numită și umanism, ar putea-o aduce pentru a disloca rădăcinile adînci ale tehnocrației. Reciștigarea sacrului cotidian al vieții, printr-o nouă experiență revelatoare, activă și fecundă, constituie cerința de cea mai mare urgență.

Dacă reflectăm bine, Don Quijote și Faust au abjurat tocmai ceea ce le-a conferit măreție. **Nici unul nu a negat însă erorile săvîrșite în raportul lor cu lumea.** Căci în metafizica sa Don Quijote se bazează pe o gravă eroare : el atribuie valori greșite unor aspecte ale lumii exterioare, evaluînd inexact propriile sale capacități în raport cu pericolele ce avea să le înfrunte. Iar Faust comite eroarea de a renunța la umanitatea sa în favoarea unei experiențe de altminteri falsă, căci în loc să-l îmbogățească lăuntric cu lămuriri în privința Absolutului, cade în istorie și uneori săvîrșește fapte reprobabile, pe care înainte nu le putuse concepe.

Este de mare importanță ca omul viitorului să știe la ce să renunțe și care sînt valorile umane autentice, care pot fi integrate într-un om al vremurilor ce vor veni, capabil să parcurgă mai departe drumul prin mileniul următor. În căutarea modelului uman al viitorului, pe Marele drum al Umanității, Don Quijote rămîne însoțitorul cel mai fecund. Pentru că titanismul lui este unul care nu se îndepărtează de cotidian și de durerile omenirii pentru a se realiza în sfere supraumane.

Viitorul are nevoie nu de Don Quijote, ci de Don Quijoți intim legați de cîte un Sancho, într-o dinamică sufletească rodnică, compensatorie. Dar nu numai atît. Spațiul spiritual european va ști să-și regăsească **europeanul** secolului ce vine. Iar acesta va fi cel ce va profita de tot ce am moștenit de la Eneas, Ulyse, Don Quijote, Faust, Hamlet, Mîșkin etc. și de la atîția și atîția alții, pe care nu i-am amintit și care ne însoțesc într-o metaistorie, într-un „Eder." uman etern, identificat cu sublimul din om, întruchipat în creație, în capodoperele patronate de nemuritoarea Poesis. Din nefericire, holocaustul împotriva acestui imperiu sacru, pe care l-am numit „metaistorie" nu este o imposibilitate în aceste vremuri. Tocmai de aceea, redimensionarea omului redus a fi sclavul mașinii și consumului, restaurarea virtuților lui esențiale devine o necesitate vitală.

Pe acest temei, Don Quijote rămîne omul cel mai apropiat de noi, prin ceea ce avem comun cu toții. El ne îndeamnă la autodepășire, la o înălțare deasupra faptelor mărunte, umilitoare și ridicole, cu care ne întîlnim zi de zi. Rămîne cel mai înalt simbol al setei umane de transfigurare a realității imediate și brutale prin vis, prin ideal, prin viețuirea într-o ordine superioară, cu riscul de a fi socotiți „nebuni". Nebunia quijotescă a reușit să devină cea mai vie forță de care dispune omul : credința în posibilitatea unei lumi mai bune decît aceea cu care este confruntat.

Omul nu este și nu va fi învins atîta vreme cît va descoperi în sine o nemărginită compasiune pentru acest uriaș frate și simbol al lui, o uniune bazată pe conaturalitatea tuturor celor care sînt și rămîn demni exponenți ai condiției umane. Prin Don Quijote se afirmă ceea ce în toate vremurile afirmă cei ce cred în om, ca de pildă, un Hemingway în **Bătrînul și marea** sau un Faulkner în **Neînfrînții :** omul poate fi

Don Quijote. Gravură din prima ediție portugheză (1605)

distrus dar nu **înfrînt.** Din nefericire, vremea noastră ne-a arătat cît de mult poate fi distrus omul. Cît de mulți oameni pot fi distruși. Dar tocmai acest abator halucinant de oameni care a fost secolul 20, tocmai distrugerea **lăuntrului** omenesc, a „sufletului", a esenței umane, organizată ca o necesitate de către o civilizație pentru care idealul nu mai e omul, ci robotul, iar pe plan social albina și termita, produce pas cu pas și alternativa **replicei.** În adîncurile ființei umane de pretutindeni.

Don Quijote întreprinde trei călătorii în care face proba inițierii în toate misterele cavalieriei rătăcitoare. Din cea de-a treia se întoarce mihnit de moarte. Dar cea mai glorioasă și cea mai fructuoasă călătorie a eroului cervantesc este cea de-a patra, pe care primele trei o pregătesc. Este vorba de experiența supremă, nu a trecerii în infinit, ci a permanentei sale prezențe în toate secolele de după el. Prezență care se confundă cu drumul neabătut și continuu al omenirii către un viitor mereu convertibil în idealuri „quijotești".

Misiunea lui Don Quijote în această călătorie, prin care a ajuns și pînă la noi și la care s-au referit mai toți exegeții, constituie problema lui Unamuno și a tuturor generațiilor care au fost și vor mai fi după Don Quijote. Toate soluțiile converg spre umanism, spre încrederea în om, în forțele sale de a ameliora și de a restaura mereu condiția umană. Însă ideea ginditorului spaniol în legătură cu noua „misiune" a eroului, văzută de generația sa, soluția propusă de el era și rămîne sortită eșecului : „a striga, a striga în deșert. Dar deșertul aude, dacă oamenii nu aud, și el se va schimba într-o zi într-o pădure sonoră, și această voce solitară (...) va da un cedru gigantic..." **(Le sentiment tragique de la vie.** Paris, 1917, p. 386). Dacă o voce „solitară" are răsunet, ea nu poate avea forța unui „cor" strigînd la fel. Tocmai de aceea Don Quijote nu a putut schimba lumea în bine, cum a dorit-o în aventura sa solitară, și nu poate fi un întemeietor de lumi noi. (Eneas nu a fost niciodată singur în drumul lui, la capătul căruia a întemeiat o octate și o civilizație din care noi înșine ne tragem obîrșia). Dar el este un lucrător asupra sufletelor oamenilor. Este „vocea" pe care o păstrăm în adîncurile noastre și pe care o simțim alături de noi atunci cînd în jur se vădesc semnele căderii din uman.

Sfîrșitul acestui secol ar putea oferi lui Don Quijote spațiul de întîlnire cu „aventuri" noi și unice datorate fenomenelor ce determină și definesc această epocă de intense căutări. Eliberat de puterea malefică a vrăjitorilor, el vede, odată cu noi, adevăratele chipuri ale uriașilor care amenință omenirea. Contrar a ceea ce se crede, lumea aminte la Don Quijote nu ne transportă într-o lume de visare, de iluzie, ci ne adîncește mai mult în aceasta în care trăim și pe care o făurim mereu, înarmîndu-ne cu cea mai puternică armă : a credinței în necesitatea și biruința finală a **binelui.**

La sfîrșitul secolului trecut s-a spus că „Dumnezeu a murit", pentru ca apoi să se considere că și omul se află pe cale de dispariție. Dar omul nu va pieri, iar Cavalerul Tristei Figuri vine către noi, temerar și generos, seducător prin omenia lui și tocmai de aceea imperfect, neidealizat. Desigur, sînt situații cînd exemplul lui nu trebuie urmat. Erorile quijotești punîndu-ne în gardă, ne apără de comiterea aceleiași greșeli. Întotdeauna readucerea printre noi a marilor experiențe umane condensate în capodoperele universale pot avea efect de șoc prin ceea ce ne pot reînvăța despre om, sau prin faptul că ne pot ocroti, cu exemplul lor pozitiv și negativ. Este tocmai cazul lui Don Quijote.

Cea de-a „patra" călătorie, spre timpurile viitoare, rămîne un drum deschis pe care Don Quijote va duce cu sine umanitatea sa, încărcătura de bine și de frumos, valori ce vor îmbogăți și pe oamenii viitorului.

În sens pozitiv, pentru generația de la '98, Unamuno și Ortega y Gasset au descoperit în Don Quijote modelul ideal, imperios necesar, soluția unică de salvare, făcînd din erou o problemă a destinului spiritualității spaniole. Peste hotarele Spaniei, în ajunul celui de-al doilea război mondial, A. Suares îi descoperea un mesaj mondial, asemuindu-l cu un cavaler al păcii care să conducă popoarele cu dreptate și cu înțelepciune, și căuta un Don Quijote pentru „hanul" Europei. Iar Th. Mann se temea — din păcate în chip profetic — de substituirea lui Don Quijote cel universal așteptat, cu un cavaler al violenței și brutalității.

Don Quijote dăinuie ca o figură simbolică, vie și bogată în sensuri, prin miracolul personalității sale : acela de a redescoperi mereu omul, de a revela în orice veac umanul autentic. Aceasta în primul rînd. Și în al doilea rînd, misiunea lui nobilă față de noi este de a ne face să **reconsiderăm „quijotismul" fie ca atitudine general-umană, fie ca vocație individuală.** Fiindcă este cu adevărat o modalitate demnă de a trăi și de a muri, este proba libertății individuale puse în slujba binelui semenilor și desăvîrșirii personalității.

Exemplul negativ, prin care ne ocrotește Don Quijote, este menit mai întîi să ne abată de la greșala irosirii zadarnice a energiilor, a epuizării individuale crezînd că poți schimba lumea în bine de unul singur. Lumea nu poate fi schimbată cu adevărat decît atunci cînd va exista o armată de numeroși oameni ce au mult din Don Quijote dar și din ceilalți eroi care definesc omul. Altminteri nu va putea fi învinsă armata celor de tipul lui Samson Carrasco. Dar pentru asigurarea unei atari izbînzi din partea a numeroși Don Quijote va trebui să se țină seama de un fapt important : Don Quijote merge și în această călătorie fără sfîrșit, cu armura lui improvizată, cu lancea și coiful lui Mambrino, călare pe Rocinante. Altminteri nu ar mai fi el. Ei bine, biata Rocinante și-a încheiat misiunea în cele trei călătorii anterioare, iar echipamentul quijotesc nu a corespuns nicî nevoilor lui Don Quijote de atunci, cu atît mai puțin celor de astăzi. Cu o lance făurită dintr-o creangă de copac nu poți stăvili mareele răului universal.

Privit dintr-o perspectivă mai adîncă, metafizică, Don Quijote „marchează un moment de ruptură". Am spune, mai exact, momentul de început al unei rupturi care se perpetuează în timp pînă în zilele noastre. Ruptura dintre lucrurile ce va avea să le înfrunte omul și reprezentările lor. „Don Quijote — spune George Uscătescu în reflecțiile sale despre cartea lui Michel Foucault, **Les mots et les choses** — acționează într-un moment în care cuvintele și lucrurile sînt în stare de disociere, fiecare urmîndu-și drumul propriu". **(Proces umanismului,** Ed. Politică, București, 1987, p. 45). În această stare de lucruri, întreprinderea faptelor quijotești capătă o tensiune mistuitoare și emană un puternic dramatism iscat din imposibilitatea — cu tot efortul eroic al Cavalerului — cuprinderi reale a celor două drumuri într-o singură lume : **a lucrurilor ființînd armonios laolaltă cu limbajul care le reprezintă.** Această ruptură generează o alta cu grave consecințe sociale : pe aceea dintre spiritualitatea cotidiană, comună, și suprastructura creatoare. Un hiatus de suflet care se manifestă prin incompatibilitatea comunicării. Fapt ce accentuează tot mai mult prăpastia dintre oameni, ca și pe cea dintre cuvinte și lucruri. Fiecare om fiind neînțeles de alții și nici de sine, refugiat în „singurătatea limbajului".

Fără armură, lance și Rocinante ne putem întreba firesc : ce mai rămîne din Don Quijote dacă îl deposedăm de ceea ce îi este specific. Răspunsul este simplu : descărcat de artificiile exterioare. Don Quijote rămîne omul autentic surprins în exercițiul zidirii unui destin situat „la mijloc de bun și rău", menit să-l înnobileze, să-l înalțe. **Ceea ce nu a reușit și nici nu a încercat Don Quijote a fost posibilitatea unirii propriului său destin cu altele într-o implinirea aceluiași ideal. Acest fapt explică și eșecul său, eșecul aventurii strict individuale, al individualismului modern.** Sancho se pare că a intuit marea tragedie a lui Don Quijote (și a formulei unei întregi civilizații moderne) fără să știe să o definească, atunci cînd îl numește „Cavalerul Tristei Figuri". Într-adevăr, este cel mai potrivit supranume, pentru că exprimă trăirea lăuntrică a sentimentului propriei limite, **a neputinței de a-ți reface forțele numai din tine însuți.**

Ioana Mustață

Un festival al prieteniei

ÎNSEMNĂRI DIN R.P. BULGARIA

De la Ruse spre sud, în **Bulgaria Express,** o bună bucată de drum, mai simt nu știu ce legături cu lumea de-acasă, de parcă nici nu aș fi traversat Dunărea peste impunătorul Pod al Prieteniei. Poate datorită compartimentului (neschimbat) din vagonul de fabricație românească, poate prin conștiința de grup, nicicum exprimată, în chip special, a tovarășilor de drum (rămași aceiași de la frontieră încoace), ceva inefabil și liniștitor mai stărue în mine, ca și cum sînt încă acasă. Poate și peisajul, cu insesizabile amănunte noi, susține această iluzie. Abia la nodul de cale ferată Gorna Oreahovița, singur-cuc, pe peron, începe singurătatea. Înțeleg deodată că una e bulgara literară de la televizor, și alta limba crainicilor gării — grăbită și distorsionată, cumva incifrată, ca un fel de esperanto al tuturor gărilor lumii. De la informații aflu îngrijorat că, spre Gabrovo, mai am de schimbat două trenuri, și aventura în care am pornit mi se pare tot mai complicată. În ultima clipă, pe peron, înainte de a pune piciorul pe scara vagonului, mai întreb un om în uniformă dacă ăsta e trenul, omul îmi spune răspicat **Da,** însă clatină din cap negativ. Sar jos, dar pe loc mă înfundă rîsul — uitasem că mai sînt bulgari care dau din cap afirmativ cînd spun **Nu,** și invers. Trenul scurt, local, se poartă ciudat — stă la semnale de parcă ar fi greșit drumul și-acum se-ntreabă pe unde s-o apuce corect. Ferestrele se deschid mai puțin ca la noi, nu poți scoate afară capul, iar „mama și copilul" nu au rezervate compartimente speciale — au vagoane întregi. Un sentiment de accentuată siguranță ți-l dau ușile exterioare, care, ca în metrou, se deschid automat în momentul opririi — asta și explică lipsa tăbliței „nu coborîți din mers !".

Valea Iantrei, croită printre munți tot mai înalți, aduce cu Valea Prahovei, de care însă mă simt departe și mă-ntreb cînd am s-o mai revăd. Privită de jos, cetatea Veliko Tîrnovo îți apare ca o altă minune a lumii — ametești numai la gîndul cum pot să trăiască oameni acolo, în casele durate chiar pe buza prăpastiei. În fine, schimb trenul, străbatem un șirag de tuneluri, se-ntunecă, e opt seara, iată și capătul liniei — Gabrovo, o stație modestă și mică, veche și liniștită, aproape pustie, care nu-ți sugerează defel mărimea și ritmurile Capitalei Mondiale a Umorului.

☆

Știam că la ediția precedentă, din 1985, a **Bienalei de umor și satiră în artă** de la Gabrovo, participaseră peste 1 000 de autori din 53 de țări. De dimineață, orașul își arată străzile de sărbătoare, iar emblema festivalului ține loc de carte de vizită oriîncotro privești. **Balkan**-hotelul zumzăie în toate limbile Babilonului, dar ghizii-interpreți au timp berechet: rîsul și zîmbetul nu se traduc, și se rîde întruna. De altfel, deviza festivalului este „Lumea rămîne întreagă fiindcă știe să rîdă". Picat în mijlocul manifestării, cred că am o mutră posacă, îmi este și foame, arăt cu degetul un colac, vînzătoarea mi-l oferă într-o pungă de plastic, descifrez desenul și mă pomenesc rîzînd de unul singur pe stradă. Într-adevăr, gabrovenii sînt incorigibili în materie de umor, desenul reprezintă un schelet de pește și poarta explicația : „Sărați bine peștele de la cap, întrucît se știe că..." Așa, sub soarele începutului verii și-n adierea răcoroasă a vîntului dinspre munții ce străjuiesc orașul, printre oameni bine dispuși, cu zîmbetul pe față, ajung la Casa de satiră și umor — instituție unică în felul său, fondată la inițiativa întreprinzătorului jurist gabrovean, Ștefan Fortunov, la 1 aprilie 1975, ca o păcăleală provocatoare adresată lumii întregi, și care s-a dovedit a fi foarte eficientă în multe privințe. Încet-încet, cu perseverența care-i caracterizează, gabrovenii au luat legătura cu 120 de orașe de pe cele cinci continente care găzduiesc carnavaluri — și-n felul ăsta și-au întemeiat colecțiile de măști rituale ale popoarelor din Europa, Africa, America, Asia de sud-est și Oceania, precum și fondul de lucrări plastice și de grafică, sculptură și literatură cu specific satirico-umoristic. S-a ajuns la un fond ce însumează peste 113 000 de opere de artă și documente, iar numărul colaboratorilor acestui Luvru al Rîsului se ridică la 15 000, reprezentînd 153 de țări. Pe această bază materială s-a fondat Institutul pentru popularizarea umorului popoarelor, sprijinit de organismele specifice ale UNESCO, sub a cărui egidă se tipăresc culegeri și publicații, precum „Rîs și durere", „Antologia caricaturii universale", „Anecdote din lumea largă", „Satirici uitați", cel mai prestigios fiind almanahul bi-anual în patru limbi — „A propos"... Toate acestea, la care se adaugă vreo zece săli pentru expoziții, un cinematograf și o sală de concerte, banca de informații și cîte și mai cîte, sînt găzduite într-o clădire modernizată, funcțională și dotată cu aparatură electronică de ultimă oră. Faptul că, înainte, între aceeași pereți a funcționat o fabricuță de pielărie, nu dovedește decît inventivitatea gabrovenilor, proverbiali prin spiritul lor de economie...

*

A doua zi, dimineața, bine documentat asupra manifestărilor viitoare și, mai ales, asupra celor pe care nu le-am mai prins, stau și mă-ntreb cum să-mi împart timpul rămas : mai am 48 de ore ! — și festivalul se va încheia. În hol, un bătrînel mucalit stă cu blocnotesul la ieșire și mizgălește ceva, mă uit peste umărul lui — face caricaturile celor ce-i trec prin față. Mă zărește, mă scrutează și îmi poruncește să stau „așa", pe urmă „și așa", adică-n profil, lumea se-adună în jurul nostru, nădușesc, aud risete — ce altceva să aud la festivalul umorului ? „Aduce cu Dostoievski", mormăie bătrînelul, „perioada documentării pentru «Amintiri din casa morților»".. Rid și eu, fără supărare, și Mark Abramov îmi cere un autograf. În ton cu lucrările expuse în Luvrul Rîsului (foarte multe antirăzboinice), caligrafiez : „Dacă atițătorii cursei înarmărilor și strategii «războiului stelelor» ar vedea cum rîde lumea, ba chiar își bate joc de ei în sălile Casei de satiră și umor de la Gabrovo, poate că ar dispărea fără urmă. Ironia soartei stă în faptul că tocmai astronomii americani au găsit pe cer planeta rîsului universal și au botezat-o... Gabrovo !" Semnez cu convingere și dau să pornesc într-un tur al orașului, cînd prind cu urechea un apel nominal, și nu mai plec nicăieri. Se pregătește un grup pentru un drum cu mașina la Sofia, îmi zic că ar fi absurd să plec din Bulgaria fără să văd, măcar din mers, capitala — și ocup ultimul loc în microbuz. Duș-întors, drumul peste Stara-Planina (Munții Vechi) durează șapte ore, s-a depus o muncă gigantică pentru amenajarea acestei autostrăzi, pentru săparea lungilor tuneluri la peste 1 000 de metri altitudine, separate pentru fiecare sens, pentru ridicarea, și nu excavarea !, unor impresionante volume din trupul munților. Cum singur mi-am cobit, văd Sofia cu adevărat din fuga mașinii — am coborît pentru fix 15 minute, cît să-mi dezmorțesc oasele și să-mi fac, cu autodeclanșatorul, o poză în centrul orașului —, după care, cu toată viteza, înapoi...

☆

Pe directorul Casei de satiră și umor, Ștefan Fortunov, l-am abordat cu timiditate, datorită caricaturii de pe ușa cabinetului său, care ține loc de plăcuța DIRECTOR : un bărbat hirsut, cam din perioada cavernelor, ține între dinți un cuțit, iar cu ambele mîini strînge la piept o pîine ! În fapt, omul este de un farmec cuceritor, cum sînt și „Glumele gabrovene", traduse în românește, din care îmi oferă cu simplitate un exemplar (ediția a III-a, în 150 080 bucăți !). Mai am timp să văd cîteva săli, întîlnesc multe nume pe cărți românești, îmbogățite cu autografe, alături de autori consacrați din lumea largă, sînt ultimele ore ale festivalului, dar interesul publicului se menține ridicat. Pe-nserat, între apusul soarelui și răsăritul lunii, părăsesc Gabrovo cu convingerea că instituția rîsului de aici slujește din plin apropierii oamenilor de pe tot pămîntul, împlinirii visului de pace al tuturor. Valurile Iantrei, argintate de lună, mă duc cu gîndul pe Valea Prahovei — tot mai apropiată...

Alex. Rudeanu

Desen de Sabin Ștefănuță

● **ÎN R.D. GERMANĂ A APĂRUT VOLUMUL „RAPSODIA ROMÂNĂ"** semnat de scriitorul Horst Deichfuss. Autorul prezintă în formă eseistică cultura și spiritualitatea românească, locuri și oameni, imagini ale României contemporane, culese în cadrul unor vizite în țara noastră.

Cu prilejul apariției acestui volum, H.O. Lecht, directorul editurii „Verlag dar Nation", care a publicat cartea, a făcut o prezentare a operelor din literatura română apărute sub îngrijirea acestei edituri. În ultimii ani s-au tipărit 20 de titluri, într-un tiraj de peste 500 000 de exemplare — printre scriitorii publicați figurînd Mihail Sadoveanu, Panait Istrati, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Marin Preda.

REVISTA STRĂINĂ

● **„LOS MARES DEL SUD"** (Mările Sudului) este romanul care îl reprezintă cel mai bine pe scriitorul spaniol Manuel Vasquez Montalban, născut în anul 1939. De fapt, acest volum a și fost distins cu „Premiul Planeta", unul dintre importantele premii literare spaniole, lucru care se întîmplă mai rar cu o lucrare de o factură oarecum polițistă.

Autorul, de fapt detectivul particular Pepe Carvalho, descoperă printr-o modalitate detectivistă, enigma asasinării unui om important din lumea marii finanțe din Barcelona. Cadavrul lui Stuard Pedrello este găsit într-o periferie a Barcelonei, cu toate că era îndeobște cunoscut faptul că acesta se afla de peste un an în Tahiti, unde încerca să devină un al doilea Gauguin. În felul acesta călătoria pe mările Sudului devine un simbol al inadaptabilității, al evadării dintr-o lume — chiar putred de bogată — pentru a trăi liber, departe de prejudecăți și canoane.

Sentimentul acestei frustrări îl găsim excelent redat și în cazul Annei Briongo, o fată de la periferie, cu care Stuart Pedrello trăise mai mult de un an, sub alt nume.

Căutarea motivelor crimei și a criminalului îi oferă lui Pepe Carvalho spațiu amplu pentru ca, sub forma dialogului dintre el și oamenii de la periferie, pe de o parte, și cei aparținînd înaltei societăți, să prezinte o imagine veridică a societății spaniole contemporane.

● **„CUM SE PREZINTĂ ASTĂZI ACTIVITATEA DE TRADUCĂTORI** a scriitorilor cehi ?" se întreabă poeta și prozatoarea cehă Jana Moravcová într-un interesant articol găzduit de paginile publicației pragheze „Tvroba".

Iată răspunsul ei : „În primul rînd trebuie separată activitatea de traducere a poeziei de cea a prozei. În poezie se întîmplă că poeții contemporani cehi îi traduc în limba cehă — și nu în număr mic — pe colegii lor din străinătate. Unii direct din original, alții cu ajutorul unui cunoscător al limbii respectivului.

Cu totul alta este situația în domeniul prozei. Dacă ne uităm în planurile editoriale și în lista membrilor Asociației traducătorilor cehi putem constata că sînt suficiente degetele unei singure mîini pentru a număra scriitorii care uneori — în mod cu totul excepțional — traduc proză. Se poate desigur obiecta că în epoca contemporană, cînd scriitorul își face cu greu timp pentru propria operă, este dificil să ne așteptăm ca el să-și dedice o parte din timp muncii de traducător (...)

Este adevărat că din punctul de vedere al traducerilor facem parte din rîndul marilor puteri. Este adevărat că valoarea traducerilor este la noi tradițional bună, fapt care este legat de realitatea că acestei probleme i se acordă atenția științifică corespunzătoare, teoria traducerii fiind la noi la un nivel foarte ridicat".

● **VLADIMIR MAKANIN,** născut în anul 1937, remarcabil prozator sovietic, este un sceptic ironic, un observator atent, exact și aspru al vieții, care creează o galerie de tipuri ale societății contemporane cu mijloace dintre cele mai moderne. Fără descrieri de prisos, el aduce în literatură o tipologie specifică a locului și timpului, unde în condițiile unei realități dure, trălește și munceste omul contemporan.

„Pentru cine scrieți ?", a fost el întrebat recent.

„Cum să vă răspund ? Problema cititorilor există cu adevărat dar nu cred că proza contemporană trebuie să mulțumească așa-numita masă de cititori. Nu tuturor le place același lucru. Proza contează pe cititori diferiți, care reprezintă diferite pături sociale... Nici o operă din lume nu este privită la fel de toți oamenii. La urma urmelor și teatrul și filmul, dar și televiziunea contribuie la răspîndirea artei deci și a prozei contemporane, în așa fel încît pînă la urmă ea este cunoscută de cercurile cele mai largi. De aceea nu este necesar ca eu însumi, mai înainte de a scrie ceva, să mă gîndesc la democratismul problemelor legate de răspîndirea literaturii. Dacă un scriitor se străduiește ca oamenii să-i citească toate operele în timpul vieții lui se pare că el simplifică mult lucrurile.

Uneori se spune că prozele mele sînt legate de tradiția lui Cehov. Asta mă măgulește... A înțelege un scriitor este un proces complex, iar ideile și părerile codificate în creația artistică sînt cu greu talmăcite în exprimările cotidiene ale ziarelor și revistelor..."

● **AKOS KERTESZ,** cunoscut dramaturg din R.P. Ungară, autor a numeroase lucrări dramatice, declară : „După părerea mea, astăzi tot mai mulți și mai mulți oameni eșuează din cauză că se căsătoresc cu iluzia dragostei pînă dincolo de mormînt. Să nu uităm însă că la început în căsnicie nu prima dragostea. Dragostea este o invenție a Renașterii, care a fost desăvîrșită de romantism... Dragostea nu este un sentiment pe care să se poată fonda un acord social stabil. Omul secolului al XX-lea, trăind într-o lume a înstrăinării, își ia sentimentele în mod teribil de serios. El încearcă, încearcă pînă cînd ajunge să-și spună : dacă nu reușesc să mă realizez din punct de vedere social, dacă relațiile sociale îmi scapă printre degete, dacă nu-mi este dat ca eu să fiu cel care influențează lucrurile ci dimpotrivă, aceste lucruri îmi influențează viața, măcar să am o viață particulară armonioasă, măcar să pot conduce micul meu colțișor de lume..." Să aibă dreptate ?

● **SCRIITOAREA SUEDEZĂ MAJ SJOWALL,** născută în anul 1935, continuă cu succes activitatea literară desfășurată mai mulți ani împreună cu soțul său, Per Wahlöo (1928—1975). Ambii au abordat genul polițist.

„Cu scalpelul romanului polițist deschidem pintecele unei societăți a bunăstării, epuizate din punct de vedere ideologic și moral, iar prin intermediul crimelor îi demascăm racilele : banii, drogurile, violența, mediile tot mai înstrăinate, viața din ce în ce mai nefericită a oamenilor", spunea Maj Sjowall într-un recent interviu.

Cei doi au scris împreună zece romane polițiste în care înfățișează munca unui colectiv de criminaliști din cadrul Comisiei de stat pentru elucidarea crimelor de pe lîngă Poliția regală din Stockholm. Eroul principal este Martin Beck, la început asistent criminalist apoi șeful Comisiei sus-amintite. Pe cît de plină de succes îi este viața de criminalist, pe atît de nefericit este el în viața particulară.

Maj Sjowall și Per Wahloo și-au început activitatea literară ca traducători ai lucrărilor lui Ed McBain, unul dintre cei mai cunoscuți și citiți scriitori americani de literatură polițistă bazată pe fapte reale, care apoi i-a inspirat în scrierea lucrărilor proprii. Iată titlurile citorva dintre acestea : „Omul din balcon", „Autobuzul de noapte", „A dispărut mașina pompierilor", „Enigma încăperii închise", „Teroriștii".

Lucrările lor au fost traduse în multe țări iar autorii au fost distinși de cîteva ori cu premiul „Edgar Allan Poe" pentru cea mai bună lucrare polițistă a anului, iar romanul „Autobuzul de noapte" a primit premiul „Edgar", unul dintre cele mai importante ale literaturii genului.

În prezent, Maj Sjowall lucrează în paralel la trei romane polițiste.

● **ÎN CADRUL LITERATURII AFRICANE FRANCOFONE** literatura Senegalului ocupă un loc central. Alături de Leopold Sedar Senghor, Sembene Ousman face pare din rîndul autorilor senegalezi cei mai proeminenți. S-a născut în anul 1923 la Casablanca unde a lucrat ca zidar și mecanic, apoi muncitor portuar la Marsilia.

Viața muncitorilor africani în porturile franceze, dar mai ales la Marsilia a surprins-o în volumul de debut „Muncitorul portuar negru", roman cam schematic, dar în care face dovada unui talent robust. Un mare rol în evoluția lui l-a avut romanul „Lemnul domnului", inspirat din greva feroviarilor care au construit calea ferată Dakar — Bamako, în timpul cînd proletariatul african era la începuturile formării lui. Pe aceeași linie se înscrie și romanul „Harmattan" (după numele unui vînt care bate în Africa), care oglindește situația din țară în timpul referendumului din anul 1958, punînd accentul pe drama omului care crede că poate trăi în afara evenimentelor politice.

Lucrarea cea mai cunoscută a lui Sembene Ousman și cea mai tradusă, este romanul de amplă respirație „Xala", în care abordează probleme stringente ale societății senegaleze contemporane. Între acestea, cosmopolitismul, abandonarea tradițiilor africane, slugărnicia în fața potentaților autohtoni sau străini.

Convins fiind că filmul are o mare putere de influențare a maselor, Ousman desfășoară o vastă activitate în cinematografie, scriind scenarii sau dramatizîndu-și lucrările. De mare succes s-au bucurat filmele realizate după scenariile lui : „Boron Saret", „Niaye", „Negresa din...", „Xala", toate vorbite în **wolofină,** limba cea mai răspîndită, fapt care explică marea atracție pe care peliculele lui o exercită asupra cetățenilor de cele mai diverse vîrste, orientări și convingeri.

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef :
Nicolae Dan Fruntelată
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), A. I. Zăinescu
(secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC
CASA SCÎNTEII